FİKRET BABUŞ

68 HAREKETİ'NİN KÖY EYLEMLERİ

DEVRİM HAVARİLERİ

FKF☆DEV-GENÇ

OZAN

7.BASKI

Devrim Havarileri / Fikret Babuş

Ozan Yayıncılık - İstanbul 2018

Fikret Babuş

DEVRİM HAVARİLERİ

'68 Hareketi'nin Köy Eylemleri

Yakıntarih

Ozan Yayıncılık Ltd.
İstanbul 2018

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Ozan Yayıncılık'a aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar, Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

Devrim Havarileri / Fikret Babuş

Yayın Yönetmeni: Mustafa Demir
Editör: Orhan Suveren
Kapak tasarımı: Kevser Akgüneş

Baskı ve Cilt: Ozan Matbaacılık
Davutpaşa Caddesi Güven Sanayi Sitesi B blok Kat: 2 No: 352
Topkapı İSTANBUL
Sertifika No: 11329

Kütüphane Bilgi Kartı(CIP):
Devrim Havarileri / Fikret Babuş
Politik tarih, 68 Hareketi, Gençlik örgütleri
Ozan Yayıncılık Ltd. 7. Baskı Haziran 2018, Türkiye, İstanbul, 176 sayfa

ISBN: 978-605-7891-56-8
Sertifika No: 11329

Dağıtım:
İstanbul: 2A, Alfa, Alkım, Artı, Bilgi, Cağaloğlu, D&R, Derya Dağıtım Final, Paraf, Remzi, Say, Totem, Yelpaze
Ankara: İmge, Kıta, Ekinoks, Arkadaş Kitabevi
İzmir: Erdoğanlar, Güneş

İnternet satış:
www.idefix.com, www.kitapyurdu.com, www.kitapyeri.com, www.dr.com.tr www.netkitap.com, www.hermeskitap.com, www.babil.com, www.1001kitap.com.tr, www.kitapdenizi.com, https: //www.finalpazarlama.com, http: //www.kitapsan.com.tr

OZAN YAYINCILIK LTD.
Alemdar Caddesi Güzel Sanatlar Sk. No: 13 Cağaloğlu İstanbul
Tel: 212.511 93 95-5204390Faks: 212.5279847
Email: info@ozanyayincilik.comWeb: www.ozanyayincilik.com

Özgürlük, Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm mücadelesine katılan ve şu anda aramızdan ayrılmış bulunan tüm devrimci arkadaşlarımın anısına...

İÇİNDEKİLER

Bazı Kısaltmalar 10

ÖNSÖZ 11
GİRİŞ 13
1. Bu Çalışma Hakkında 13
2. 68 Hareketi Üzerine Yapılan Çalışmalar 15
3. İncelenen Konunun Önemi ve Niteliği 19

I. 68 HAREKETİNİN DOĞUP GELİŞMESİ VE ÖNEMLİ 68 EYLEMLERİ 23
1. 68 Hareketinin Doğması 24
2. 68 Gençliğinin Örgütlenmesi (DEV-GENÇ) 27
3. Önemli Öğrenci-Gençlik Eylemleri 29

II. 68'LİLERİN KİTLESEL İLİŞKİLERE VE KÖY ÇALIŞMALARINA YÖNELMESİ 39
1. 68 Hareketinin Kitle Çalışmalarına Yönelme Nedenleri ... 39
2. 68 Programlarının Kitlesel İlişkiler Öngörmesi 41
3. Ülke Özelliklerinin ve MDD Tezinin Etkileri 43
4. Köy Çalışmalarının Yürütülmesi 50
5. Köy Çalışmalarının Niteliği 52

III. KATILDIĞIM KÖY ÇALIŞMALARI VE KÖYLÜ EYLEMLERİ 55
1. Köy Çalışmalarına Yönelmem 56
2. 1969-1970 Dönemi Köy Çalışmalarımız S60
a. Malatya Çalışmalarımız 60
b. 1969 Yılındaki Diğer Çalışmalarımız 64

c. Tütün Üreticisi Köylerdeki Çalışmalarımız 66
a. Tütün Üreticiliği Hakkındaki Bilgilerimiz 66
b. Alaçam Çalışmalarımız, Alaçam Tütün Mitingi (Ocak-Şubat 1970).....68
c. Ege Tütün Üreticisi Köylerindeki Çalışmalarımız (Ocak-Şubat 1970).....74
A. Akhisar Tütün Mitingi 82
B. Ödemiş Yöresi Çalışmalarımız ve Ödemiş Tütün Mitingi 83
4. Karadeniz Fındık Üreticisi Köylerindeki Çalışmalarımız (Mayıs-Haziran 1970) 90
a. Bulancak Köylerindeki Çalışmalarımız 90
b. Ordu ve Fatsa Miting Çalışmaları 98
5. Kars Süt Üreticileri Arasındaki Çalışmalarımız (Haziran 1970) 103
a. Kars'ın ve Süt Üretici Sorununun Özellikleri.....103
b. Kars Köylerindeki Çalışmalarımız 106
c. Kars Çalışmalarımızın Sonuçları.....113
6. Maraş Eylemimiz.....117

IV. 68 DÖNEMİ TÜRKİYE KÖYLÜ SORUNLARI VE EYLEMLERİ.....121
1. 1960'lı Yıllara Özgü Tarımsal Kesimin Sorunları 122
2. Üretici Sorunları ve devrimcilerin Bu soruna İlgisi.....125
3. Köy Çalışmalarının ve Köylü Eylemlerinin Başlayıp Gelişmesi 128
a. TİP'nin Doğu Mitingleri 128
b. FKF'lilerin Yürüttüğü Köy Çalışmaları.....130
c. Köy Çalışmalarının DEV-GENÇ'in Program ve Yayınlarına Girmesi 133
4. Köy Sorunlarının ve Köylü Eylemlerinin Ayırımı 138
5. 68 Dönemi Köy Çalışmaları ve Köylü Eylemleri.....139
a. 1968 Yılı Köylü Eylemleri 139

b. 1969 Yılı Köylü Eylemleri 142
A. 1969 Yılı Üretici Köylü Eylemleri.....142
B. 1969 Yılı Topraksızlığa ve Baskılara Karşı Köylü Eylemleri 145
C. 1969 Yılı Köylü Eylemlerindeki Devrimcilerin Rolü..154
c. 1970 Yılı Köylü Eylemleri 155
d. 1971 Yılı Köylü Eylemleri.....162
6. Topraksızlık Sorunu ve Köylüler Arasındaki Toprak Kavgaları.....164
Köy Çalışmalarının ve Köylü Eylemlerinin 7. Genel Değerlendirmesi 166

V. 68 HAREKETİNE VE 68 DEĞERLERİNE KARŞI GERİCİ SALDIRILAR 171
KULLANILAN KAYNAKLAR 175

BAZI KISALTMALAR:

AKB	Anamur Köylü Birliği
AP	Adalet Partisi
DEV-GENÇ (TDGF)	Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DTCF-FK	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Fikir Kulübü
DÖB	Devrimci Öğrenci Birliği
EGO	Elektrik Gaz Otobüs İşletmesi (Ankara Belediyesine bağlı)
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
İLK-SEN	İlkokul Öğretmenleri Sendikası
İPSD	İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği
KATÜS	Karadeniz Tütün Üreticileri Sendikası
MDD	Milli Demokratik Devrim
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
ODTÜ-FK	Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fikir Kulübü
SDD	Sosyal Demokrasi Derneği
SDDF	Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu
TBP	Türkiye Birlik Partisi
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TMTF	Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TMGT	Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
TÖS	Türkiye Öğretmenler Sendikası
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TÜTÜS	Türkiye Tütün Üreticileri Sendikası

ÖNSÖZ

Özgürlük, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesi olarak yaşanan Türkiye 68 Hareketinin mücadele geleneği ve değerlerinin bugünkü kitlelere tanıtılması yalnız 68'liler açısından değil, tüm Türkiye toplumu açısından gerekli ve önemlidir. Nitekim 68 değerleri ve 68'in kitlesel birikimi günümüze kadar sürdürülmüş olsaydı, Türkiye'nin bugün yaşamakta olduğu sorunlarının birçoğu olmazdı, birçoğunun da çözümü çok kolay olurdu. Emperyalizmin dünyaya egemen olmak istediğini savunan ve özünde emperyalizm karşıtı bir mücadele olan 68 Hareketi Türkiye'nin "tam bağımsızlığı" sloganına baştan sona sahip çıkmıştır. Oysa Türkiye bugün her zamankinden daha çok emperyalist güçlerin baskısı altında ve yarattığı sorunlarla karşı karşıyadır.

Türkiye 68 Hareketinin en önemli yönlerinden biri, toplumun tüm kesimlerini içine alması ve sömürü düzenine karşı bilinçli bir muhalefet hareketi olmasıydı. Köy çalışmaları geçici bir heves ve maceradan kaynaklanmayıp o zamanki devrimcilerin, ilkeleri ve inançları doğrultusunda, disiplinli ve planlı olarak "Kitlelerle ilişkiler" bağlamında yürüttükleri çalışmaların oldukça önemli bir parçasıydı. Bugüne kadar 68 Hareketi değişik yönleriyle incelenmiş olmakla birlikte kitle çalışmaları, hareketin değişik dönemlerini ya da liderlerini inceleyen yapıtlar içinde yansıtılmaya çalışılmış, bu konuyla ilgili ayrı ve kalıcı bir eser üretilmemiştir. Çok zor koşullarda sürdürülen köy çalışmaları incelendiği zaman aynı zamanda, 68 kuşağının özveri anlayışı, çalışma azmi ve onları bu çalışmaya sürükleyen düşünce yapıları da incelenmiş olacaktır.

Bu konuda bugüne kadar yapılamadığını savunduğum incelemeyi yaptığım iddiasında değilim. Ben yalnız 68'lilerin köy çalışmaları ile ilgili bilgi ve birikimlerimi o döneme ışık tutan bazı eserleri de inceleyerek derlemeye ve konuya ilgi çekmeye çalıştım. Bununla 68 mücadele geleneğinin bugünkü kuşaklarca tanınmasına, unutulmuş ve unutturulmuş 68 değerlerinin yeniden anımsamasına yardımcı olacağımı düşünüyorum. Şimdiye dek çoktan yapmış olmam gereken bu incelemeyi gecikmiş olarak tamamlamaya çalıştım. Metindeki olası bazı hataların doğal karşılanacağını umar, bundan sonra 68'lilerin kitle çalışmalarıyla ilgili çok daha yetkin yapıtların ortaya çıkacağına ve bunu yapacak birikimli ve yetenekli 68'lilerin bulunduğuna inanıyorum.

Fikret BABUŞ

GİRİŞ

1. Bu Çalışma Hakkında

Bu metinde, Türkiye 68'lilerinin toplum içinde ve ülke genelinde aktif ve etkin olduğu dönemde, 68 Hareketi içinde sürdürülen köy çalışmaları ve köylü eylemleri ele alınmıştır. Metnin özü iki ayrı incelemenin birleştirilmesinden oluşmuştur:

Birinci İncelemede, katıldığım köy eylemlerinde ve gezdiğim köylerde edindiğim kendi birikimlerimi değerlendirmeye çalıştım. O dönemde yaptığımız köy çalışmalarını belgeleyecek günlük tutma, fotoğraf çekme, kalıcı bilgi ve belge toplama gibi alışkanlıklarımız olmadığından, bu inceleme için gerekli olan o zamandan kalma elimde hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünü kendi birikimime, kıyıda köşede kalmış bazı küçük notlara ve belleğimde kalan bilgilere dayanarak hazırladım. Belgeli ve kanıtlı bir derleme olmadığı için bazı eksiklerin ve hataların yapılması kaçınılmazdır. Ancak birlikte olduğumuz bazı arkadaşların bilgileriyle karşılaştırma yaparak mümkün olduğunca "net" olduğunu düşündüğüm olgu ve bilgileri aktarmaya çalıştım. Sonuçta bir anı derlemesi olan bu bölümün ilk kısmı ALTMIŞ-SEKİZLİ Dergisinin Ekim-Kasım 1996 sayısında yayınlandı. Aynı sayıda hazırladığım metnin sonraki bölümlerinin de yayınlanacağı ilan edilmişti, fakat dergi bundan sonra çıkarılamadığı için kalan bölümler yayınlanamadı. Burada dergi için hazırladığım bu metnin tümünü geliştirerek sunmak istedim.

İkinci inceleme ise, köy çalışmalarına ilişkin özellikle devrimcilerin o dönemdeki kendi yayın organlarında yapılan değerlendirmeler, basına yansıyan köylü eylemleri, daha sonra basılmış çeşitli eserlerdeki değerlendirmeler ve köy çalışmalarına katılan bazı arkadaşların verdiği bilgiler kullanılarak hazırlanmıştır. Bu çalışmayı da 9-10 Mayıs 1998 tarihlerinde Ankara Milli Kütüphanede düzenlenen 68'in 30. Yılı Sempozyumunda bildiri halinde sundum. Sempozyumda sunulan bildiriler 68'liler Birliği Vakfı tarafından kitap olarak bastırıldı. Ancak sunduğum bildiri, hazırladığım metnin sempozyumda bana ayrılan süreye göre özetlenmiş bir şekliydi. Basılan metin video kayıtlarından çözülerek sağlandığı için, hazırlamış olduğum metnin özetlenmiş şekliydi. Bu nedenle yine bu çalışmanın içinde hazırladığım incelemenin tamamını sunmak istedim.

Çalışma metninin özünü bu şekilde oluşturduktan sonra, temel inceleme konusu olan köylü eylemlerinin 68 Hareketi içindeki yerini daha iyi belirleyebilmek için bu hareketin doğuşu ve gelişimi üzerine kısa bir özetleme yapmanın uygun olacağını düşündüm. Bu özetten sonra 68 Hareketinin köy çalışmalarına yönelmesini açıklamak hem gerekli hale gelmiş, hem de çok kolaylaşmıştı. Dolaysıyla metne bu konuyu da ekledim.

Metinde olayları anlatırken ve değerlendirirken, o günlerin gerek yazılı, gerek sözlü anlatımında çok kullanılan, fakat bugünkü anlatımda pek kullanılmayan devrimciler, faşistler, emperyalizm ve yerli işbirlikçileri, milli demokratik devrim, bozuk düzen, Amerikan işbirlikçiliği, provakasyon, acitasyon, slogan, afiş, pankart, bildiri, forum, işgal, miting, eylem, legal, illegal gibi sözcük ve deyimleri kullandım. Çünkü geçmişi yeniden anımsarken o günün ifadesini kullanmak anlatım kolaylığı sağlıyordu. Anlatımı zenginleştirmek ve olayları ilginç

hale getirmek için bazı kurgular yapmadan nasıl yaşandıysa o şekliyle aktarmaya özen gösterdim.

2. 68 Hareketi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bu incelemenin amacını açıklayabilmek için, 68 Hareketi üzerine bugüne kadar yapılmış olan çalışmaların genel niteliklerinden söz etmek gerekmiştir.

Türkiye 68 Hareketi, öncesi ve sonrasıyla birlikte birçok araştırmacı tarafından incelenmiş ve çeşitli eserler üretilmiştir. Bunların içinde 68 dönemi tarihini belgelere ve tanıklara dayanarak ve de sistemli olarak inceleyen yapıtlar vardır. Fakat bazıları sığ görüşler yansıtan ve olayları yüzeysel olarak ele alan, o dönemle ilgili bugünkü topluma hiçbir katkıda bulunmayan yapıtlardır. Bu eserlerin içinde, bazı özel ilişki ve çelişkileri 68 olayları içinde ele alarak o dönemi yoz ilişkilerin yaşandığı bir dönem olarak yansıtmaya çalışanlar olduğu gibi, 68'lileri gerçekleşmesi mümkün olmayacak görüşleri savunan, halkın dinine imanına saygısızlık yapan, fırsat bulursa "Köşe dönen" ve kolayca fikirlerinden cayabilen tutarsız tipler olarak sergilemek isteyenler de vardır.

68 Hareketini inceleyen çalışmaların birçoğunda toplumdaki duygusal birikim ve potansiyele yanıt verecek biçimde kurgular yapılarak, idam sehpasına, kalemini kıran yargıca, devrimci gençleri acımasızca öldüren faşist yönetimlere sövgü ve lanetler yağdırılmıştır. Fakat bu duygular yansıtılırken 68 liderleri hayali masal kahramanlarına dönüştürülmüştür Bazı çalışmalarda ise hareketin içinde yer alan militanların ve liderlerin kişilikleri değiştirilip yeni yaratılan karakterler aracılığıyla olaylar çarpıtılmıştır. Sistemle bütünleşmiş olan bazı kişiler ise yaptıkları çalışmalarla 68 Hareketini ve 68 liderlerini kendi bakış açılarıyla değerlendirerek toplumsal yaşam-

daki yozlaşmayı doğal sonuçlar olarak göstermeye çalışmışlardır. Bunların bir kısmı 68 liderlerini överek, kendilerini onların en yakın dostu ve arkadaşı gibi gösterip kaybettiği kişiliklerini yeniden kazanmaya çalışmışlardır. 68'lileri üniversite kantinlerinde uzaktan seyrederek tanıyan ve harekete hiç katılmayan bazı kişiler de yaptıkları çalışmalarla 68'liliği geçici bir gençlik hevesi olarak gösterip, esas yaşanması gereken normal gençlik hayatının böyle olmaması gerektiğini dile getirmişler ve bu hevese kapıldıkları için akıp giden yıllarına acıdıklarını anlatmışlardır.

Genelde Türkiye toplumu 68'lileri haksızlıklara uğrayan, ölümü bile göze alarak ilkelerinden ödün vermeyen bir kuşak olarak tanımaktadır. Devrimcilerin hapsedilmesi, 68 liderlerinin idam edilmesi, hukuk devleti ilkelerinin ve insan haklarının çiğnenmesi ve bütün dünyanın gözü önünde devletin resmi kurumlarında işkence ve kayıpların sürmesi toplumumuzda derin yaralar açmış ve onların direnişleri halkın dilinde destanlaşmıştır. Bu duygu ve ilgiyi yansıtan türküler her yerde söylenmiş ve dinlenmiştir. 68 olaylarını konu alan öykü, roman ve şiir kitapları en çok satan kitaplar olmuş, 68 olaylarını ve 68 yaşam biçimini işleyen filmler toplumun en çok ilgisini çeken filmler olmuştur. Hala 68 liderlerinin kartpostalları tablaları doldurmaktadır. Toplumumuz 68'lilere yapılan haksızlığı unutmadığını her anlamda göstermekte ve 68'in temel ideolojisi olan sosyalizme kin duyanlar arasında bile, "Fikirlerini benimsemesem de yiğitliklerine diyecek yok," diyen insanlara her yerde rastlamak mümkün olmaktadır.

Toplum içinde 68'liliğin böyle bir tutku halini alması kuşkusuz olumlu bir gelişmedir. Fakat topluma yansıtılan ve benimsetilen 68'lilik o kadar da olumlu değildir. Çünkü toplum içinde yaygınlaşmış 68'lilik, çoğu kez halkın duygusallığına

yanıt verecek biçimde sonradan üretilmiştir. Mücadeleci bir kuşağın başından geçenler, liderlerine birer de aşk öyküsü uydurup çeşitli medyatik öğelerle süslenerek yaratılan 68, gerçek 68'lilikten uzaktır. Bununla 68 Tarihi açıklanamadığı gibi, toplumun bu gibi kurgulara ilgi duymasını "68'liliğin toplumca benimsendiği" şeklinde yorumlamak da yanlış olur. Nazım Hikmet'e, Yılmaz Güney'e, Deniz Gezmiş'e ve diğerlerine yıllarca yaşama hakkı tanımayanların şimdi onlara sahip çıkmalarını doğal karşılamak mümkün değildir. Toplum içinde ve özellikle gençler arasında bu kişilere karşı yaratılan sempati bu kişilerin gerçek kişiliğine değil, sonradan yaratılan karakterleredir. Bunları gördükten sonra "Acaba tarihteki egemenlerin, sağken yaşama hakkı tanımayıp da, öldükten/öldürdükten sonra sahip çıktığı hangi ünlü kişiler vardır?" diye merak etmemek mümkün değildir.

O halde çarpıtma felsefesinin esas amacı, maddeye ve bilime inanan 68 kuşağının mücadele tutkusunu boş bir hayal haline getirip, mücadeleyle kazanılmış, halkın desteğiyle kurumlaşmış somut üretim değerlerini yok etmektir. Bu yok etme sürecini acımasızca sürdürüp 68 yaşam biçimini ve tutkusunu toplum içinden tamamen silip atmaktır bu çarpıtma çalışmalarının amacı...

Sonuçta Türkiye'yi ormanların yakıldığı, kıyıların ve bankaların yağmalandığı, adamların kaçırılıp öldürüldüğü, İMF reçetelerine mahkum ederek zam, zulüm ve sefaletin çekilmez boyutlara eriştiği bir ülke haline getirenler, 68 kuşağının özverilerle dolu tarihini kendi anlayışlarına göre şekillendirmeye çalışmaktadırlar. İşin ilginci Türkiye'de siyasal iktidara her dönemde egemen olan bu zihniyetler, sözü edilen bu 68 imajının yanında bir de olumsuzluklarla dolu bir 68 imajı yaratmışlardır. Dış güçlere bağımlı, anarşist, terörist, bölücü unsurlardan oluşan, bir tek gün bile iktidar olmadıkları halde ülkedeki her

türlü sorunları yaratan bir kuşak olarak göstermek istemişlerdir. Bir yandan 68'liler karalanıp 68 değerleri yok edilmeye çalışılırken, diğer yandan topluma unutturamadıkları 68 liderlerine kendilerine göre bir kişilik uydurup sahip çıkmaktadırlar. Bu ilginç çelişki rahatlıkla bir arada yürütülmekte ve hem toplumun 68'e olan ilgisi ve sempatisi kullanılmakta, hem de toplum 68 değerlerine yabancılaştırılmaya çalışılmaktadır.

Bu yanlış ve tahrif edici çalışmalar yaygınlaştıkça 68 liderlerinin ve militanlarının gerçek kişiliklerini ve özelliklerini, mücadele azim ve dirençlerini somut olarak belirlemek gün geçtikçe daha da güçleşecek ve 68 kuşağı sömürü aracı olarak kullanılmaya devam olunacaktır. Bu olumsuz gelişmeye izin vermemek için, 68'lilerin gerçek tarihi hem yazılmalı, hem de yapılan tahrifatlar izlenerek açıklanmalıdır. Türkiye toplumunun buna gereksinimi vardır. Çünkü 68'in tarihi yazılmadan Türkiye'nin hiçbir sorunu netleştirilemez.

68 Dönemi devrimcileri tüm eylemlerini kolektif bir çalışma sonucunda gerçekleştirmiş olmalarına rağmen, dönemleriyle ilgili yazılı bir yapıt ortaya koymak için kolektif bir çalışma yapamamışlardır. Yıllar sonra oluşturulan 68'liler Birliği Vakfı da yine bu anlamda yeterli bir çalışma yapamamıştır. 68'in gerçek tarihi 68 değerlerini yitirmemiş, 68'liliği gerçekten yaşamış ve yaşatmanın kavgasını vermiş ve vermekte olan insanlar tarafından hiçbir siyasi amaca hizmet etmeden kolektif bir çalışmayla yazılmalıdır. Bu çalışmayla daha gerçekçi, daha tutarlı, daha inandırıcı ve dönemin anlaşılmasını daha kolaylaştırıcı yapıtlar ortaya çıkacaktır. Bu yapılmadığı sürece 68 geçmişinin tahrif edilmesini önlemek mümkün olamayacak, Türkiye demokrasi ve aydınlanma tarihinde gerçekten önemli bir yer tutan 68 dönemi ve 68 kuşağının özverili kavgası yanlış biçimde aktarılmaya devam edilecektir.

Kolektif bir çalışma yapılamazsa bile, 68 Hareketine katılanların kendi belleğinde bulunanları ve kendi birikimlerini kaleme almaları yine de olayların gerçekçi değerlendirmesini kolaylaştıracaktır. Çünkü herkes yaşadığını, gördüğünü, o zamanki duygu ve düşüncelerini hiçbir katkı yapmadan, abartmadan ve katı sınırlar koymadan rahatça yazdığı akdirde çok doğal . yapıtlar ortaya çıkacaktır. 68 dönemi ile ilgilenecek olan diğer araştırmacılar, hangi dönemin insanı olurlarsa olsunlar bu doğal yapıtlardan yararlanarak 68'in gerçek tarihini ve niteliğini ortaya koyacaklardır. Bu sayede 68 kuşağının Türkiye toplum ve siyasetine etki ve katkıları daha somut olarak incelenebilecek ve toplumsal ilişkiler açısından 68 olaylarının daha iyi kavranması sağlanacaktır. Bu çalışmalar çoğaldıkça ve yaygınlaştıkça olayların tahrif edilmesi ve çeşitli amaçlar için kullanılması da zorlaşacak, günümüz ve gelecek kuşakların 68 Hareketini daha kolay ve daha doğru biçimde kavraması sağlanacaktır. Böylelikle 68 hareketi Türkiye tarihi ve toplumundaki gerçek yerini alacaktır.

3. İncelenen Konunun Önemi ve Niteliği

68'lilerin diğer eylemlerine hiç değinmeden yalnız köylülerle ilişkileri incelendiği zaman bile, 68 Hareketinin ülke ve toplum çıkarına bir hareket olduğu kolayca anlaşılacaktır. Gerçek 68 militanlarının mücadele anlayışları ve kitleler adına gösterdikleri özveri ve katlandıkları sıkıntılar görüldüğü zaman, hareketi karalamak isteyenlerin sergilemeye çalıştığı karakterlerin hayal ürünü olduğu anlaşılacaktır. 68'li devrimcilerin inandıkları kutsal değerleri, Türkiye'nin her tarafına taşımak istemeleri ve her yerde savunmaları inançlarında samimi olduklarını göstermektedir. Köy eylemleri sırasında, usanma, yılma, vazgeçme ve erteleme gibi kavgayı yarı yolda bırakacak davranışların genel olarak yaşanmaması, toplumda

itici etki yapacak tavırlardan mümkün olduğunca kaçınılması ve kitlelerin bilinçlenmesi için her türlü özverinin gösterilmesi, 68 Hareketinin genel niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Yine bu köy çalışmaları incelendiği zaman, 68 Kuşağının erken olgunlaşan, yurdunun ve dünyasının sorunlarıyla bütünleşen, gecesini ve gündüzünü bu sorunların nasıl çözüleceği üzerine kafa yorarak geçiren, bilmediği yaşam tarzını sırf bu inancı yüzünden severek yaşayan, Türkiye tarihinin en yurtsever ve en özverili kuşağı olduğu anlaşılacaktır. Günün 12 saatini köy yollarında yürüyerek geçiren, geceleyin hiç tanımadığı, yabancı birinin evinde konaklayan, bu çalışma temposunu haftalarca sürdüren ve de bu çalışmaları karşılığında halkının sömürü düzenine karşı uyandırılmasının ötesinde hiçbir beklentisi olmayan bir kuşağın çalışma azmi ve mücadeledeki direnci, köy çalışmalarının incelenmesiyle görülecektir. Bütün bunlardan da 68 Hareketinin en azından geçici bir gençlik hevesi olmadığı anlaşılacaktır.

Özgürlük, bağımsızlık, sosyalizm ve "işçi sınıfı ideolojisinin iktidara getirilmesi" mücadelesi diyerek katıldıkları eylemler onları bu amaca ulaştıramadı ve de özünde bir gençlik hareketi olan 68 eylemleriyle, böyle bir amaca ulaşma olanağı ve olasılığı da yoktu. Bu amacın ve bu beklentinin yanlış ya da doğru olduğu konusu, bu incelemede ele alınmamıştır. Çünkü geçmişin muhasebesini yapmak ayrı bir çalışma konusu ve ayrı bir çalışma alanıdır. Burada açıklanmak istenen konu, verilen mücadelenin bir parçası olarak, bütün sınıf ve tabakalarla ilişki kurma çerçevesinde köylülükle de ilişki kurulduğu ve bunun özveriyle yerine getirilmeye çalışıldığıdır. Aynı özveri, işçilerle ilişki kurma çalışmaları sırasında ve işçilerle konulan ortak eylemlerde de gösterilmiştir. Gençlik hareketleriyle, işçi sınıfının ne iktidar, ne de sendikal mücadelesinde kalıcı bir kazanç sağlanması söz konusu olamayacağına

göre, Türkiye işçi sınıfının tarihsel mücadelesine 68'lilerin katkısı, kendi sınıfsal konumları çerçevesinde verebileceklerinin en fazlasıdır. 15-16 Haziran işçi eylemlerinde DEV-GENÇ militanlarının kendi mücadele gelenekleri ölçütünde katkı vermeye çalıştıklarını herkes bilmektedir. 68 gençlik hareketleriyle böyle bir katkının verilip verilmediğinin tartışılması yine başka bir konudur ama böyle bir çalışmanın özveriyle yapıldığı ve bu katkının verilmek istendiği de bir gerçektir. Çünkü 68'lilerin mücadele geleneğinde ve inandığı ideolojiyi kavrayışlarında, her türlü özveri gösterilerek bütün sınıf ve tabakalarla ilişki kurma anlayışı vardır.

Bu metinde köy çalışmaları ve köylü eylemleri incelenirken değinildiği üzere, bu eylemlerin Türkiye 68 Hareketi içindeki yerinin ve öneminin çarpıtılmadan ve abartılmadan yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Eylemler günümüz ve gelecek kuşaklara mümkün olduğunca somutlaştırılarak, gerektiğinde özelliklerine göre tasnifi ve değerlendirmesi yapılarak aktarılmaya çalışılmıştır. Burada şu hususa değinmeden geçmenin bir eksiklik olacağı düşünülmüştür: Metinde anlatılanların gerçekliğini bugünün değerleri içinde kavrayabilmek çok zordur. Çünkü o dönemde sürdürülen köy çalışmalarını, bugünkü toplumsal ilişkiler içinde ve özellikle de şimdiki genç kuşağın yaşam standartları içinde yorumlayabilmek mümkün değildir. 68 gençliğinin devrimcilik anlayışı, direnci, inancı ve özverisi o döneme özgü özelliklerdir. Dolayısıyla günümüz ve gelecek kuşaklara örnek olması anlamında bu özelliklerin bugünkü topluma aktarılmasının toplumsal bir hizmet olduğu düşünülmüştür.

68 Olayları yaşanırken, ilerde bu olayların tarihinin yazılacağı pek düşünülmemiş ve gelecekte bu olaylarla ilgilenecek olanlara incelemeyi ve yorumlamayı kolaylaştıracak belgeler bırakılmamıştı. Daha doğrusu yaşanılan olayların gelecekte ele

alınıp incelenmesinin toplumsal bir gereksinme olacağı üzerinde pek durulmamıştı. Eğer yaşanan olayların sıcaklığını yansıtacak belgeler bırakılmış olsaydı, 68 Hareketinin tarihini yazmak çok daha kolay olurdu. Örneğin köy çalışmaları sırasında dolaşılan köylerdeki ilginç olaylar, diyaloglar fotoğraflarla tespit edilse, günlükleri tutulsa ve bunlar derlenmiş olsaydı, yıllar sonra bu olayların değerlendirmesini yapmak çok kolay olurdu. DEV-GENÇ' in organizasyonu içinde yüzlerce köy gezmiş birisi olarak elimde bir tek fotoğrafın bile bulunmaması bu eksikliğin acı bir örneğidir. Oysa gezilen köylerde yaşanan olaylar, kurulan diyaloglar, karşılaşılan insan tipleri, mitinglerde yaşanan coşkular, yollarda, köy evlerinde ve kahvelerinde çekilen güçlükler sıcağı sıcağına yazılmış olması gerekirdi. Buna rağmen o dönemde yayınlanan devrimci yayın organlarında olaylar ve olaylarla ilgili tutulmuş raporlar özet halinde de olsa aktarılmış ve dönemin araştırmacıları tarafından yorumlanmıştır. Bugün elimizde bulunan bu belgeleri kullanarak ve olayları yaşayanların tanıklığına baş vurarak yine de kalıcı eserler üretilip günümüz ve gelecek kuşaklara 68 Mücadelesinin kitlelerle ilişkileri ve köylü hareketleri aktarılabilir ve de belirtildiği gibi bu çalışma toplumsal bir hizmet olur.

I. 68 HAREKETİNİN DOĞUP GELİŞMESİ VE ÖNEMLİ 68 EYLEMLERİ

Bu bölümde Türkiye 68 Hareketi tarihinin kısa ve genel bir özeti verilerek, devrimcilerin kitlelerle ilişki kurabilecek örgütsel ve siyasal düzeye nasıl ulaştıkları ve bu ilişkilerin 68 mücadelesini nasıl etkilediği belirtilmeye çalışılacaktır. 68 kuşağının nasıl bir dünya görüşüne sahip olduğu ve bu dünya görüşünün eylemlere nasıl yansıdığı, bu eylemlerin ülke siyasetini ne ölçüde etkilediği konuları üzerinde durularak, köy çalışmalarının hangi anlayıştan ve 68'lilerin hangi özelliğinden kaynaklandığı daha kolay açıklanabilecektir. İncelenmekte olan köy çalışmaları konusunun, hangi çerçeve içinde ele alınabileceği ve 68 Hareketinin neresine konulabileceği belirtilmeye çalışılacaktır.

Türkiye 68 Hareketi, Türkiye'nin yüz seneyi aşkın emek ve özgürlük mücadelesinin devrimci birikim ve deneyiminin sonucu olarak, 1961 Anayasasının sağladığı demokratik ortamda oluşmuş ve gelişmiştir. Aslında Türkiye 68 Hareketi, Amerikan işbirlikçisi Demokrat Parti iktidarının baskılarına karşı devrimci-demokrat kadroların direnciyle doğmuştur. 1968'lerde ise, emperyalizme karşı mücadele bütün dünyayı saran bir akım halini alınca Türkiye'deki bu hareket dünya geneliyle bütünleşmiştir. Fakat yeri geldikçe değinileceği gibi, Türkiye 68 Hareketi, kuşağın ve ülkenin özelliğinden kaynaklanarak, dünya genelinden farklı bir biçimde gelişmiş ve kendine özgü özellikleriyle ön plana çıkmıştır. 68 Dönemi, ister

dünyayla bütünleşen özelliğinden, ister kendi orijinal özelliğinden kaynaklansın, yaratılan ortam, Türkiye Tarihinin, sömürü düzenine karşı emekten yana güçlerin sağladığı kitlesel muhalefetin en güçlü olduğu dönem olmuştur.

1. 68 Hareketinin Doğması

1958'lerde Demokrat Parti iktidarına karşı sürdürülen aydınların mücadelesi 1960'lı yıllarda gerici iktidarlara karşı mücadeleye dönüşmüş ve 68 Devrimci Hareketi ortaya çıkmıştır. Bu hareket yüksek okullardaki sistemin yansıması olarak sürdürülen bazı kökleşmiş gerici kurallara ve uygulamalara karşı doğmuştur. Sınav yönetmelikleri, öğrenci- öğretim elemanı ilişkileri, derslerin içerikleri, yönetimde öğrencilerin temsil edilmeyişi, kantinlerin işleyişi gibi konular, devrimcilerin ilk el attığı konular olmuştur. Devrimcilerin talepleri tüm öğrencilerin ilgi duyacağı talepler olduğu için, kısa zamanda yaygınlaşıp öğrenci kitlelerince benimsenmiştir. Yüksek okul yönetimlerinin tepkisine rağmen bu talepler zamanla öğretim elemanları, hatta yöneticileri arasında da taraftar bulmuştur. Nitekim devrimcilerin yüksek okullardaki gerici ve çağdaş olmayan uygulamalara karşı başlattıkları bu hareket, bir süre sonra yönetimlerde ve eğitim kadrolarında bulunan gerici unsurlara yönelik bir içerik de kazanmış ve hareketin boyutu biraz daha genişlemiştir.

Diğer yandan devrimci gruplar baştan itibaren, yüksek okul kantin ve dersliklerindeki öğrenci faaliyetlerine ve ilişkilerine de el atmışlardır. 68'liler yüksek okullarda etkili olmadan önce, öğrenci derneklerinin üniversite içinde ve öğrenciler üzerinde temsil yetkisi yoktu. Öğrenci derneği seçimlerine çok az sayıda öğrenci katılır, seçime giren gruplar çiçek grubu, defne grubu gibi hiçbir siyasal içeriği olmayan isimlerle katı-

lırlar, bölgecilik ve dar arkadaşlık çıkarları üzerine oluşturulan seçim çalışmaları sonucunda dernek, gruplardan birinin eline geçerdi. Yüksek okullardaki bu ilkel dernekçilik faaliyetleriyle ilgilenen öğrencilerin ideolojik görüşleri yoktu. Bunlar ülke sorunlarıyla ilgilenmezler, basit çıkar ilişkileri yüzünden birbirleriyle kavga ederler ve normal üniversite öğrencileriyle de ilgi ve yakınlık kurmazlardı.

O dönemde öğrenci derneklerinin yönetimini cazip hale getiren bazı avantajlar vardı. Öğrenci derneklerinin belli ücret karşılığında öğrencilere verdiği "şebeke" denilen kimliklerle belediye otobüslerinde ve sinemalarda öğrenci indiriminden yararlanılıyordu. Bazı öğrenci gezileri ve spor yarışmaları düzenlemek, koro ekipleri kurmak, bazı öğretim üyelerinin notlarını teksir etmek, geleneksel hale getirilmiş bazı gün ve gecelerde çeşitli eğlence programları düzenlemek gibi çalışmalar, öğrenci derneklerinin gelir getirici uğraşı alanlarıydı. Ayrıca fakültelerin sağladığı fondan fakir öğrencilere yemek çıkarma organizasyonu da öğrenci derneklerine verilmişti. Öğrenci derneğiyle ilgilenenlerin çoğu öğrencilikten uzak, fakültelerin yıllanmış unsurlarıydı. Kantinlere girildiğinde bu unsurlar hemen fark ediliyordu, çünkü bunlar kendilerini fakültenin sahibi gibi görüyorlardı. Ayrıca bunların birçoğunun uygunsuz ilişkiler içinde oldukları ve bu ilişkilerini öğrenci kantinleri kanalıyla sürdürdükleri yaygın bir biçimde söyleniyordu. Dolayısıyla sıradan öğrencilerin bu çevrelerle ilişki kurmaları normal karşılanmıyordu.

Genel olarak öğrencileri sıkıntıya sokan yönetmelik maddelerine ve sıkıcı kurallara karşı harekete geçen devrimci öğrenciler, 1965 yılından itibaren, öğrenim gördükleri kurumun öğrenci derneği seçimlerine de el attılar. Öncelikle bu seçimleri siyaset ve düşünsel zemin üzerine yerleştirdiler. Kantinler-

deki, dersliklerdeki ve seçim atmosferi içindeki bölgeci eğilimleri kırarak, öğrencilerin kendi öğrenim sorunları yanında yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenmelerini sağladılar. Devrimci öğrenciler zamanla bütün fakülte ve yüksek okullarda öğrenci derneği seçimlerini kazanarak, öğrenci derneklerinin elindeki avantajları ele geçirdiler. Üniversite kantinleri, yemekhaneleri, büfeleri gibi kurumları kendi kolektif anlayışlarına göre, tüm öğrencilerin yararlanabileceği bir anlayışla, herkesin çıkarına uygun olarak, adil bir biçimde yönetmeye başladılar.

Devrimci grupların öğrenciler arasında etkili olmaları ve sorunlarının çözümü konusunda potansiyel güç oluşturmaları yüksek okulların tutucu yönetimlerini oldukça rahatsız etmeye başlamıştı. Öğrenci taleplerini karşılayacak yönetmelik değişikliği yapmadıkları gibi, daha katı kurallar koydular ve devrimci öğrencilerin üniversitelerde sağladığı bu oluşumu kırmak için etkin önlemler almaya başladılar.

Kimi öğrenciler atıldı, kimisi sınavlara sokulmadı, kimisine de çeşitli cezalar verildi. İşte bu süreçte de boykotlar ve arkasından üniversite işgalleri başladı. Büyük bir öğrenci direnciyle karşılaştığı için, bu yeni önlemlerin birçoğu uygulanamadı, yüksek okulların birçoğunda sınavlar ertelendi. Üstelik bu önlemlere rağmen fakülte ve yüksek okullardaki antidemokratik uygulamaların geriletilmesi süreci başladı.

Bu gelişmelerden sonra çalışmalarını yüksek okulların dışında da sürdüren devrimciler, ilkin gecekondu sakinleri ve esnaf arasında, daha sonra işçi, memur, öğretmen ve köylü gibi tüm kesimler arasında çalışmaya başlamışlardır. Böylece gençlik eylemleri zamanla gelişerek kitlesel eylemlere dönüşmüştür. 68'li devrimcilerin yüksek okullardaki çalışmaları kitlesel ilişkileri yoğunlaştıktan sonra da sürmüştür. Hangi yük-

sek okul olursa olsun, yeni giren bir öğrenci herhangi bir derslikte, kantinde, panoda ya da bir başka yerde devrimci bir afiş, pankart ya da bir ilan görebilmekteydi. Yüksek okullardaki devrimci gençlik eylemleri 68 Dönemi boyunca sürüp gitmiş ise de aşağıda değinilecek olan kitlesel ilişkiler yaygınlaştıkça bu eylemler Türkiye 68 hareketinin sadece bir parçası haline gelmiş ve ikinci plana düşmüştür.

Kitlesel ilişkiler yoğunlaşmadan önce yüksek okullarda ve büyük şehirlerde başlayıp gelişen, yoğunlaştıktan sonra da 68 Dönemi boyunca sürüp giden bu eylemler, 68 Hareketinin bütünlüğü içinde tüm kitle çalışmalarının kaynağını ve başlangıcını oluşturmaktadır. Dolayısıyla kitle çalışmaları incelenirken bu eylemlerin ele alınması gerekli görülmüştür.

2. 68 Gençliğinin Örgütlenmesi (DEV-GENÇ)

Devrimci gençlik hareketi gelişmeye başladığında yüksek okulların tümünde Talebe Cemiyetleri[1] vardı. Bu cemiyetlerin birliğinden de, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği (AÜTB), İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği (İÜTB), İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği (İTÜTB), İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliği, Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği gibi öğrenci örgütleri federasyonları oluşmuştu. Ayrıca yine çoğunlukla yüksek okul öğrencilerinin üye olduğu Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT), Türk Milli Talebe Federasyonu (TMTF) gibi Türkiye geneline yönelik bazı gençlik federasyonları da vardı.

Yüksek okullarda başlayıp gelişen devrimci hareket bu mevcut öğrenci örgütlerinde de etkili olmaya başlamıştı. Önce fakülte ve yüksek okulların talebe cemiyeti seçimlerini yukarıda değinildiği gibi siyasi zemine yerleştiren devrimciler, daha

[1] O zamanlar öğrenci örgütlerine Talebe cemiyeti deniliyordu.

sonra yapılan seçimlerle bu örgütlerin birçoğunu ele geçirmişlerdi. Giderek bu cemiyetlerin oluşturduğu federasyonların birçoğunun yönetimine de egemen oldular.

Bir taraftan bu mevcut örgütlerde etkili olmaya çalışan devrimciler, diğer yandan da kendi inançları doğrultusunda yeni devrimci örgütler de oluşturmaya başlamışlardır. Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurulduktan sonra çeşitli şubelerine bağlı olarak gençlik kolları oluşturmuş ve devrimci gençler bu kollarda çalışmaya başlamışlardır. Daha sonra Ankara'daki devrimci öğrenciler kendi fakültelerinde "Fikir Kulübü" adıyla TİP paralelinde örgütler kurmuşlardır. 17 Aralık 1965 tarihinde 5 fakültenin fikir Kulübü birleşerek Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu (FKF) oluşturmuştur.[2] FKF 9 Temmuz 1967'de İstanbul Sekreterliğini açmış, kısa bir süre sonra İzmir'de de buna benzer biçimde örgütlenmiştir. 9-10 Ekim 1969 tarihlerinde yapılan genel kurulda FKF adı, "Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu" olarak değiştirmiştir. Bu ismin ilk dönemdeki kısaltılmış şekli TDGF iken, sonradan DEV-GENÇ şekline dönüşmüş ve üniversite bulunan şehirlerin tümünde örgütlendiği gibi diğer bazı büyük şehirlerde de şubeler açmıştır. Böylece Türkiye 68 Hareketinin en güçlü gençlik örgütü olan DEV-GENÇ oluşmuştur. Türkiye devrimci hareket tarihinde DEV-GENÇ ismi hiçbir zaman unutulmayan bir simge halini almıştır. Bu isim 12 Marttan sonra da kullanılmıştır, fakat 68 DEV-GENÇ örgütünün toparlayıcılığını ve kitlesel gücünü hiçbir örgüt sağlayamamıştır.

Devrimciler çeşitli kitle kesimleri içinde çalışmaya başladıktan sonra hem kendi örgütlerini birçok yere yaymışlar, hem de ilişki kurdukları toplum kesimlerini örgütlemişlerdir. Böy-

---

[2] Turhan Feyizoğlu, Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi 1960-1968, Cilt: 1, Belge Yayınları, İstanbul 1993, s. 255.

lece ileriki sayfalarda görüleceği üzere devrimci hareket sayesinde toplumun bütün kesimleri örgütlü mücadeleye yönelmiştir. Ayrıca Sosyalist Gençlik Örgütü, Sosyal Demokrasi Derneği gibi sol eğilimli örgütlerin yanında, devrimci-demokrat hareketi ezmek isteyen çevrelerde de örgütlenme bilinci gelişmiş ve Komünizmle Mücadele Derneği, Ülkü Ocakları Derneği gibi değişik fikir akımlarına bağlı çeşitli örgüt ve federasyonlar oluşmuştur.

3. Önemli Öğrenci-Gençlik Eylemleri

68 devrimcileri mevcut örgütlerin yönetimlerini ele geçirdikten ve kendi örgütsel çalışmalarını belli bir olgunluğa yükseltiktikten sonra, yürütülen eylemler daha bilinçli ve disiplinli hale geldi. Böylece 68 Dönemi boyunca sürecek eylem tabanı oluşmuş oldu.

Çoğunluğu FKF veya DEV-GENÇ organizasyonu altında gerçekleştirilen 68 gençlik eylemlerinin bir kısmı her sene belli gün ve haftalarda yinelenmiş, bir kısmı ise ülkenin siyasal gelişimine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu olayların kimisinin ne zaman ortaya çıkacağı önceden kısmen kestirilip ona göre eylem hazırlığı yapılmış, kimisi ise beklenmedik bir gelişme üzerine önceden bir hazırlık yapılmadan spontane (kendiliğinden) ortaya çıkmıştır. Bazı eylemler ise, olumsuz gelişmeler biriktiği zaman oluşan potansiyel üzerine konulmuştur.

68 Devrimci gençliğinin büyük şehirlerde ve üniversitelerde gerçekleştirdikleri önemli eylemler şöyle sıralanabilir:

* Türkiye'de 68 hareketi şekillenirken en duyarlı olunan konulardan biri Kıbrıs konusuydu. Bu nedenle Kıbrıs mitingleri 68 Eylemlerinin en ilklerindendi. Bu mitinglerden biri 22 Kasım 1967 tarihinde Ankara'da düzenlenmiş ve Kıbrıs'taki baskılar kınanmıştır. Bu mitingde Amerikan emper-

yalizmini kınayan sloganlardan çok, Kıbrıs'taki Rum baskılarını kınayan ve Kıbrıs'ın Türk olduğunu ifade eden sloganlar kullanılmıştır.

* Her yıl belli tarihlerde Yerli Malı Haftası düzenlenerek kantinlerde Pepsi Kola ve Koka-Kola gibi yabancı ürünlerin satışı engellenmiş, sokaklardaki afişleri indirilmiş ve yerli malı kullanmanın ülke ve halkın çıkarına olduğu vurgulanmıştır.

* 28-29 Nisan Olayları, 1961 yılından başlayarak tam 10 sene aralıksız olarak her yıldönümünde, miting, yürüyüş, Mustafa Kemal heykeli önüne çelenk koyma ve saygı duruşunda bulunup, geceli gündüzlü nöbet tutma gibi eylemlerle anılmıştır. Bu anmalar çoğu kez, iktidar karşıtı eylemlere dönüştürülmüş, İstanbul, Ankara ve diğer bazı şehirlerde kitlesel mitingler düzenlenmiştir.

* Çeşitli tarihlerde "NATO'ya Hayır" haftaları düzenlenmiş ve NATO ile birlikte Amerikan üs ve tesisleri de bu kapsamda protesto edilmiştir. 5 Aralık 1967 tarihinde Amerikan aleyhtarı sloganlarla "NATO'dan Çıkma Mitingi" yapılmış, 14-20 Mayıs 1968 tarihleri ise, "NATO'ya Hayır Haftası" ilan edilerek Amerikan karşıtı eylemler gerçekleştirilmiştir.

* Çeşitli tarihlerde emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı bağımsızlık haftaları ilan edilerek, genellikle Amerikan karşıtı eylemler düzenlenmiş ve bu çerçevede çeşitli etkinlikler konulmuştur. Bu eylemlerden biri 16 Şubat 1969 tarihinde İstanbul'da işçilerle birlikte devrimci gençler ünlü Samsun-Ankara yürüyüşünün adını kullanarak, "Emperyalizme Karşı Mustafa Kemal Yürüyüş ve Mitingini" düzenlemişlerdir. Camilerde toplanan gericiler, bu mitinge saldırıp iki kişiyi öldürdükleri için, "Kanlı Pazar" denilen bu eylemin bütün yurtta gericiliğe karşı kamuoyu oluşumunda büyük bir etkisi olmuştur.

* Polis ya da faşistler tarafından öldürülen devrimcilerin arkasından miting ve yürüyüşler düzenlenmiş, fotoğraf ve afişleri sokak ve caddelere asılarak halkın ilgisi sağlanmıştır. Ayrıca ölüm yıldönümlerinde yine çeşitli etkinlikler konularak anıları sıcak tutulmuş ve çoğu kez geniş kitlesel tepkiler yaratılmıştır.

* Ulusal bayramlarda devrimcilerin dünya görüşleri doğrultusunda alternatif anma programları düzenlenmiş ve günün anlamına uygun çeşitli etkinlikler konulmuştur. Bazen bu anmalar, etkili ve kapsamlı programlar halinde günlerce sürdürülmüş ve mevcut iktidarları güç durumda bırakan olaylara dönüştürülmüştür.

* Amerikan 6. Filosunu protesto eylemleri düzenlenmiştir. Bu eylemler çoğu kez, NATO ve Amerikan karşıtı hareketlere ve Bağımsızlık Haftasına dönüşmüş ve hepsi bir arada yürütülmüştür. 6.Filo karşıtı ilk ciddi eylem, 22 Haziran 1967 tarihinde, Filo komutanının Taksim Anıtına koyduğu çelengin yakılmasıyla başlatılmış ve 24 Haziranda Hürriyet Meydanından Taksim'e kadar yürüyen Filo karşıtlarının Amerikan bayrağını indirmeleriyle sürdürülmüştür. 6.Filonun 6 Ekim 1967 tarihinde İstanbul'a asker çıkaracağını öğrenen devrimci gençler kıyıda oturma eylemine geçmişler ve Amerikan erlerini şehre sokmamışlardır. Filo komutanı şehir içinde yapması gereken ziyaretlerini, kıyıya çıkamadığı için gemiye indirilen bir helikopter aracılığıyla gerçekleştirebilmiştir. İzmir ve İstanbul'da "Amerika'yı Protesto Mitingleri" düzenlenmiş, Amerikan karşıtı sloganların eşliğinde Taksim Meydanında Amerikan bayrağı yakılmıştır.

  15 Temmuz 1968 tarihinde 6.Filonun tekrar İstanbul'a gelmesi üzerine, Amerikan karşıtı eylemler yeniden yoğunluk kazanmış ve olaylar bütün şehri etkilemiştir. Devrimci öğrencilerin Amerikan karşıtı eylemleri, Amerikan işbirlikçisi iktidarı güç durumda bıraktığı için 17 Temmuz 1968 gecesi

İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Yurdunu polis basmış ve çıkan olaylarda birçok öğrenci yaralanmıştır. Yaralı öğrencilerden Vedat Demircioğlu 24 Temmuz günü ölmüştür. Aynı günlerde Ankaralı devrimciler de protesto eylemleri düzenleyip, Amerikan Haber Alma Merkezi'ne, Pan Amerikan Hava Yollarına, Amerikan Kültür Merkezine ve Tuslog binasına karşı çeşitli saldırı eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Trabzon'da da Amerikan Radar üssüne saldırı eyleminde bulunulmuştur.

6. Filonun yeniden Türkiye'ye gelip İzmir Limanına girmesi üzerine, 28-29 Ağustos 1968 tarihlerinde İzmir ve İstanbul'da yeniden protesto eylemleri düzenlenmiş ve İzmir'de "Tam Bağımsız Türkiye Mitingi" gerçekleştirilerek yine Amerikan bayrağı yakılmıştır.

Her gelişinde olaylara yol açan 6. Filo 1968 yılından sonra artık, Türkiye'yi sık sık ziyaret edemez olmuştur. 6.Filo protestoları Türkiye'de Amerikan karşıtlığının oluşumunda oldukça etkili olmuş, İzmir, Antalya ve İstanbul'daki genelev kadınları bile Amerika'yı protesto eylemine katılmışlar ve genelevi ziyarete gelen Amerikan erlerine saldırmışlardır. 6.Filo protestolarında Amerikan erlerinin aylarca denizde kaldıkları ve Türkiye'nin limanlarına boşalmak için geldikleri açıklanınca, halk Amerikan erlerinden nefret etmeye başlamıştır.

Halkın inancına göre, Amerikan askerlerinin yanında genelev kadınının bile namusu vardı. İlginçtir ki, 6. Filoyu protesto etmenin Müslümanlıkla hiçbir ilgisi olmadığı halde, gerici çevreler bu eylemlere din karşıtlığı diyerek saldırmışlardır.[3]

---

[3] 6.Filo protestoları için, Feyizoğlu, Age, s.: 335, 362, 475; Hikmet Çetinkaya, Sancılı Yıllar, Kuşatılmış Sokaklar, Yenigün Haber Ajansı Basın Yayın, İstanbul 1997, s..49-55, 61,86..

* 6. Filo ziyaretleri dışında da, Amerikan karşıtı eylemler düzenlenmiş ve Türkiye'deki Amerikalılara ait kurumlara zaman zaman saldırılar yapılmıştır. Özellikle Amerikalıların Vietnam'daki kanlı saldırılarına karşı kınama eylemleri gerçekleştirilmiştir. Amerikan Haber alma merkezine, çeşitli yerlerdeki radar üslerine, Amerikan Hava Yollarına ve Amerikan malzeme deposu olarak bilinen Tuslog'a yönelik saldırılar kamuoyunda da büyük bir ilgi görmüştür. 11 Haziran 1969 tarihinde DTCF'nin bahçesinde düzenlenen açık hava forumundan sonra, izinsiz olarak topluca Kızılay Alanına yürüyen devrimciler, TBMM'ne giden yolun polis tarafından tutulması üzerine Amerikan Tuslog binasına yürüyerek binaya kendi imal ettikleri molotof kokteyli ve bombalarla saldırıp tahrip etmişlerdir.

* Gerek kitlesel eylemler sırasında topluca, gerekse kişisel sabotajlar şeklinde, zaman zaman Tusloga ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunan Amerikalılara ait diğer bazı yerlere daha sonra da saldırılar yapılmıştır.

* Amerikan devlet ve siyaset adamlarının Türkiye'yi ziyaretlerinde de eylemler konulmuştur. ABD Savunma bakanı, dış ilişkilerden sorumlu bakan yardımcıları ve çeşitli ilişkiler nedeniyle Türkiye'ye gelen bazı kişiler değişik eylemlerle protesto edilmiştir. Türkiye'ye gelişlerinde olay çıkan ünlü siyasetçiler arasında Amerikan Savunma Bakanı Mc Namara ile ünlü elçi Kommer de vardı. Amerika'nın Vietnam'da yaptığı pasifikasyon hareketleriyle uluslararası hukuk suçu işlemiş olan Robert W. Kommer'in 1968 Kasım ayı sonlarında Ankara'ya elçi olarak atanması üzerine Ankara ve İstanbul'da yoğun eylemlere girişilmiş ve Kommer "Vietnam Kasabı" ilan edilmiştir. Kendisine karşı yapılan protesto yürüyüş ve gösterilerine aldırmayıp, ODTÜ rektörünü ziyarete giden Kommer'in arabası, 6 Ocak 1969 tarihinde, ODTÜ kampusu içinde ters çevrilip kendi benziniyle

yakılmış ve bu eylemle Kommer karşıtı protestolar en üst düzeye erişmiştir.[4]

* Fakülte boykot ve işgalleri, fakülte ve yurtların faşistlerden korunması, 68 devrimcilerinin önemli eylemlerindendi. Yukarıda değinildiği gibi fakülte ve yüksek okullardaki ilk boykotlar sınav yönetmeliklerine ve bazı antidemokratik uygulamalara karşı başlatılmıştır. İlk işgaller de yine fakülte içi sorunlara yönelik olarak gerçekleştirilmiş olup, sonradan yurt ve dünya sorunlarının dile getirilişinde bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Haziran 1968 tarihinde Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Fen Fakültesi arka arkaya işgal edilmiş, İstanbul'da ise, bazı fakültelerle birlikte Rektörlük binası da işgal edilmiştir. Haziran ayı içinde işgal ya da boykot eyleminin bulunmadığı çok az sayıda fakülte kalmıştır. Aynı şekilde 1969 yılı Haziran ayında yine İstanbul, Ankara ve İzmir'de fakülte ve yüksek okulların birçoğunda işgal ve boykot eylemleri yapılmıştır. İşgal edilen fakültelerde düzenlenen konferans, forum gibi etkinliklerle eylemlerin amaçları açıklanarak öğrenci desteği de sağlanmıştır.

* 1970 yılı Kasım ayında Ürdün Krallığının Filistin'e saldırması, Türkiyeli devrimcilerin çok büyük tepkisine yol açmıştı. Bunun üzerine Ankara'daki Ürdün Elçiliğini basan devrimci gençler, elçiliğin balkonuna Filistin bayrağını asmışlar ve elçilik binasına karşı saldırılmaması yolundaki tüm uyarılara rağmen, kendini alamayan bazı gençler elçiliğin camlarını kırmışlar ve hiç fire vermeden Siyasal Yurduna dönmüşlerdir.

* Hiç beklenmedik zamanda bir toplu tutuklama ya da bir öldürme olayı, bir yere polis ya da jandarmanın baskın dü-

---

[4] Kommer protestoları için, Aydın Çubukçu, Bizim 68, Evrensel Basın yayın, İstanbul 1993, s.86-87; Çetinkaya, Age, s..67-69.

zenlediği, devrimcilerin bulunduğu bir yere faşistlerin saldırdığı, herhangi bir yerde topluca işten çıkarma türünde antidemokratik bir uygulamanın yapıldığı gibi olaylar duyuluyordu. Bunlar duyulduğu zaman izinsiz korsan mitingler gerçekleştirilmiş ve konu edilen olaya kitlesel ilgi sağlanmaya çalışılmıştır.

* Ülke genelinde ortaya çıkan bazı olumsuz gelişmeler üzerine de çeşitli miting ve yürüyüşler düzenlenmiştir. 68 devrimcileri bu mitinglere kalabalık gruplar halinde katılmışlar ve çoğu kez düzenleme komitelerinde yer almışlardır. 24 Şubat 1968, 27 Temmuz 1968, 19 Mayıs 1969 ve Mustafa Şevki Kuseyrioğlu'nun öldürülmesi üzerine 1 Haziran 1970 tarihlerinde Ankara'da, "Anayasaya Saygı ve Bağlılık Mitingleri" yapılmıştır. Ayrıca çeşitli tarihlerde, İşsizliği, Pahalılığı, Zam ve Zulmü protesto Mitingleri yapılmış ve nihayet, Yargıtay başkanı İmran Öktem'in 1 Mayıs 1969 tarihinde ölmesi ve Ankara Maltepe camisinde cenazesi kaldırılırken gericilerin saldırısına uğraması üzerine, 7 Mayıs 1969 tarihinde düzenlenen, Danıştay ve Sayıştay üyelerinin de katıldığı ünlü **"Yargıtay Yürüyüşü"** gerçekleştirilmiştir.

* Ankara Belediyesi EGO işletmesi, öğrenci derneklerinin devrimcilerin eline geçmesi üzerine, bu derneklerin verdiği şebekeyi otobüslerde geçersiz saymış ve kendi vereceği pasonun geçerli olacağını ilan etmişti. Ayrıca EGO'nun bu kararına göre, herhangi bir yerde ücretli olarak çalışan öğrencilere de paso verilmeyecek ve bunlar öğrenci indiriminden yararlanamayacaktı. EGO'nun bu uygulamasına karşı Ankara'daki devrimciler, toplu halde belediye otobüslerine binerek bu otobüsleri üniversite bahçelerine çekme biçiminde değişik bir eylem gerçekleştirmişlerdir. Devrimci gençler üniversite bahçesine çekilen otobüsün şoför ve yolcularına niçin bu eylemi koyduklarını anlatarak onların desteğini almaya çalışmışlar ve büyük ilgi görmüşlerdir.

* Meclis gündemine getirilen, temel hak ve özgürlükleri kısıtlayacak, halkı sıkıntıya sokacak, çalışanları ezecek yasa önerilerine karşı kamuoyu oluşturmak için afiş hazırlayıp asma, miting düzenleme ve bildiri dağıtma gibi eylemler gerçekleştirilmiştir. Demokrat kesimlerin ve üniversite çevrelerinin desteğini gören bu çalışmalar ülke genelindeki basın, yayını da geniş ölçüde etkilemekteydi.

* Devrimci gençler öğretmen ve memurların gerçekleştirdiği eylemlere katılmışlar ve onların sorunlarına ortak olmak amacıyla destekleme eylemleri düzenlenmişlerdir. 9 Temmuz 1969 tarihinde Kayseri'de TÖS Kongresinin gericiler tarafından basılması üzerine başlatılan kampanyada ve 15 Aralık 1969 tarihinde, TÖS ve İLK-SEN üyelerinin başlattığı 4 günlük derslere girmeme boykotunda, 68'li devrimciler okullara giderek öğretmenlere destek vermişlerdir. Yeri geldikçe değinileceği gibi öğretmenler de yurt genelinde konulan üretici mitinglerinin hazırlanmasında çok büyük rol oynamışlar ve devrimci gençlere destek vermişlerdir.

* İşçi eylemlerine de destek veren devrimciler büyük işçi hareketlerinin birçoğuna fiilen katılmışlardır. 15-16 Haziran 1970 tarihinde İstanbul, Kocaeli ve Ankara'da, yeni yasa tasarısına karşı DİSK'li işçilerin yürüttükleri direnişlerde, Ankara ve İstanbul'dan üniversiteli devrimciler toplu halde gidip katılmışlardır. Devrimciler 22 Ağustos 1970 tarihinde İzmir Aliağa'da TPAO ile yapılan toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşma sağlanamaması üzerine başlatılan işçi grev ve direnişlerine de afiş asarak, bildiri dağıtarak ve gruplar halinde katılarak destek vermişlerdir. Profesyonel sendikacıların organizasyonu ile yürütülen işçi eylemlerindeki devrimcilerin etkileri, köylü ve üretici mitinglerindeki gibi belirleyici olamamış, fakat Hıdır Altınay, İsmet Necmettin Giritlioğlu gibi katledilen işçi liderlerinin arkasından günlerce eylemler düzenlenmiş ve bu liderlerin katline neden

olan bozuk düzen protesto edilmiştir. Öğrenci gençlik hareketlerine katılan birçok kişi sonradan işçi olarak girdikleri işyerlerinde sendikacı olmuşlardır.

* Çeşitli tarihlerde yayın hayatını sürdüren Sosyal Adalet, İleri, ANT, Aydınlık, İşçi-Köylü, Kurtuluş gibi gazete ve dergilerin meydanlarda satışı ve tanıtımı yapılmış, afişleri asılmış ve çoğu kez dizgi ve baskısına yardımcı olunmuştur. Boyalı basın diye nitelendirilen düzenin yayın organları her yerde eleştirilmiş ve yayını sürdürülen devrimci gazete ve dergilere halkın ilgisi çekilmiştir.

* Morrison Firması, Mıgırdıç Şellefyan, Yahya Demirel gibi, o yıllarda Türkiye'de yaptıkları vurgunlarla ünlenmiş olan kişi ve kuruluşlar kamuoyunda deşifre edilmiş, çeşitli vurgun olayları, bildiriler, broşürler, konferanslar, forumlar, paneller, açık oturumlar ve basın açıklamalarıyla kınanmış ve kamuoyu etkilenmiştir.

* Öldürülen aydın, işçi ve öğrencilerin arkasından törenler yapılmış ve öldürülenlerin anısını taze tutmak için yıldönümlerinde de anma programları düzenlenmiştir. Ceza evlerinde ve göz altında bulunan arkadaşlar izlenmiş, avukat tutulmuş, yemek götürülmüş ve kendilerine her türlü destek verilmiştir.

II. 68'LİLERİN KİTLESEL İLİŞKİLERE VE KÖY ÇALIŞMALARINA YÖNELMESİ

1. 68 Hareketinin Kitle Çalışmalarına Yönelme Nedenleri

Yukarıda değinildiği gibi Türkiye 68 Hareketi yüksekokullarda doğup gelişmiş, fakat kısa bir süre sonra yüksek okulların ve büyük şehirlerin dışına çıkarak hem kitlelerle bağ kurmuş, hem de bağ kurduğu kesimler içinde örgütlenmiştir. Her ne kadar 68 Hareketi büyük şehirlerde gerçekleştirilen Kommer'in arabasının yakılması, 6. Filonun protesto edilmesi, banka şubelerinin soyulması, fakülte ve yüksekokullarda işgal ve boykotların sürdürülmesi gibi eylemlerle anımsanmakta ise de kitlesel ilişkiler sürdürüp, özellikle köylüler arasında çalışarak toprak işgali ve üretici mitingi gibi eylemler gerçekleştirmesi daha özellikli ve daha çok anımsanması gereken olaylar olmalıdır. Çünkü bir gençlik hareketinin üniversite ve büyük şehirlerde anılan türde eylemler gerçekleştirmesi doğal bir olgu, köylerde çalışıp köylülerle birlikte eylemler düzenlemesi özellikli bir olgudur.

Aslında Türkiye 68 Hareketi baştan sona bir gençlik hareketi ve 68'lilerin en önemli örgütü olan DEV-GENÇ de bir gençlik örgütüdür. Fakat sistem karşıtı toplumsal muhalefet güçlerini toparlayacak bir parti örgütlenmesi sağlanamadığı için devrimci gençlik hareketi, kendi niteliğinin dışındaki alanlara yönelmek durumunda kalmıştır. Türkiye 68 Hareketinin çağdaşı

olan Avrupa 68 Hareketinde bu tür ilişkiler yoktur. Avrupa 68 Hareketi liderlerinin adıyla anılan ve tanınan, üniversitelerin dışına çıkamamış bir gençlik hareketidir.

Türkiye 68'lilerinin değişik alanlara yönelmesinin nedeni, yalnız güçlü ve toparlayıcı bir parti örgütlenmesinin olmayışı değildir. Gerek ülkenin orijinal özellikleri, gerek 68'lilerin ideolojileri, gerekse ülkenin toplumsal gelişim özellikleri bu yönelimde etkili olmuştur. Aşağıda bu olgular üzerinde durularak kitlesel ilişkiler içinde köy çalışmaları ve köylü eylemlerinin devrimci hareketteki yeri açıklanmaya çalışılacaktır.

Genel olarak Türkiye 68 Hareketinin dünya 68 hareketiyle aynı dönemlerde doğduğu ve benzer özellikler taşıdığı algılanıyorsa da yukarıda kısmen değinildiği gibi, Türkiye 68 Hareketi hem daha önce doğmuş, hem de kitlesel ilişkiler ve ideolojik inanç yönünden farklı özellikler taşımıştır. Belirtilecek olan bu farklı özelliklerin, incelenmekte olan konu açısından önemi büyüktür. Çünkü 68'liler bu farklı özellikleri nedeniyle kitle çalışmalarına ve köy eylemlerine yönelmişlerdir.

Türkiye 68 Hareketini Avrupa 68 Hareketinden ayıran önemli bir özelliği yukarıda da değinildiği gibi onlardan önce doğmasıdır. Nitekim Türkiye 68 hareketi Demokrat Parti iktidarının baskılarına karşı başlatılan direnişlerle doğmuştur. Üniversitelerin demokrat çevreleriyle, ülkenin asker ve sivil demokrat aydınlarının yürüttüğü bu direniş, 1958'lerde başlayıp gelişmiş ve 27 Mayıs 1960 Hareketiyle ülkeyi yeni bir döneme getirmiştir. Bu nedenledir ki Demokrat Parti iktidarına karşı direnişin simgesi haline gelen 28-29 Nisan olaylarının 68'liler için oldukça önemli bir yeri vardı. 1960'lı yıllarda 28-29 Nisan olaylarının yıldönümlerinde, Mustafa Kemal heykellerinin önünde sabaha kadar nöbet tutuluyor ve bu yıldönümleri çeşitli etkinliklerle anılıyordu. 27 Mayıs Anayasası da özgürlük-

lerin savunulmasına olanak veren bir anayasa olarak değerlendiriliyor ve "Anayasayı Koruma Mitingleri" yapılarak sahip çıkılıyordu. Bütün bunlar Türkiye'de 68 Hareketinin, 1960 öncesindeki demokratik direncin devamı olarak geliştiğini göstermektedir. Oysa Avrupa'daki 68 hareketi, 1968'lerde başlayıp gelişmiş ve bir süre sonra ya bastırılmış ya da düzenle bütünleşerek kaybolmuştur.

a. 68 Programlarının Kitlesel İlişkiler Öngörmesi

Türkiye 68 Hareketinin Avrupa 68 Hareketinden önemli ve özellikli farklarından biri de ezilen, sömürülen tüm sınıf ve tabakalarla ve bu anlamda köylülerle ilişki sürdürüp ortak eylem koymasıdır. Zaten ülkelerinde Türkiye'deki gibi bir sömürü düzeni olmayan Avrupa 68 Hareketi siyasi içeriği olmayan bir hareketti. Türkiye 68 Hareketi ise tüm toplum kesimiyle ilişki kurup, sürdüren bir harekettir. DİSK ve TÖS gibi örgütlerin koyduğu eylemlere ve 1960'lı yıllardaki köylü eylemlerine DEV-GENÇ 'in örgütlü bir biçimde destek vermesi, kitlelerle bağ kurma anlayışının sonuçlarıdır. TİP listelerinden milletvekili ve senatör adayı olarak seçime katılan adayların çeşitli seçim bölgelerinde yaptıkları propaganda çalışmalarına DEV-GENÇ militanlarının da katılması, İvriz İlk öğretmen Okulu süresiz olarak kapatıldığında, DEV-GENÇ'in konuyla ilgilenip yerel bir miting düzenlemesi, üretim ve toprak sorunu olan köyleri dolaşarak onlarla ortak eylemlere girişmeleri, yol, su, toprak gibi sorunlarla ilgilenmeleri, 68'lilerin Türkiye'nin her türlü sorununa karşı duyarlı ve ilgili olduklarını ve tüm kitlelerle ilişki kurmak istediklerini gösteren ilginç örneklerdir.

Türkiye 68'lilerinin bu çok yönlü mücadele anlayışını, 9-10 Ekim 1969 tarihinde yapılan ve Fikir Kulüpleri Federasyonunun DEV-GENÇ'e dönüştürüldüğü olağanüstü genel kurulda

okunan çalışma raporunda görmek mümkündür. Bu raporda örgütün çalışmaları şu başlıklar altında açıklanmıştır:[5]

* *Yurdumuzu vesayet altında tutan Amerikan emperyalizmine indirilen darbeler,*
* *Bütün gücümüzle işçilerimizin mücadelesine destek olduk,*
* *Demokratik köylü hareketleri yarattık, köylülerimizin demokratik mücadelesini bütün gücümüzle destekledik,*
* *Devrimci gençlik hareketleri çığ gibi büyüdü,*
* *Başka kuruluşların devrimci hareketlerini bütün gücümüzle destekledik,*
* *Örgütümüzün durumu,*

Sıralanan bu başlıklar 68 gençlik örgütünün, ülkenin tüm sorunlarıyla ilgilendiğini, toplumun tüm kesimleri içinde çalışmalar yaptığını ve ilişki kurduğu tüm kitle kesimlerinin sorunlarına yönelik bilgi birikimleri olduğunu göstermektedir. Raporun ayrıntısında bu konularda yapılan çalışmalar anlatılmış, sorunların kaynakları ve çözüm yolları üzerinde durulmuştur. Raporun içeriği DEV-GENÇ 'in toplumun tüm kesimleri ve sorunlarıyla ilgilendiğini daha net açıklamaktadır.

Türkiye 68 Hareketinin diğer önemli bir özelliği de toplumun çeşitli kesimleriyle yalnız bağ kurmakla kalmayıp, aynı zamanda üniversitelerin dışına çıkarak ülkenin diğer alanlarında ve kesimlerinde de örgütlenebilmesidir. Oysa Avrupa'da 68 hareketi genellikle gençlik ve üniversite çevrelerinin dışına çıkmamıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki 68 hareketini, üniversite özerkliğinin verdiği rahatlığın arkasına sığınan bir gençlik hareketi olarak nitelemek yanlıştır. Sıkça yinelendiği gibi Türkiye 68 Hareketi, tüm sınıf ve tabakalarla ilişkisi

[5] ALTMIŞSEKİZLİ, Ekim-Kasım 1996, s.12-15

olan, sömürülen, ezilen, emperyalizme ve onun yerli işbirlikçilerine karşı uyarılması ve uyandırılması gereken tüm kesimleri uyarmak ve uyandırmak için her türlü eylemlere yönelen bir çalışma tarzıydı. İşçi sınıfı ideolojisinin bütün dünyada egemen olacağına ve kendilerinin de bu harekete gönüllü olarak katılmaları gerektiğine inanan ve bu amaçla kendilerini gereken hazırlıkları yapmakla görevli kılan bir düşüncenin hareketiydi. Türkiye 68 Hareketi, bu hazırlık çerçevesinde kardeş Filistin halkıyla birlikte, Amerika'nın bölgedeki uzantısı İsrail emperyalizmine karşı omuz omuza dövüşmek üzere birçoğu Filistin'e giden, orada sıcak çatışmaya giren, yaralanan ve ölen kişiler yetiştiren bir harekettir. Bu özverilerin tümü bu kuşağın mücadele anlayışının gereğiydi. Yani yapılan çalışmalar ve girişilen eylemler kuşağın ideolojisinin ve inancının gereğiydi. Çünkü bunların yapılmaması, görevin ertelenmesi, iptal edilmesi ve vazgeçilmesi anlamına geliyordu ve hareketin niteliğinde bunlar yoktu…

b. Ülke Özelliklerinin ve MDD Tezinin Etkileri

Türkiye 68 Hareketinin teorik ve pratik oluşumunda ülke orijinalliğinden kaynaklanan bazı özellikler de etkili olmuştur. Bu özelliklerinden birisi, 68'lilerin ödünsüz sahip çıktığı ve savunduğu **"Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye"** sloganı ve bu slogan çerçevesinde Ulusal Kurtuluş olgusuna ve Mustafa Kemal öğesine önemli ölçüde yer ayırmasıydı. Bu anlamda, Mustafa Kemal'in Bursa Nutku bildiri haline getirilip dağıtılmış ve DTCF'nin işgalinde dev bir beze yazılarak fakültenin ön duvarına boydan boya asılmıştı. Hatta İzmir Bornova savcısı Osman Kırkyaşaroğlu, Bursa Nutkunu bildiri olarak dağıtan öğrencinin hapsini istemiş, bu nutkun Atatürk'e ait olmadığını öne sürmüş ve bu olay o günlerde Tür-

kiye kamuoyunu uzun süre ilgilendirmişti. Bu gelişmeler sırasında, ilk cümlesi Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin duvarına kazınmış olan Bursa Nutkunun M. Kemal'e ait olduğu bilirkişi raporuyla kanıtlanmıştı.

29 Ekim 1968 tarihinde Samsun'da başlayıp, 10 Kasımda Ankara Anıtkabir'de tamamlanması planlanan, **"Tam Bağımsız Türkiye İçin Mustafa Kemal Yürüyüşü"** hareketin bu özelliğini gösteren ilginç bir örnektir. İstanbul ve Ankara'dan gelen çeşitli örgütlere mensup 20-25 kişilik bir grup tarafından Samsun Mustafa Kemal heykelinin önünde başlatılan yürüyüş, polisin izinsiz olduğu gerekçesiyle yürüyüşçüleri gözaltına almasıyla ilk gün engellenmiş, fakat savcılığa çıkarılan yürüyüşçülerin salıverilmesiyle yeniden başlatılmıştı. Giderek katılımın arttığı yürüyüşe, 3 Kasım günü Fikir Kulüpleri Federasyonu bir bildiri yayınlayarak herkesin katılmasını ve maddi katkıda bulunmasını istemişti. 9 Kasım günü devrimci örgüt temsilcilerinin tüm ısrarına karşın, yürüyüşe katılan sosyal demokrat eğilimli örgüt temsilcileri, "Eylemi olaysız bitirmeliyiz" gerekçesiyle yürüyüş iznini geri çekmişlerdi. Bunun üzerine Anıtkabir'e kadar sürecek olan yürüyüşe, Ankara'nın girişi olan Kayaş'ta son verilmek zorunda kalınmıştı.

Sosyal demokrat derneklerinin yürüyüşün en önemli bölümünden vazgeçmelerine rağmen, devrimci grupların, "Tüm bozgunculara karşın eylem başarıyla tamamlanmalıdır" şeklinde bir bildiri hazırlayıp yürüyüşü sonuna kadar sürdürmek istemeleri, onların "Tam Bağımsızlık" düşüncesinde ne kadar ısrarlı olduklarını göstermekteydi. Daha sonra 68 Olaylarının değerlendirmesi yapılırken bu yürüyüşten sürekli olarak söz edilmiş ve bu yürüyüş 68 Hareketinin simgesi haline gelmiştir.[6] Yıllar sonra bu eylem, 68'in 30. Yılı Anmaları çerçevesinde

[6] Samsun Yürüyüşü için, Turan Feyizoğlu, , Age, s. 636-637; Aydın Çubukçu, Bizim 68, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1993, s. 83-84; Oral Çalışlar, 68'

1-6 Mayıs 1998 tarihinde yeniden tekrarlanmış ve bu kez yürüyüşe ilkindeki gibi Samsun'dan başlanmış, fakat 30 yıl önceki yürüyüşün liderlerinden Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının mezarları başında tamamlanmıştır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı ile ülkenin sömürge olmaktan kurtulduğu, oysa yıllar sonra Türkiye'nin tekrar sömürge haline getirildiği ve bu nedenle yeni bir ulusal kurtuluş savaşı verilmesi gerektiği düşüncesi, Türkiye 68 gençliğine egemen olan düşünce tarzıydı.[7] Bu anlayışın sonucu olarak 8 Mart 1970 tarihinde çok sayıda devrimci örgüt tarafından Ankara'da ortak bir basın toplantısı düzenlenerek, "Türkiye'nin, 1919 yılındaki gibi işgal altında olduğu" kabul edilip, bu duruma karşı eyleme geçilmesi kararlaştırılmış ve 16-21 Mart haftası **"Bağımsızlık Haftası"** ilan edilmiştir.

Bundan sonra haftanın içini dolduracak eylemlere geçen örgütler, 14 Mart 1970 tarihinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin bahçesinde bir açık forum düzenleyip, forumdan sonra topluca Ulus'taki ilk TBMM binasına yürümüşlerdir. Daha sonra binaya giren örgüt temsilcileri, TBMM'nin ilk açılışındaki hava içerisinde bir toplantı yaparak ortak kararlar almışlar ve özetle: "Biz gerici parlamento değil, Mustafa Kemal'in emperyalizme karşı savaşmak için açtığı devrimci meclisi istiyoruz" görüşünü savunmuşlardır.[8] Mustafa Kemal'in ilk meclisin açılışında halka seslenirken yanındaki arkadaşla-

---

Başkaldırının Yedi Rengi, Aralık Yayınları,İstanbul 1998, s. 37-42. Yürüyüşün ilk değerlendirmesi için, Aydınlık Sosyalist Dergi, Cilt 1,Sayı 2, s. 105-106.

7 TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın, 13 Ağustos 1967 tarihinde TİP 'nin Silvan'da yaptığı ilk Doğu Mitinginde, "Tarihte ilk milli kurtuluş savaşını vermiş bir millet olmamıza rağmen bugün yine emperyalizmin kucağına düşmüş, yarı bağımlı bir ülke durumundayız." Diyerek o zamanki devrimciler arasındaki yaygın egemen düşünceyi dile getirmişti. Feyizoğlu, Age, s. 346.

8 Feyizoğlu, Age, s. 216-217.

rıyla birlikte resminin çekildiği balkondan DEV-GENÇ başkanı Atila Sarp da bir konuşma yapmıştır. Bazı gazeteler Mustafa Kemal'in ve DEV-GENÇ militanlarının aynı balkonda çekilmiş resimlerini yan yana yayınlamıştı.

Her ne kadar TİP öncülüğünde, Sosyalist Devrim Tezini savunanlar var idiyse de o dönemdeki eylemlere egemen olan düşünce "Milli Demokratik Devrim" (MDD) tezi olmuştu. Ayrıca TİP içinde de sonu gelmeyen ihraçlara rağmen MDD tezini savunanlar sürekli bulunmuştur. Bu tez, düzenlenen bütün toplantıların en çok tartışılan ve gündemini en çok meşgul eden konusuydu. Milli demokratik Devrimin hangi sınıf ve tabakaların ittifakıyla gerçekleşeceği, ittifakın öncüsünün hangi sınıf olacağı, bu ittifakın nasıl sağlanacağı, nasıl hayata geçirileceği ve devrimci militanların bu ittifakın sağlanmasında dikkat etmeleri gereken ilkelerin neler olduğu gibi ayrıntılar bile sürekli üzerinde durulan konulardandı.[9]

Köy çalışmalarının ve diğer kitlesel ilişkilerin değerlendirmesi yapılırken sürekli olarak, MDD düşüncesine uygun tavırların konulması gerektiği üzerinde duruluyordu. DEV-GENÇ'in köy mitinglerine çok fazla önem vermesinin nedeni de MDD düşüncesine göre ulusal ittifakın içinde yer alacak olan en kalabalık ve en temel unsurun köylülük olması ve köylüleri içine almadan demokratik devrim hareketinin başarılı olmayacağına inanılmasıydı. MDD tezinin bu görüşlerini savunan İLERİ dergisinde, "Köy çalışmalarına katılan gençlerin köy sorunlarına yabancı olmaması ve ideolojik düzeyinin de iyi olması gerektiği belirtildikten sonra, *"Milli Demokratik*

[9] MDD düşüncesiyle ilgili yazın çalışmalarına örnek olarak bkz. "Milli Demokratik Devrim İçin Devrimci Güçbirliği" Aydınlık Sosyalist Dergi, Cilt 2, Sayı 12, s.461; "Devrimde Öncülük Meselesi", aynı sayı, s.464 ; Ahmet Kardam, "Milli Demokratik Devrim ve Köylü Meselesi", Aynı dergi, Cilt 4, Sayı 24, s. 448.

Devrim nedir? Kimler tarafından hangi sosyal sınıfın ittifakı ile gerçekleştirilir? Kimlere karşı hangi amaçla yapılır? Toprak reformu ve kollektivizasyonu nedir? Genel olarak ekibin bu sorulara cevap verebilmesi gerekir..." görüşlerine yer verilmiştir. Dergide ayrıca bu bilgilerin sağlanabileceği: Lenin'in Köylü Meselesi; Toprak Meselesi; İşçi-Köylü İttifakı, Nikitin'in Ekonomi Politik, İsmail Beşikçi'nin Doğu Anadolu'nun Düzeni, Bahattin Akşit'in Türkiye'de Az Gelişmiş Kapitalizm ve Köylere Girişi gibi eserlerden oluşan bir de kitap listesi verilmiştir.[10] Bu listedeki eserler genel olarak, MDD ittifakının ana unsuru kabul edilen köylülüğün sınıfsal yapısının ve sorunlarının incelendiği kitaplardı. Bunlar MDD tezinin kavranmasına yardımcı olabilecek kaynaklardı.

Türkiye 68 Hareketinin Amerikan karşıtı bir "Milli Demokratik Devrim Hareketi" olduğu yukarıda sözü edilen FKF'nin çalışma raporunda, farklı bir üslupla şu şekilde dile getiriliyordu:

Yeni sömürgecilik yöntemlerini uygulayarak yurdumuza giren, işbirlikçi burjuvazi ve feodal mütegallibe ile birlikte halkımızı ezen ve sömüren Amerikan emperyalizmi, Türkiye toprakları üzerinde artık eskiden olduğu gibi rahatça at koşturamamaktadır. Geçen dokuz aylık dönemde Amerikan emperyalizmi önemli gerilemeler kaydetmiştir. Bu sonuç, başta örgütümüz olmak üzere millici güçlerin arka arkaya sıralanan, zaman zaman şehitler vermesine yol açan mücadeleler zinciriyle sağlanmıştır.

6 Mayıs 1972 Tarihinde idam edilen THKO'nun başkanı Hüseyin İnan ise MDD hakkındaki görüşlerini şöyle belirtiyordu:[11]

---

[10] İLERİ, Sayı 5 , s. 16-17, 1970.

[11] Hüseyin İnan, Türkiye Devriminin Yolu, Gümüş Basımevi, İstanbul 1991, s. 30-32.

Emperyalizmin hegemonyası altında, yarı bağımlı, az gelişmiş bir ekonomiye sahip olan Türkiye'de devrim stratejisi Milli Demokratik Devrimdir. [...] Sosyalist devrimde, işçi sınıfı ile ittifaka girecek sınıf ve tabakalarla, anti-emperyalist mücadelede (M.D.D. süreci) ittifaka girecek sınıf ve tabakalar farklıdır.

Türkiye 68 Hareketinin ideolojik ve eylemsel olarak en gelişkin ve en olgun sürecinin yaşandığı dönemde harekete egemen olan ideolojik anlayış böyleydi ve yapılmak istenenler de bu egemen düşünce doğrultusunda gerçekleştirilmeye çalışılıyordu. Köylülerle ilişkiler konusu bu düşünce yapısına oldukça uygun düşmekte ve bu nedenle de ağırlıklı ve özellikli eylemlerden birisi olmaktaydı. Böyle olduğu için de bir yandan köylülerle ilişkiler sürdürülüp onlarla ortak eylemler düzenlenirken, diğer yandan tarım, hayvancılık ve toprak gibi köylü sorunlarıyla ilgili araştırmalar yapılıyor, sayısal bilgiler veriliyor ve köylülüğün sınıfsal tahlili konusu 68'in yazılı çalışmalarında en önemli yerini alıyordu. MDD tezinin ve 68'lilerin dünya görüşlerinin köy çalışmalarında ve köylü eylemlerindeki etkisi ve yansıması, Türkiye köylü eylemleri incelenirken Dördüncü Bölümde yeniden ele alınacaktır. Çünkü MDD Tezi köy çalışmalarını ve köylü eylemlerini 68 Hareketi içinde önemli ve özellikli bir konuma getiren en önemli unsurdu.

Bütün bu gelişmelerden anlaşılıyor ki, Türkiye 68 Hareketi toparlayıcı, güçlü bir siyasi parti yaratamamış olmasına rağmen, 68'liler yine de kendilerini siyasi iktidar alternatifi olarak görmekte ve kitlesel ilişkilerini buna göre sürdürmekteydiler. Gerçekten de 12 Mart öncesindeki son eylemler bir anlamda iktidar hazırlıkları olarak nitelendirilebilir. Nitekim devrimcilerin iktidara gelebilecekleri varsayımına dayanarak 12 Mart öncesinde hangi yöntemle iktidara el konulacağı bile tartışılır olmuştu. Devrimci hareketin böyle bir noktaya gelmesi üze-

rine 12 Mart müdahalesi gerçekleştirilince devrimci siyasetlerin her biri kendi yöntemi ile faşizan baskılara karşı direnişe geçmişti. Bu direniş biçimi seçilirken her siyasi eğilim, bir anlamda iktidara gelecek "pratik yolun ne olduğu" konusundaki kendi görüş ve anlayışlarına uygun bir seçim yapmıştı.

Çok kısa zamanda bu direnişlerin, mevcut sistemin gücüne karşı başarı kazanma şansının olamayacağı anlaşılmışsa da geri dönülmezliğin dayattığı bedeller fazlasıyla ödenmiştir. 12 Mart döneminin baskıcı iktidarları, Türkiye'nin devrimci muhalefetini ezerken kitlesel bir halk direnişiyle karşılaşmasalar da, 12 Mart faşizmine karşı kırsal bölgelerde direnen devrimciler, bu **köy çalışmalarının** sağladığı zeminde hareket edebilme yeteneğini bulmuşlar ve köy çalışmalarında kazanılan bazı devrimciler bu direnişlerin kalıcı militanları olmuşlardır. Bu belirleme, köy çalışmalarının bu anlamda bile boşa gitmemiş olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir.12 Mart dönemi faşizan bir baskı dönemi olduğuna göre, ona karşı direnen 68 kuşağının yarattığı devrimci harekete köylü kadrolarının destek vermesi köy eylemlerinin kalıcı sonuçlarından biri olmuştur.

Sonuçta, Türkiye'nin siyasi gelişimi ve 68 kuşağının belirtilen özellikleri, Türkiye 68 Hareketini kendine özgü orijinal bir hareket kılmaktaydı. Bu hareket kendinden önceki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olmakla birlikte, kendinden önceki bir siyasi eğilimin devamı olmamıştır. Oysa 12 Mart döneminden sonra ortaya çıkan yeni devrimci siyasetlerin tümü, kendilerini 68 Hareketinin içindeki bir siyasete dayandırmıştır. 68 siyasetlerinin her biri kendi kendisini yaratan, kendine özgü ideologları ve militanları olan orijinal hareketlerdir. Bu anlamda 68 Hareketi Türkiye sosyalizm ve demokrasi tarihinin özellikli bir dönemidir. Diğer yandan da Türkiye Tarihinin sistem karşıtı muhalefetinin en üst düzeye eriştiği bir dönemdir.

2. Köy Çalışmalarının Yürütülmesi

Sözü edildiği gibi fakülte ve yüksekokullardaki bölgeci ve çıkarcı eğilimler kırıldıktan sonra, grupsal ilişkiler, siyasal - kültürel ve ideolojik düzeye yükseltilmiş, fakülte, kantin ve yurtlar değişik görüş ve fikirlerin tartışıldığı ortamlar haline getirilmiştir. Bu yerlerdeki seçimler ideolojik zemine oturtulduktan sonra devrimci gruplar seçimleri kazanarak fakülte ve yurt kantinleriyle öğrenci cemiyetlerinin gelir kaynaklarını ele geçirmişlerdir. Buralardan sağlanan gelirler düzenlenen eylemler için kullanılmıştır. Devrimci örgütlerde üye aidatları genel olarak aksatılmadan toplanmıştır. Ayrıca eylem düzenlenen bölgelerdeki diğer devrimci örgüt ve kuruluşlar maddi destek vermişlerdir. Eylem düzenlenen bölgelerde konaklama, yeme, içme ve gidiş dönüşlerdeki harcamalar mümkün olduğunca kısıtlı yapılmış ve genellikle harcama planı önceden belirlenmiştir. Düzenlenen konferanslar, paneller ve açık oturumlarda devrimci görüş ve düşünceyi paylaşan katılımcılardan eylemler için katkı toplanmıştır. Çıkarılan dergi ve gazeteler sokaklarda satılarak bunlardan da gelir sağlanmıştır. Böylece yapılan etkinliklerle hem fakülte ve yüksekokullardaki devrimci dayanışma hem de maddi paylaşım sağlanmıştır.

Devrimciler arasında sağlanan dostluklar ve kurulan devrimci dayanışma, yürütülen kitle çalışmaları sırasında yorgunlukların ve sıkıntıların giderilmesinde büyük rol oynamış, yaşamın en çekilmez anları bu dostluk ve dayanışma sayesinde zevkli esprilere dönüştürülmüştür. Günlerce süren köy gezilerinde yaşanan sıkıntılar, bildiri dağıtma, afiş asma, ilan ve slogan yazıları yazma gibi her an bir ekip arabasının gelip gözaltına alabileceği anlar bile, mizahi sohbetlerle güle eğlene yaşanan birer şenlik haline getirilmiştir.

Genel olarak 68 eylemleri ve ilişkileri sırasında devrimci gençler birbirlerinin milliyetlerini, dinlerini, mezheplerini ve ay-

rılma nedeni olabilecek hiçbir özellik ve kimliklerini sormamışlar, öğrenmemişler ve merak konusu dahi etmemişlerdir. Aynı eylemde görevlendirilecek devrimciler seçilirken bu tür özelliklere bakılmamış, eyleme katılanlar da arkadaşlarını seçerlerken bu özelliklere hiç önem vermemişlerdir. Köy çalışmalarına katılacak olan devrimcilerin seçiminde, en önce "gönüllülük" esas alınırdı. Daha sonra 68 değerlerine bağlılık ve çalışacağı yörenin sorunları hakkında bazı genel bilgileri almış olmalarına önem verilirdi. Bunlardan başka, köylülerle ilişkiler farklı bir çalışma alanı olduğu için, köy kültürüne yabancı olmamak, köy yaşamını ve köylü geleneklerini yadırgamamak ve gidilecek köy ve bölgenin sorunları hakkında asgari bilgilere sahip olmak gibi özellikler de etkili oluyordu. Köy çalışmalarına katılanların köy kültürünü tanıması ve bu konuda yabancılık çekmeyecek ölçülerde genel bilgilere sahip olması, köylülerle sıcak bağ kurabilme ve onlara güven verme anlamındaki diyalog alt yapısının oluşmasında oldukça önemliydi. Köylüler kendi kültüründen olmadığı halde kendisini taklit edenleri hemen fark ettiği ve söylediklerine pek önem vermediği için, köy çalışmalarında köylü gibi davranmak değil, köylü sorunlarını kavramış, onun çözümü için çalışan bir devrimci olarak davranmak, köylülerle daha kalıcı dostluk ve dayanışma kurulmasını sağlıyordu. Kitlesel eylemlerde, genellikle 68 kuşağı için önemli olan değerler, yurtseverlik, devrimcilik, özverili çalışma, uyumlu arkadaşlık ilişkileri, ülkenin ve halkın sorunlarına duyarlılık ve 68 değerlerine bağlılık gibi özellikler ön plana alınıyordu. Köylerdeki kitle çalışmalarına katılacak kişilerin ve grup liderlerinin seçiminde bu gibi özelliklere önem verildiği İleri Dergisinin sözü edilen sayısında "köy çalışmalarına katılacak ekiplerde ve ekip liderlerinde aranan nitelikler" başlığı altında belirtilmiş ve açıklanmıştır.

Grup çalışmaları sırasında ekiplerin lideri konumunda olan kişiler doğal bir biçimde ortaya çıkmış ve onun liderliğini de

grubun diğer kişileri kendiliklerinden kabul etmişlerdir. Zaten çalışmalar kolektif olarak sürdürüldüğü için liderlik hiçbir zaman, özel ayrıcalığı olan bir yetki haline gelmemiştir.

3. Köy Çalışmalarının Niteliği

Belirtildiği gibi 1960'lı yıllarda köylülerin yaşamakta olduğu toprak ve üretim sorunları, ülkenin temel sorunlarının başında geliyordu. Diğer yandan inançlarının gereği olarak 68'lilerin, sömürü düzeninden en büyük zararı görmekte olan köylülerle bağ kurmaları ve köylü sorunlarıyla ilgilenmeleri gerekiyordu. Bu nedenle köy çalışmaları ve köylü eylemleri belli bir dönemden sonra 68'lilerin en öncelikli ve özellikli çalışma alanlarından biri haline gelmiş, köylü eylemleri de 68 Hareketinin en önemli parçası olmuştu.

O dönemde köylülerin, biri toprak, biri de üretim sorunu olmak üzere iki temel sorunları vardı. Bu çalışmanın dördüncü bölümünde ele alınacağı gibi, ekip-biçecek toprağı olmayan ya da toprağına ağalar tarafından el konulmuş olan köylüler toprak sorunu yaşamakta, ürünlerini değerlendirmede ve gereksinimlerini karşılamada güçlük çeken köylüler de üretim sorunu yaşamaktaydılar.

Köy sorunları mevsim koşullarına, bölgelerin yapısına, üretim ve toprak ilişkilerine göre her bölgede değişik zamanlarda yaşandığı için, bu çalışmalar yılın 4 mevsiminde de sürdürülebiliyordu. Fakat genellikle toprak sorunu ekim zamanında, üretici sorunu ise hasat zamanında ortaya çıktığı için, toprak sorunuyla ilgili eylemler sonbahara doğru, üretim sorunlarıyla ilgili eylemler de ilkbahara doğru gerçekleştiriliyordu.

Köy çalışmaları devrimci gençlerin, sorunu olan bölgeleri gezerek köylülerle ilişki kurup onlarla ortak miting, yürüyüş, işgal gibi eylemler düzenlemesiyle sürdürülmüştür. Bu eylemler genellikle, köyün bağlı bulunduğu il ya da ilçede gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ve eylemler sırasında devrimciler,

köylülerin sorunlarını kavramışlar, kendileri de onlara yaşamakta oldukları sorunların sömürü düzeninden kaynaklandığını kavratmaya çalışmışlardır. Bu çalışmaların sonucunda çoğu kez, eylemin konusu olan sorunla sürekli ilgilenecek, kimisi yerel, kimisi Türkiye genelinde etkili örgütler de oluşturulmuştur. Bu örgütsel çalışmalar ve konulan eylemler devrimcilerle köylülerin uyumlu bir ittifakı sonucunda gerçekleşiyordu.

Köylüler ilk başlarda devrimcilerle ilişki kurmada ve eylemlere katılmada çekinceli davranıyorlardı. Fakat eylemler yoğunlaştıkça cesaretleri ve bilinçleri artan köylü eylemciler, tıpkı devrimci gençler gibi, sonucunda başlarına gelebilecek tehlikeleri göze alarak eylemlere katılmaya başlamışlardı. Dolayısıyla her konulan eylem öncekinden daha başarılı ve daha güçlü oluyordu. Devrimci-köylü ilişkilerinin güçlenmesi ve eylemlerin başarıyla sonuçlanması köylülerin devrimcilere daha çok güvenmesini sağlıyordu. Köylülerle ilişkilerde hiç kuşkusuz hepsinden önemlisi, devrimcilerin samimi yaklaşımlarıyla köylülere güven verebilmiş olmalarıydı. Hiçbir çıkar ve karşılık beklemeden köy köy dolaşmaları, sorunlarını dile getirirken onların yanında yer almaları ve girişilen eylemler sonucunda bazı kalıcı başarılar elde etmeleri bu güvenin sağlanmasında çok önemli etkendi. Çünkü köylüler mücadele edilerek bazı hakların alınabileceğini yaşayarak öğrenmişlerdi.

Sonuçta köylerde sürdürülen çalışmalarla köylüler, sorunlarıyla ilgili taleplerini dile getirirken ne tür eylemler koyabileceklerini, bu eylemlerin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini, buna karşılık sorunlarının çözümünde nasıl etkili olabileceğini kavramışlardı. Devrimciler açısından bu kavrayış, sistem tarafından ezilen ve sömürülen geniş bir tabakanın bilinçlenmesi anlamına geliyordu. Bu bilinçlenmenin, Milli Demokratik Devrim İttifakının oluşumunda oldukça önemli bir rolü

vardı. Bu çalışmalar sonucunda böyle bir oluşumun sağlanması devrimcilere büyük bir şevk ve heyecan veriyordu. Kitlesel eylemlerle sorunlarını dile getirip bazı kazanımlar elde etmeleri köylüleri de memnun ediyor ve sonuçta her iki taraf da yaptıkları eylem ortaklığından kazançlı çıkıyordu.

Köy çalışmalarında etkili olan kişilerin konumu ve etkileme gücü bölgelere göre değişiyorsa da genel olarak köy muhtarlarının, çevresinde saygı duyulan bazı köylü önderlerin, köydeki öğretmenlerin ve imamların etkisi büyüktü. Bunların konuşmaları ve davranışları köyün genel eğilimini de belli ediyordu. Dolayısıyla bu tür insanların siyasi eğilimi ve dünya görüşü, kitlesel eylemlerin gerçekleştirilmesinde ve katılımın artmasında oldukça önemliydi. Bazı köylerde farklı siyasi eğilimlerin ayrı kahveleri vardı ve bu köylerde bazı çevreler eylemleri desteklerken bazıları karşı çıkıyordu.

1960'lı yıllarda tüm illerde ve ilçelerin çoğunda şubesi bulunan Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) köy eylemlerinin en büyük destekçisiydi. Köy çalışmalarına katılmak üzere bir bölgeye giden devrimciler en evvel o yerin TÖS lokaline gidip gerekli ilişkileri kurarak çalışmaya başlıyorlardı. TÖS üyesi öğretmenlerin birçoğu bölgelerindeki köy eylemlerinin gerçekleştirilmesinde görev alıyorlardı. Köy gezilerinin birçoğuna onlar da katılıyorlar ve köylerin yapısı hakkında bilgi veriyorlardı. Köylerdeki çalışmalara rehberlik etmek, devrimcilerin konaklama, ulaşım, haberleşme ve bazen yeme içme gibi gereksinmelerini karşılamak TÖS üyesi devrimci öğretmenlerin sağladıkları en önemli katkılardı. Her an açığa alınma, sürgün edilme gibi tehlikelere rağmen, devrimci öğretmenlerin bu çalışmalara katılması dönemin ayrı bir özelliği ve güzelliğiydi.

.

III. KATILDIĞIM KÖY ÇALIŞMALARI VE KÖYLÜ EYLEMLERİ

Metnin giriş bölümünde de belirttiğim gibi bu bölümde, kendi katıldığım köy çalışmalarını ve köylü eylemlerini aktaracağım. Büyük şehirlerde katıldığım 68 eylemlerini ele almayacağım, ancak kitle ilişkileri yönünden değinmem gereken eylemleri bu yönüyle ele alacağım. Aktaracağım bu olayların her biri 1960'lı yıllarda gerçekleştirilen köy çalışmalarının ve köylü eylemlerinin birer örneğiydi. Dolayısıyla kendi katıldığım çalışmaları ve bu çalışmalarda yaşadığım anılarımı aktararak, 68'lilerin kitlelerle ilişkiler çerçevesinde yürüttükleri köy çalışmalarından örnek kesitler aktarmış olacağım. Yine bu çalışmalar sırasında yaşadığım kendi duygu ve düşüncelerimi yansıtarak, bu çalışmalara katılmış sıradan bir 68'linin duygu ve düşüncesini yansıtmış olacağım.

Yani amacım kendi katıldığım çalışmaları aktararak 68 Hareketi içinde sürdürülen köy çalışmaları ve köylü eylemlerinden çeşitli kesitler sunmaktır. Bu nedenle burada, kendi kurgularıma dayanarak edebi bir metin yaratmaya çalışmayıp, yaşadığımız olayları mümkün olduğunca aslına bağlı kalarak aktarmaya çalışacağım. Bu aktarımı yaparken tamamen kendi anılarıma dayanacağım için yanlış anımsadığım ya da anımsayamadığım yönler olabilecektir. Olayların farklı kişilerde farklı izler bırakması ve kişiye göre farklı yönlerin akılda tutulması doğaldır. Dolayısıyla yaşanan olaylar, gidilen yerler

ve kurulan ilişkiler hakkında bazı hatalar yapmış olabileceğim. Yaşadığımız olaylar ve yaptığımız çalışmalarla ilgili hazırlayıp sunduğumuz raporlardan başka belge ve kayıt bulunmadığı, hatta hazırladığımız bu raporların bir örneğini bile kendimizde saklamadığımız için yapacağım bu olası hataların doğal karşılanacağını umuyorum..

Bu bölümün başında köy çalışmalarına, yaşamımıza renk ve çeşni katmak amacıyla katılmadığımızı, tersine çalışmalara başlarken karşılaşacağımız güçlükleri ve yaşayacağımız sıkıntıları bilerek katıldığımızı bir kere daha belirtmek istiyorum. Bize göre bu çalışmalar, inandığımız ideoloji adına yürütülmesi gereken bir görevdi. Zor da olsa, kolay da olsa bu görev sürdürülecekti. Bu düşünce yalnız bana özgü değil, MDD Hareketine gönül vermiş 68 kuşağına mensup tüm devrimcilerin paylaştığı ortak genel görüşleriydi.

1. Köy Çalışmalarına Yönelmem

Dindar ve geleneklerine bağlı bir köylü ailesindendim. Dedem Balkan Savaşları sırasında savaşın kazanılması için ezberletilen bir duayı 4444 kere okuyup üflemekle görevlendirilen medrese öğrencilerinden biri, babam da köy imamıydı. Buna rağmen her ikisi de Anadolu halkının gelenekselleştirdiği CHP eğilimini sürdüren demokrat kişilerdi. Liseyi bitirip üniversiteye girdiğim yıllarda onların etkisiyle ben de dindar bir kişiydim. Ayrıca lise tarih derslerinde okutulan, sonu gelmeyen Osmanlı-Rus savaşları ve Çarlığın kötü amaçları bende komünist düşmanlığı yaratmıştı. Öğrenime başladığım DTCF'sinde Türkiye'nin en tanınmış Türkçüleri ve İslamcıları vardı. Nadir Nadi bir baş yazısında fakülte koridor ve dersliklerinde Atatürk karşıtı unsurların bulunduğunu yazmış, dersimize giren hocaların birçoğu da bu yazıyı kınamışlardı. Hatta hocamızın biri yalnız Nadir Nadi'yi ve yazısını değil bu

eğilimlerin tümünü eleştirip, "Onlar yolcu, biz hancıyız" diyerek bunların gelip geçici tutarsız düşünceler olduğunu söylemişti. Çevremdeki bazı gençler o yıllarda oluşan MHP'nin çatısı altında örgütlenip boş zamanlarında Türk ocağında çalışmalar yapmaya başlamışlardı. Bütün bunların yanında köy enstitüsü mezunu dayım ve akrabalarım da TİP eğilimliydiler. Dayımın birisi de 1965 seçimlerinde TİP Konya milletvekili adayı olmuştu. Onların etkisiyle TİP'ne gidip gelmeye ve partinin düzenlediği konferans ve seminerlere katılmaya başladım. Daha sonra da Çankaya Gençlik Kollarına üye olup devrimci harekete yönelmiş oldum.

Kısa bir süre sonra DTCF Fikir Kulübüne de üye oldum ve Ankara'da düzenlenen bazı eylemlere katılmaya başladım. Hareket gelişip güçlendikçe devrimciliğe ve kendime olan güven de gelişip güçleniyordu. Nihayet devrimci çalışmalar köylere ve köylülere yönelince kendimi bu çalışmaların içinde buldum. Köylülüğe ve köy sorunlarına ilgimden dolayı köy eylemleri gündeme geldiğinde gönüllü olarak ortaya çıkıyordum. Katıldığım köy çalışmalarıyla Türkiye köylüsünün üretim ve toprak sorunlarını daha yakından tanıdım. Roman ve filmlere konu olan ağalık düzenini, üreticinin yaşadığı sorunları yerinde gözlemleme fırsatı buldum. Köy yaşamını tanımam ve yadırgamadan yaşayabilmem, köylerdeki gezilerimizde rahatsız olmamı değil, keyif almamı sağlıyordu. Gidilen köylerin birçoğunda yer sofrasında oturmak, aynı kaptan yemek yiyip, aynı tastan su içmek, tuvalet ihtiyacı için evden epeyce uzaktaki derme çatma bir yere gitmek, suyu ibrikten kullanmak, tıraş, el yüz yıkama, diş fırçalama gibi ihtiyaçların hepsini ibrikteki suyla gidermek gibi durumlar, bu yaşam biçimine alışık olmayanlar için gerçekten rahatsız edici olabiliyordu. Bu yaşam koşulları ilk günlerde bir çeşni olarak algılanıyorsa da haftalarca sürdüğü zaman sıkıcı gelebiliyordu. Ayrıca köylülerin konuşmaları, esprileri, benzetmeleri, şakaları

ve daha ilk diyaloglarında senli-benli oluvermeleri gibi özellikleri de bu ilişkilere alışık olmayanlar için kaba ve kırıcı gelebiliyordu. Bütün bunları hiç yadırgamadan yaşayabilmem ve benimseyebilmem köylülerle ilişkilerimde ve köy gezilerimde bana büyük rahatlık sağlıyordu. Bu nedenlerle DEV-GENÇ'in gerçekleştirdiği köy çalışmalarının önemli bir kısmında görev aldım ve Türkiye'nin bütün bölgelerinde köylü eylemlerine katıldım.

Devrimcilik yaşamımda Ankara dışındaki ilk taşra çalışmasına, 26 Mayıs 1967 günü Ankara'nın Ayaş İlçesinde başladım. Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Merkezi, taşra örgütlerinin denetlenmesi, sorunlarının belirlenmesi ve varsa eksikliklerinin giderilmesi için merkez adına çeşitli taşra örgütlerine görevli kişiler gönderiyordu. Genel merkez görevlisinin yanında gençlik kollarından da bir kişi görevlendiriliyordu. Parti Genel Merkezinin temsilcisi olarak görevlendirilen Şekibe Çelenk'in yanında gençlik kolları beni görevlendirmişti. TİP adına ilk radyo konuşmalarından birini yapan, hem teorisi, hem pratiğiyle herkes tarafından tanınan bir devrimci avukat olan Şekibe Çelenk ile Ankara Ayaş İlçe örgütünü denetlemeye gitmek, benim için gerçekten büyük bir gurur kaynağı olmuştu.

Ayaş dolmuşlarının durağı o zaman İtfaiye Meydanında, İller Bankasının arkasındaki küçük bir dar sokaktaydı. Yeterli yolcunun gelmemesi yüzünden dolmuş geç kalktığı için planımızdan daha geç bir vakitte Ayaş'a gelebildik. Ayaş TİP İlçe başkanı bir çömlekçi ve ilçe binası da çömlekçinin dükkan ve depo olarak kullandığı binaydı. Ahşap dolapların içinde sakladıkları parti defterleri toz içindeydi ve epeyi zamandan beri el değmemiş olduğu da belliydi. Bulunabilen İlçe örgütü yöneticileri çağrılıp getirtildikten sonra, defterleri tek tek inceleyen Şekibe Hanım eksikleri tamamladı, onlara gerekli yerleri

imzalattı, defterlerin tutulmasında dikkat etmeleri gereken hususları açıkladı, son olarak da ortak bir rapor düzenleyip hepimiz imzaladıktan sonra teftiş bitti. Daha sonra ilçe görevlileriyle gecikmiş öğle yemeğini yiyip, Ayaş içmelerini de gezdikten sonra biz onlardan ayrıldık.

Şekibe Hanım genel merkezin denetçisi olarak kendilerine eleştirel yaklaştığı halde ilçe yöneticileri, örgütleriyle ilgilenilmekten yine de büyük bir memnunluk duymuşlar ve eksikliklerinden dolayı da mahcup olmuşlardı. Şekibe Hanım yolda, taşra örgütlerinde parti bilinci olmayan kişilerin görev almamaları gerektiğini, eğer bu bilinçte kişiler yoksa, yetişinceye kadar örgütün açılmamasının daha uygun olacağını belirtmiş ve gördüklerinden pek memnun kalmamıştı. Fakat, "Adamlar o kadar işlerinin arasında hiç karşılıksız yine de bir şeyler yapmışlar, 'biz bu işten vazgeçtik' deyip defterleri önümüze atabilirlerdi" diyerek, birçok eksiklerine rağmen ilçe yöneticilerinin haklı yönlerini de belirtmişti.

Devrimcilik yaşamımın ilk taşra çalışması olan bu eylem incelemekte olduğum köy çalışmalarına yönelmemde önemli bir etki kaynağı olmuştu.

1967 ve 68 yıllarında, Ankara'nın kenar semtlerinde, çoğunluğu köylerden gelmiş gecekondu sakinleri arasında bazı çalışmalar yapmıştık. 1969 yılı içinde bu gecekondu çalışmaları daha da geliştirildi. Gecekondu semtlerinde sürdürdüğümüz çalışmalar da köy çalışmalarına yönelmemde etkili olmuştu. 1969 yılında, Abidinpaşa ve Akdere gibi semtlerde yıkım ekiplerince gecekonduları yıkılan semt sakinleriyle ilişki kurup toplanan yardımları dağıtmak, Mamak'ta evlerini su basan gecekondu sakinlerine aynı şekilde destek olmak, Yenidoğan'da kitap sergisi açmak, TİP içinde MDD çizgisini yaymak amacıyla gecekondularda oturan TİP üyelerinin evlerini gez-

mek gibi çalışmalar yapmıştık. 1969 sonlarından itibaren köylülerle ilişkiler daha büyük önem kazandığı ve köylü eylemleri yoğunlaştığı için gecekondu semtlerindeki çalışmalar kısmen yine sürdürülmüşse de eski önemini yitirmişti.

2. 1969-1970 Dönemi Köy Çalışmalarımız

Genel olarak 1967 yılında başlayan 68'lilerin köy çalışmaları, 1969 yılından itibaren yoğunlaşmış ve 12 Mart muhtırasına kadar bu yoğunluk artarak sürdürülmüştür. Benim katıldığım köy çalışmalarının ve köylü eylemlerinin birçoğu, bu çalışmanın en yoğun olduğu 1969-1971 yıllarında gerçekleşmişti. Nitekim 68 Hareketinin en yüksek seviyesine eriştiği bu yıllarda, devrimcilerin büyük bir bölümü taşra çalışmalarında görevlendirilmişti.

Bu dönem içinde kendi katıldığım köy çalışmalarını ve köylü eylemlerini anımsadığım yönleriyle aktarmaya çalışacağım. Bu arada ayrıca incelemekte olduğum köy çalışmaları ve köylü eylemleriyle doğrudan ilgisi olmamakla birlikte,, DEV-GENÇ'in organizasyonuyla Ankara dışında katıldığım diğer önemli bazı taşra eylemlerine de değineceğim.

a. Malatya Çalışmalarımız

1969 yılı Ekim ayında genel seçimler yapılmıştı. Seçim öncesinde TİP milletvekili adayı olan Hüseyin Akgün'ü desteklemek için DEV-GENÇ'in organizasyonu ile ekipler halinde Malatya köylerinde propaganda gezisine çıkmıştık. 68 Hareketinde Malatya'nın ayrı bir yeri ve önemi vardı. TİP'nin 1966 yılı büyük kurultayı burada yapılmış ve buranın "Türkiye Sosyalistlerinin başkenti" olduğu söylenmişti. Seçim yasası değiştirilerek milletvekili çıkarma zorlaştırılmış olmasına ve partideki bölünmelere rağmen, 1969 seçiminde Malatya'dan

milletvekili çıkarabileceğimizi beklemiştik. Bize verilen bilgiye göre Hüseyin Akgün MDD çizgisindeydi ve onun seçilip parlamentoya girmesi devrimci hareket açısından çok önemliydi. Dolayısıyla bu çalışmaya büyük bir önem vermiştik.

Ankara'dan Malatya'ya o zamanlar 12 saatte gidiliyordu. Akşam otobüse binip sabahleyin Malatya'ya vardığımız ilk gün şehirde kalıp dinlenecek, ertesi gün gruplar halinde köylere dağılacaktık. Öğleden sonra köylerdeki çalışmalarımızı programlamak ve iş bölümü yapmak üzere Turan Emeksiz Caddesindeki TİP İl örgütünde toplandık. Binanın önünde bitişikteki inşaatın kumu yığılıydı. Kum binaya giriş çıkışı güçleştirmekte ve binanın önündeki oturacak alanı daraltmaktaydı. İnşaat sahibinden bu kumu buradan çekmesini istedik. İnşaat işçileri kumun diğer tarafa nakledilirken elenmesi gerektiğini söyleyince kumun elenmesine yardım edip kısa zamanda binanın önünü boşalttık. İşleri kolaylaşan işçiler bize sempatiyle bakmaya başladılar, hemen onlara partinin amaçlarını anlatmaya başladık.

Gittiğimiz köylerde Türkiye İşçi Partisinin diğer partilerden farklı olduğunu, işçinin köylünün yanında patron ve ağalara karşı sömürü düzenine son vermek amacıyla mücadele ettiğini, diğer partilerin hepsinin düzenin partisi olduğunu ve Türkiye'nin kurtuluşu için TİP'nin desteklenmesi gerektiğini anlatıyorduk. Bundan sonra yanımızda götürdüğümüz İşçi-Köylü gazetesiyle, düzen partilerine değil işçinin köylünün partisine oy vermeleri gerektiğini açıklayan bildirilerden, köydeki ilgiye göre bir miktar bırakıp ayrılıyorduk. Köy gezilerinden döndükten sonra her gün akşam Malatya şehir merkezinin sokaklarında İşçi-Köylü Gazetesi satıyor, yapılacak mitingin bildirisini dağıtıyor ve afişlerini asıyorduk.

Bizim çalışmalarımız karşısında MHP'li ve Ülkü Ocaklı komandolar civar illerden de taraftar getirerek karşıt çalışmalara

başladılar. Gazete satan ve bildiri dağıtan devrimcilere saldırıyorlar, tek tek yakalayıp dövmeye çalışıyorlardı. Bir gün öğleden sonra 3-4 kişi İstanbul sineması önünde gazete satarken bizim ekibin etrafını Ülkü Ocaklılar sarıp dövmek istemişlerdi. Ülkücüler kendi marş ve türkülerini söyleyerek bize doğru yaklaşırlarken, durumu anlayan devrimci bir grup da bizim yardımımıza koşmuştu. Devrimci grupta bulunan Teslim Töre marş söyleyen ülkücülere bağırarak, "Burada sünnet düğünü mü var, ne oluyor?" diyerek yaklaşınca hepsi korkup kaçışmışlardı.

Başka bir akşamüstü köylerden dönen devrimci ekipler, TİP İl binasının önünde toplanıp kalabalık bir grup oluşturmuş, sohbet ediyorduk. Kalabalığı gören Hüseyin Akgün saatine bakarak, "Daha vakit çok erken, yakın bir köye gidip gelebiliriz, gelin hep beraber Eski Malatya'ya gidelim" demiş ve bunun üzerine iki dolmuş tutup Eski Malatya'ya gitmiştik. Burası eski bir yerleşim yeri olduğu için yıkık dökük birçok ev vardı. Bizim geldiğimizi görenlerin birer ikişer yanımıza yaklaşmalarıyla kalabalık bir grup oluşmuştu. Saçağının altına boydan boya tütün dizilmiş bir evin önünde toplandık. Kimimiz ayakta, kimimiz kenardaki ağaç kütüklerinin ya da rasgele taşların üzerine oturup ev sahibinin getirdiği çayları içerek sohbet etmeye başladık. O sırada milletvekili adayımız Hüseyin Akgün de orada rasgele bir taşın üzerine oturup cebinden çıkardığı tabakasından tütün sarmaya başlamıştı. Bu sırada benim yanımdaki yaşlı köylülerden biri bana iyice yaklaşarak, içimizden milletvekilliği için en uygun bulduğu Siyasal Bilgiler Fakültesinde asistan olan bir arkadaşı gösterip, "Sizin adayınız bu mu, çok da gençmiş?" diye fısıldadı. Ben de ona, o zamana kadar sigarasını sarıp ağzına doğru götürmekte olan Hüseyin Akgün'ü göstererek, "Hayır o değil, bizim adayımız bu" dediğimde, köylü yapmacıksız doğal bir üslupla ve kendi yerel şivesiyle, "Vay!" diye tepki göstermişti.

Bu tepki köylü görünümlü bir milletvekili adayının doğal karşılanmadığını ifade ediyordu. Bize göre bu tepkinin gösterilmesi, TİP'nin sistemin partilerinden farklı olduğunun anlaşılmasıydı.

Başka bir gün Hekimhan'ın bir köyüne gitmiştik. Köyün girişinde büyük bir tanker ve tankerin önünde ellerindeki tenekelerle köylülerin uzun bir kuyruk oluşturduğunu gördük. Biz bu kuyruğun gazyağı almak için oluşturulduğunu sanmıştık, fakat yaklaştığımızda kuyruktan çıkan köylülerin tenekelerindekinin gazyağı değil su olduğunu görmüştük...

Genel seçim öncesinde Malatya'nın tüm merkez köyleri ve ilçeleriyle bu ilçelerin köylerinin birçoğunu dolaştık. Malatya merkezde büyük bir miting yaptıktan başka Doğanşehir, Akçadağ, Yeşilyurt ve Hekimhan'da da mitingler düzenledik. Ayrıca Sürgü, Erkenek ve Arguvan'da mitingi andıran açık alan toplantıları, Pötürge ve Arapkir gibi uzak ilçelerde de buna benzeyen gerekli çalışmalar yapıldı.

Bütün bu çalışmalarımıza rağmen 1969 seçiminde Malatya'dan milletvekili çıkaramamıştık, fakat köylülerin aydınlanması ve ileride yapılacak haşhaş mitinglerinde deneyim olması açısından bu çalışmalar yararlı olmuştu. Zaten o zaman "düzenin meclisine bir iki kişi girse de çok fark etmezdi" diye düşünmüştük...

Malatya'daki çalışmalarımızın benim için ayrı bir önemi ve özelliği vardı. 23-24 Aralık 1969 gecesi Ankara'da oturmakta olduğumuz evi polis basınca, polisin elinden kaçıp Ankara'dan ayrılmak zorunda kalmıştım. Malatya çalışmalarımız sırasında gezdiğim Arguvan'a bağlı Eymir Köyünü bu koşullarda sığınabileceğim en uygun yer olarak görüp arkadaşım Ali Rıza Doğan'ın babasının evinde üç hafta kadar saklanmıştım. Ayrıca ilk öğretmenlik görevine başladığım Akçadağ benim için hiç yabancı bir yer olmamıştı.

b. 1969 Yılındaki Diğer Çalışmalarımız

1969 yılı sonlarına doğru Türkiye'nin birçok yerinde DEV-GENÇ'in şubesi açılmıştı. 1969 sonları, ya da 1970 başlarında Yozgat'tan Ankara'ya gelen bir grup genç, Yozgat'ta da şube açılabilecek bir potansiyelin bulunduğunu belirtmişlerdi. Aslında onlar DEV-GENÇ'in başkanını Yozgat'a götürmek ve örgütlerini etkili bir törenle açmak istemişlerdi. Fakat durum buna uygun olmayınca, bu iş için benim de içinde bulunduğum DTCF Fikir Kulübünden 3 kişiye görev verilmişti. Yozgatlı arkadaşlar örgütün açılışı için gerekli hazırlıkları yapmak üzere bizden önce Yozgat'a gitmişlerdi. Daha sonra kararlaştırdığımız tarihte biz de gittik ve orada onlarla buluştuk.

O zamanlar Yozgat henüz MHP'nin etki alanında değildi. Hatta 1965 seçiminde TİP listesinden parlamentoya giren Yusuf Ziya Bahadınlı bu ilden milletvekili seçilmişti. Biz Yozgat'a varınca gerçekten güçlü bir devrimci potansiyelin olduğunu gördük. Biz gitmeden önce örgütün açılış işlemleri tamamlanmış, yeri tutulmuş, gerekli tüm hazırlıklar yapılmış ve bize yalnızca örgütün açılışını yapmak kalmıştı. Şehrin çarşısında açılış bildirileri dağıtıldı, akşamüstü kalabalık bir devrimci grubun katılımıyla DEV-GENÇ'in Yozgat şubesini açtık. Genç bir kadronun sağladığı potansiyelle, daha sonraki yıllarda MHP'nin kalesi olarak bilinen Yozgat'ta DEV-GENÇ'in şubesinin açılması, o yıllardaki devrimci potansiyelin gücünü göstermesi bakımından ilginç örneklerden biridir.

Yozgat'ta iki gece kalmış ve daha sonraki yıllarda TÖB-DER çatısı altında kendisini daha yakından tanıma olanağı bulduğum, öğretmen ve TRT'ci Tevfik Yılmaz'ın evinde yatmıştık. Ankara'ya dönerken Yozgat örgütünün durumu ve oradaki çalışmalarımızla ilgili bir rapor hazırlamıştık

Yine aynı dönemlerde Konya Ereğli'sine bağlı İvriz Köyündeki eski köy enstitüsünden kalma öğretmen okulu, çıkan

bazı olaylar nedeniyle kapatılmıştı. Öğrenci ve velilerin yoğun isteklerine rağmen, Milli Eğitim Bakanlığı okulu açıp eğitim öğretime başlamıyordu. Bu durumu Ankara'ya ileten Ereğlili devrimciler, okulun açılması için çevre köylüleriyle birlikte Ereğli'de güçlü bir miting düzenlenebileceğini belirtmişlerdi. Bunun üzerine İstanbul ve Ankara'dan sekiz kişi kadar bir grup önce Konya'ya gittik, orada TÖS lokalinde Konyalı bazı devrimcilerle buluştuk ve bir gece orada yattıktan sonra oradan da bize katılanlarla birlikte Ereğli'ye geçtik. Ereğli'de bize verilen adrese göre TÖS'lü öğretmen İbrahim Koç'u bulduk ve Onun evini merkez yaparak çalışmalarımıza başladık.

İvriz Öğretmen Okulunda çevre il ve ilçelerden gelen çok sayıda öğrenci vardı ve okul tatil edilince bunların çoğu memleketlerine dönmüşlerdi. Okulun eğitimden uzak kalmasıyla yaratılan boşluk, öğrenci, öğretmen ve velilerde huzursuzluk yaratmıştı. Okulun kapalı olmasından çevre köylüleri de memnun değildi. Köy ve kentiyle tüm Ereğli halkı bir an evvel okulun açılmasını istiyordu. Bu koşullarda bizim amacımız, diğer il ve ilçe köylerini gezemeyeceğimiz için, yalnız Ereğli köylerini gezip buradan sağlayacağımız potansiyel ile Ereğli'deki TÖS çevrelerinin sağladığı potansiyeli birleştirip güçlü bir miting yapmaktı.

Köylerde ağırlıklı olarak, Amerikan işbirlikçilerinin ve sömürü düzenini sürdürenlerin halk çocuklarının okuyup aydınlanmasını istemedikleri, eski köy enstitülerinin de bu nedenle kapatıldığı, bu okullarda yetişmiş bilinçli kişilerin köylülerin aydınlanmasında önemli etkiler sağladıkları, köylülerin aydınlanmasının sömürü düzeninin işine gelmediği gibi hususlardan söz ediyorduk. Köylerden ayrılırken savunduğumuz bu düşünceleri işleyen ve köylüleri mitinge çağıran basılmış bildirilerden de veriyorduk.

Ereğli köylerinde iki hafta kadar çalışma yapmamıza rağmen, bu çalışma bize göre pek yeterli olmamıştı. Fakat sağladığımız bu potansiyelle yine de güçlü bir miting yapacağımızı tahmin ediyorduk. İlçe yönetimi yürüyüşün slogan atmadan sessiz olarak yapılmasını, yürüyüş sonundaki mitingde de konuşma yapılmamasını istemiş ve eyleme bu koşullarla izin vermişti. Buna rağmen yürüyüşte bazı sloganlar atılmış ve pankartlar taşınmıştı. Yürüyüşün bittiği İstasyon alanına gelince, eylemin sona erdiğini bildirmek üzere duvarın üstüne çıkan Selahattin Yardım böyle bir topluluğun karşısına ilk kez geçtiği halde hiç kimsenin beklemediği coşkulu bir konuşma yapmış ve bu bölüm de mitingin izinsiz kısmı olmuştu.

Mitingden sonra TÖS binasında bir toplantı yaparak çalışmalarımızı değerlendirip, bununla ilgili bir rapor hazırladık. Daha sonra da Ereğli'den ayrılıp önce Konya'ya geldik ve mitinge Konya'dan katılan arkadaşları orada bırakarak Ankara'ya döndük.

3. Tütün Üreticisi Köylerde Çalışmalarımız

a. Tütün Üreticiliği Hakkında Bilgilerimiz

Ağırlıklı olarak tütün üreticiliği yapan bölgelerde yaşayan köylüler, geçimlerini yalnız tütüne bağlamışlardı. Tütün üreticileri yıllık kazançlarını ailecek yıl boyu çalışıp, elde ettikleri ürünlerini yılda bir kere satarak sağlıyorlardı. Bu nedenle tütün üreticisi köylüler için, devletin ilan ettiği "Ürün Taban Fiyatı" yaşamsal bir önem taşımaktaydı. Taban fiyat açıklanacağında genellikle bölgeye "bakan" düzeyinde bir devlet yetkilisi gelir ve günler öncesinde hükümetin kararlaştırdığı fiyatı açıklardı. Tütün üreticileri taban fiyatın açıklanacağı günü heyecanla beklerler ve fiyat açıklanınca ödeyecekleri borçlarını ve karşılayacakları gereksinimlerini bu fiyata göre belirler-

lerdi. Devlet ürün taban fiyatını açıkladıktan sonra, Tekel İdaresinin belli yerlerde kurduğu alım merkezlerinde, kalitesine göre tütün alımlarına başlanırdı. Açıklanan bu fiyatı üreticiler genel olarak az buldukları için tepkiyle karşılarken, devlet yetkilileri verilen fiyatın günün koşullarına göre çok iyi olduğunu açıklamaya çalışırdı. Bazen ilk kurulan alım merkezlerinde sembolik ve göstermelik ilk alımlar yapılır ve kamuoyuna üreticinin memnun karşıladığı izlenimi yansıtılmaya çalışılırdı.

Tütünün kalitesini belirlemede eksperler bazı haksızlıklar yapmakta ve çoğu kez gerçek kalitesinin altında bir fiyat biçmekteydi. Devlet ürünün karşılığı olan parayı aylar sonra ödediği için üreticiler devletten alacaklı oldukları halde aylarca ne sıkıntılarını giderebiliyorlar, ne gereksinimlerini karşılayabiliyorlar, ne de borçlarını ödeyebiliyorlardı. Ayrıca gerek tütün alımları ve gerekse para ödemelerinde çok uzun kuyruklar oluşmakta ve kargaşalar yaşanmaktaydı. Bütün bu olumsuzluklar nedeniyle çoğu kez üretici, ürününü devlete satmaktan vazgeçip, tüccara satmak zorunda kalıyordu. Ancak alımlarda ve ödemelerde pek sorun yaşatmayan tüccarlar ürünü değerinden çok daha düşük bir fiyatla alıyorlardı. İşin ilginci çoğu kez tüccar üreticiden düşük fiyatla satın aldığı bu tütünü yine devlete satıyor ve emeksiz kazanç sağlıyordu. Ürünlerini tüccara satarak sağladıkları parayla ancak borçlarını kapatabilen üreticiler kendi gereksinimlerini karşılamak için bu kez de faizcilerin eline düşüyorlardı. Bu durumda devlet, tüccar ve faizcinin eline düşen üretici için devrimcilerle işbirliği yapmaktan başka çare kalmıyordu.

Üretici köylülerin sorunları hakkında bölgeye giderken öğrendiğimiz bu bilgiler onların yaşamakta olduğu sıkıntıları anlamaya yetmiyordu. Esas onların sorunlarını bölgeye gittik-

ten sonra görerek öğrendik. Köylerdeki üreticilerin durumunu ve ilçelerde kurulan alım merkezlerinde yaşananları gördükten sonra, teorik olarak edindiğimiz bu bilgilerin çok bir anlam ifade etmediğini ve üreticilerin çektiği sıkıntıları kavramak için yerinde gözlemlemek gerektiğini anladık.

b. Alaçam Çalışmalarımız ve Alaçam Tütün Mitingi (Ocak-Şubat 1970)

Türkiye'nin birçok bölgesinde tütün ekildiği halde tütün piyasasını genel olarak Ege ve Karadeniz piyasaları belirlerdi. Çünkü bu bölgelerdeki üreticilerin çoğunun tek geçim kaynağı tütündü. Alaçam köylerinin birçoğu geçimini büyük ölçüde tütünden sağladıkları ve değinilen bu sorunları fazlasıyla yaşamakta oldukları için, Alaçam yöresi devrimcilerin çalışma alanlarının başında gelmekteydi.

1970 yılı başlarında Alaçam'a ilk giden grup bizdik. Biz orada bir süre çalıştıktan sonra, Ankara'dan bize katılmak üzere ikinci ve daha kalabalık bir grubun gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Ekibimize, ablası Samsun'da oturan ve kendisi de Samsunlu olan Hacettepe Üniversitesi devrimcilerinden Nurettin Öztürk[12] başkanlık ediyordu. Yorucu bir gece yolculuğundan sonra ılık bir kış sabahı çok erken bir saatte Samsun'a geldik. Alaçam'a gitmeden önce bir süre dinlenmek üzere orta halli bir otele yerleştik. Nurettin bizimle otelde kalmayıp, yakın bir yerde bulunan ablasının evine gitti. Kendimize ayırdığımız 3-4 saatlik dinlenme süresinde. O da ablasının evinde hem dinlenecek, hem de hasret giderecekti. Nurettin öğleye doğru otele geldi, bizi kaldırdı ve hep birlikte otelden çıktık. Gruptaki diğer Samsunlu arkadaşımız Özdemir Gül'ün eski tüfek

[12] Yıllar sonra Mersin İl Halk Kütüphanesinde elime geçen bir kitaptan Nurettin Öztürk'ün 12 Eylül döneminde gözaltında öldürüldüğünü öğrendim.

komünistlerden biri olduğunu söylediği Şakir adlı birinin lokantasına gittik. Bu eski tüfek gizli bir iş çeviriyormuşuz gibi endişeli ve gizemli bir tavır içindeydi. Esmer, ince ve uzun boylu fiziksel yapısı ve kalın gözlükleri bu gizemli tavrını tamamlıyor gibiydi. Durduk yerde bu garip davranışların nereden kaynaklandığını hiçbirimiz anlayamamıştık. Öğle yemeklerimizi eski tüfeğin lokantasında, bizim için hazırlattığı özel bölmede yedikten sonra Samsun'dan ayrıldık. Bindiğimiz külüstür minibüs yollarda birkaç kez muavini tarafından bakımdan geçirildikten ve patlak lastiği değiştirildikten sonra nihayet Alaçam'a gelebildik.

Birlikte Alaçam'a geldiğimiz bu ilk ekibin içinde yukarıda adı geçenlerden başka anımsayabildiğim isimlerden, Kızıldere'de öldürülen Siyasal Bilgiler Fakültesi devrimcilerinden Sabahattin Kurt, DTCF Fikir Kulübü başkanı Hüseyin Yavuz, Yine DTCF FK üyelerinden Raşit Serdengeçti ve Nazmi Çakır gibi arkadaşlar vardı. Alaçam'da bizi oranın yerlisi ve geniş bir çevresi olan İsmail Yeşilyurt adlı bir devrimci karşılamış ve yatacağımız otele yerleştirmişti.[13]

Ertesi sabah TÖS binasında buluşarak yöreyi tanıyan oradaki öğretmenlerin de katkısıyla kendimize bir plan yapıp köyleri gezmeye başladık. Alaçam köylerinin birçoğunu gezdikten sonra Ankara'dan yeni bir grubun geleceğini telefonla öğrendik ve gelecek olanları bir gün sonra Alaçam köy garajlarında bekleyeceğimizi bildirdik. Belirlenen saatte Alaçam köy garajına vardığımızda, yeni gelen arkadaşlarımızın bizden önce

[13] İsmail Yeşilyurt'la yıllar sonra 68'liler Birliği Vakfının bir etkinliğinde görüşüp o günlerle ilgili sohbete daldığımızda, "Siz Alaçam'a geldiğinizde benim bir ondörtlü tabancam, iki atım, bir arabam, 200 dönüm ekili arazim, büyük ve küçük baş hayvanlarım, param-pulum, her şeyim vardı. Sizinle tanıştıktan sonra hiçbir şeyim kalmadı ve şimdi İstanbul'da devrimcilik yapmaya devam ediyorum," diyerek devrimciliğin yaşamı nasıl etkilediği üzerine ilginç bir espri yaptı.

buluşma yerine ulaştıklarını ve büyük bir kalabalığın arasında kalmış olduklarını gördük. Kalabalıktakiler birbirlerinin omuzlarından arkadaşlarımızı görmeye çalışıyorlardı. Biz bunu fark edip, kalabalığın ilgisini çeken durumun ne olduğunu merak ederek yanlarına yaklaştığımızda, köylülerin ilgisini çeken durumun onların giydiği kıyafet olduğunu anladık. Giydikleri kalın yün çoraplarını pantolon paçasının üstüne çekmişler, ayaklarına lastik çizmeler giyip başlarına da avcı kalpağı geçirmişler ve böylece kendilerini köylülere benzetmek istemişlerdi. Onların bu kıyafetleri ilk kez giydikleri belliydi, üşüdükleri zaman giydikleri kendi doğal giysilerini giymeyip köylüleri taklit etmek için giydikleri bu kıyafetler doğrusu bizim de ilgimizi çekmişti. Biz epeyi zamandan beri giydiğimiz doğal kıyafetlerimizle her gün bu köy garajına geldiğimiz ve çok sayıda köylerde dolaştığımız halde hiç kimsenin ilgisini çekmemiş ve yadırganmamıştık.

Yeni gelen arkadaşlarla sayımız artınca TÖS lokalinde kendimize yeni bir gezi planı yapıp, üç ekip halinde köyleri dolaşmaya başladık. Alaçam'ın bir kısım köylerine dağ tarafından ve sarp yollardan gidiliyor, bir kısmına da deniz tarafından gidiliyordu. Bu bölümün ulaşım olanakları ve yaşam koşulları daha elverişliydi. Dağ köyleri bize karşı daha candan ve daha güven vericiyken, kıyı köylerinin bize karşı ilgileri daha azdı. Bazı kıyı köylerinde kendi sorunlarının bizi niçin ilgilendirdiğini sormuşlardı. Bu köylerin birinde orta yaşlı bir adam elinde tuttuğu bir lahana yaprağı ile bir tütün yaprağını göstererek bana, "Bunun hangisi tütün?" diye sordu.

Ben yaprakları elinden alıp, "Bu tütün bu lahana," dedim ve ekledim "Ama devlet bu tütüne bunun kadar bile değer vermiyor..." Başka birisi nereli olduğumu ve memleketimde tütün ekilip ekilmediğini sordu, Konyalı olduğumu, memleketimde tütün ekilmediğini, fakat tütün sorunuyla ilgilenecek

olan bütün arkadaşların tütünle ilgili kendileri kadar olmasa da birçok bilgiyi edindiğini belirttim. Bütün bu tahrik edici soruları doğal sorularmış gibi mümkün olduğunca sinirlenmeden yanıtlamaya çalışıyorduk.

Bir cuma günü, tam öğle namazı vakti bir dağ köyüne gelmiştik. Köyün tüm erkekleri caminin önünde toplanmışlardı. Kalabalığı görünce onların Cuma namazı için toplandıklarını düşünmeden yanlarına yaklaşıp, kendileriyle tütün sorunu hakkında konuşmak istediğimizi bildirdik. İçlerinden yaşlı bir köylü:

"Şimdi namaz vakti, gelin hep birlikte namazımızı kılalım ondan sonra bu konuları da konuşuruz" deyince, plansız hareket edip namaz vaktini hesap etmeden köye geldiğimizi anlamıştık. Fakat artık düşünmeye bile fırsatımız kalmamış ve bu emrivaki sonucunda biz de cuma namazını kılmak zorunda kalmıştık. Aptes almayı ve namaz kılmayı bilmeyen arkadaşlar İsmail Yeşilyurt'u taklit etmişlerdi, fakat acaba bu durum köylülerin gözünden kaçmış mıydı?

Namazdan çıktıktan sonra caminin önünde büyük bir kalabalık toplanmış ve bizi ilgiyle dinlemişlerdi. Alaçam Tütün Mitingine de o köyden yüksek bir katılım olmuştu. Fakat her şeye rağmen karşı karşıya kaldığımız bu güç durumda namaz kılınması gerekir miydi, gerekmez miydi tartışmasını uzun süre sürdürmüştük. Çünkü biz doğal zamanlarımızda namaz kılmadığımıza göre bu yaptığımız popülizm olmaz mıydı?..

Başka bir gün yine köyün birinden geçerken caminin önünde birikmiş sohbet etmekte olan epeyi kalabalık bir grup görmüştük. Yanlarına yaklaşıp her zamanki gibi bir ön sohbetten sonra konuşmayı tütün üreticilerinin sorununa getirince pek hoş olmayan tepkilerle karşılaşmıştık. Bizi dinledikten sonra, "Siz nerelisiniz, kendi memleketinizde tütün ekilir mi, burada

ne işiniz var?" gibi anlamsız ve rahatsız edici sorular sormuşlar ve bizden hoşnut olmadıklarını tepkileriyle göstermişlerdi. Belki de bizim oradan geçeceğimizi anlayıp bizi karşılamak için orada toplanmışlardı. Bu tatsız sohbet sürerken o zamana kadar hiç konuşmayıp bizi ilgiyle dinleyenlerden birisi kalabalığın içinden biraz öne çıkarak, "Ben bu köyün muhtarıyım, söylediklerinizin hiçbirisine de katılmıyorum.

Fakat sizlerin, bilmediğiniz yörelerde hiç korkmadan ve hiçbir çıkar gözetmeden köy köy dolaşmanıza ve fikirlerinizi savunmanıza büyük bir saygı duyuyorum," demiş ve diğer laf atanları bir anlamda susturmuştu. Görüşümüze katılmadığını belirtmesine rağmen Muhtarın bizim konuşmalarımızdan etkilendiği belliydi. Çünkü konuştuklarımız onların sürekli karşı karşıya oldukları gerçeklerdi. Onun bu sözleri bizde daha fazla çalışma şevki yaratmıştı.

Alaçam'da uğramadığımız köy ve mezra bırakmamış ve gezdiğimiz yerler hakkında genellikle olumlu kanılar edinmiştik. Çünkü görüştüğümüz köylülerin çoğu miting çağrımıza olumlu yanıtlar vermişler ve kalabalık gruplar halinde mitinge katılacaklarını belirtmişlerdi. Mitinge katılacağını söyleyenlerden birçoğu, "Ağlamayan çocuğa meme verilmez, biz de sıkıntılarımızı elbette dile getireceğiz, herkes kendi hakkına sahip çıkmalı" gibi konuşmalarla fikirlerini açıklamışlardı. Hatta bazıları daha biz yanlarındayken ilçeye topluca nasıl gideceklerini tartışmaya başlamışlardı bile. Sonuçta bazı olumsuz tepkilere rağmen genel olarak köylülerin yaklaşımı oldukça umut vericiydi.

Aslında köylülerin bizim fikrimizi candan desteklediklerini düşünmek yanıltıcı olabilirdi. Çünkü yukarıda birazcık değinmeye çalıştığım "köylü tavrına" göre köylülerin konuşmalarıyla somut davranışları uyuşmayabilirdi. Fakat yine de yüz

yüze görüşmelerde samimi tavır içinde olanlar ayırt edilebiliyordu. Gezdiğimiz köyler hakkında kanı edinirken, köylülerin bu yanıltıcı tavırlarını göz önünde tutmaya ve raporlarımızı hazırlarken de, olabildiğince gerçekçi olmaya çalışıyorduk. İşte her türlü olasılığı düşünerek yaptığımız hesaba göre, "Alaçam'da yeterli çalışmanın yapılmış olduğuna ve miting tarihine kadar burada daha fazla kişinin kalmasına gerek olmadığına" karar verdik ve bir raporla bu görüşümüzü Ankara'ya bildirdik. Bu sırada Ege Tütün Piyasası açılmak üzereydi, dolayısıyla bizim raporumuzu da göz önüne alan DEV-GENÇ Merkez Yürütmesi, Alaçam'daki ekiplerden bazı kişileri Ege Bölgesine göndermek üzere Ankara'ya geri çağırdı. Bunun üzerine benim de içinde bulunduğum grup, Ege'ye gitmek üzere Ankara'ya döndü.

Biz Ankara'ya döndükten sonra, Alaçam'da kalan arkadaşlarımız köylülerle ilişkileri sürdürecekler ve daha önce gidilen köylere tekrar kısa ziyaretler yaparak miting söylemini taze tutarak katılımı artıracaklardı. Ayrıca gezilerimiz sırasında mitingden önce yapılacak çalışmalara katılmak istediklerini bildiren köylülerle de yeniden ilişki sağlayacaklar ve mümkün olduğunca miting gerçeğini köylülere kavratacaklardı. Biz Alaçam'dan ayrıldıktan sonra, köylerde izinsiz çalışmaların yapıldığı, köylülerin devlete karşı kışkırtıldığı ve bazı yasadışı yönlendirmelerde bulunulduğu yolunda şikayet ve ihbarların olduğu gerekçesiyle İlçe emniyeti TÖS Lokalinde oturan arkadaşlarımızı gözaltına alıp mahkemeye çıkarır.

Çıkarıldıkları mahkeme de onları tutuklayıp hapse atar. Fakat gerçekçi olmayan suçlamalara ve ihbarlara dayanan bu tutuklamaya yapılan itiraz kabul edilir ve bir hafta sonra arkadaşlarımız serbest bırakılır. Aslında miting potansiyelini kırmak için yapılan bu engelleme çalışmaları Alaçam'daki devrimci-demokrat potansiyelin yoğunluğu karşısında sonuç vermez

ve güçlü bir mitingin yapılması önlenemez. Cezaevinden çıkan arkadaşlarımız bıraktıkları yerden çalışmalarını sürdürürler ve önceden belirlenip ilan edilen günde (1970 Yılı Şubat ayı başları) Alaçam merkezinden ve köylerinden sağlanan çok yüksek bir katılımla, **"Alaçam Tütün Üreticileri Mitingi"** gerçekleştirilir.

Tüm engelleme girişimlerine rağmen mitingin önceden ilan edilen tarihte gerçekleştirilmesi oldukça önemli bir sınav olmuştu. Mitingde tüccara, faizciye ve üreticiyi onların eline düşüren devlete karşı, üretici haklarının önemini vurgulayan pankartlar taşınıp sloganlar atıldığı gibi, Amerikan aleyhtarı, bağımsızlıktan yana pankart ve sloganlar da kullanılmış ve devrimci-üretici dayanışmasının güzel bir örneği verilmişti. Alaçamlıların yıllarca unutamayacağı bu eylem, tüm tütün üreticisi köylere örnek olmuş ve üretici köylüleri hak arama kavgasında miting geleneği ile tanıştırmıştı.

c. Ege Tütün Üreticisi Köylerindeki Çalışmalarımız (Ocak-Şubat 1970)

Karadeniz ve Ege tütün piyasalarının açılışı birbirine yakın tarihlerde, peş peşe yapıldığı için, her iki bölgede aynı anda çalışmaların sürdürülmesi gerekiyordu. Bu nedenle biz ilk grup olarak Alaçam'a hareket ettiğimiz sırada, diğer bazı gruplar da Ege Bölgesi'ne gönderilmişti. Daha geniş üretim bölgeleri bulunan ve endüstriyel alanda daha aktif olan Ege Bölgesi tütün üreticiliği ve sorunları konusunda Karadeniz'den daha öncelikliydi. Ege'de konulacak eylemler Türkiye siyaseti ve devrimci-üretici dayanışması yönünden daha büyük bir önem taşımaktaydı. Ege'nin bu durumu nedeniyle bu bölgede önceki yıllarda da çalışmalar yapılmıştı. Hem daha önceki çalışmalarda sağlanan ilişkilerin sıcak tutulması, hem de

Ege'nin farklı tütün üretim bölgelerinde yeni ilişkilerin geliştirilmesi için bu bölgeye daha fazla sayıda gruplar gönderilmişti. Bu nedenle Ege tütün piyasası açılmadan önce Akhisar ve Ödemiş gibi tütün üretim bölgelerine, Ankara, İstanbul ve İzmir'den çok sayıda devrimci genç görevlendirildiği gibi, Alaçam'daki ekiplerin bir kısmı da DEV-GENÇ'in merkez kararıyla Ege Bölgesi'ne aktarılmıştı.

Alınan karar gereğince Alaçam'dan Ankara'ya döndüğümüz günün akşamı hiç bekletilmeden hemen Ege'ye gönderildik. Turgutlu'nun Ege tütün piyasasında çok önemli bir yeri yoktu, ama yine de üreticinin olduğu her yere uğramanın yararlı olacağı düşüncesiyle ve gruptaki arkadaşlarımızdan Avni Dilbaz'ın Turgutlulu olması nedeniyle bizim ilk uğrak yerimiz ve çalışma alanımız bu ilçe olmuştu.

Ankara'dan hareketimiz Ocak ayı ortalarıydı. Soğuk bir gecede sabaha karşı Turgutlu'ya indik, Avni'ye göre indiğimiz yerle gideceğimiz evin arası çok uzak değildi. Zaten o saatte vasıta bulmamız da çok zordu, dolayısıyla yürümeye karar verdik. Hava gerçekten çok soğuktu ve ısınmak için hızlı yürüyorduk. Sohbet ederek yürürken unutamadığım mizahi bir konuşma olmuştu. Avni, "Bizim ilçede pek köpek bulunmaz, o bakımdan rahat yürüyebiliriz" dediği sırada mahalle aralarından çok sayıda köpeğin havlaması duyulmaya başlamıştı. Bunun üzerine grupta bulunan Raşit Serdengeçti, "Fakat köpekler seni doğrulamıyorlar!" demiş ve gülüşmüştük. Eve geldiğimizde herkes yatıyordu, ancak Avni'nin babası fırıncı olduğu için sabahları erken kalkıyormuş, kapıyı hafif tıklatınca kalktı ve bizi karşılayıp içeri aldı.

Geldiğimiz günün sabahı Turgutlu'nun pazarıydı ve köylü kentli çok sayıda kişi pazara inecekti. Bu durum bizim için bulunmaz bir fırsattı, dolayısıyla yol yorgunluğuna rağmen evde fazla kalmayıp, yanımızda getirdiğimiz gazete, bildiri ve

afişlerimizi alıp pazar yerine hareket ettik. Pazar yerine doğru yürürken sokakların uygun yerlerine afişlerimizi asıyor, önümüze gelenlere gazete satmaya çalışıyor ve bildiri veriyorduk. Tüccar ve tefecilerden yana tavır alan belediye yöneticileri bizim bu eylemimizi haber alıp, daha pazar yerine bile gelmeden belediye hoparlörüyle, "Şehre bir takım yabancı ve kışkırtıcı kişilerin geldiği, onların vereceği gazete ve bildirileri kimsenin alıp, okumaması ve sözlerini dinlememesi gerektiği" yolunda halkı uyaran anonslar yapmaya başlamışlardı. Anons sesi bütün şehirde yankılandığı halde, yanımıza aldığımız bildiri ve afişlerin tümünü bitirinceye kadar eylemimizi sürdürdük. Pazar yerini hızlıca dolaşıp önümüze gelen herkese bildirilerden verdik, önemli bir tepki de görmedik. Daha sonra yapılan Akhisar Mitingine Turgutlu'dan da katılımın olması, Turgutlu eylemimizin boşa gitmediğinin göstergesiydi.

O gece Turgutlu'da Avni'nin ailesine konuk olduk, ertesi gün kısa bir şehir gezisi yaptıktan sonra öğleye doğru Turgutlu'dan ayrılıp Manisa'ya geldik. Manisa'ya gelişimiz Ege tütün piyasasının açıldığı ve fiyatların belirlendiği güne rastlamıştı. Üretici açısından yaşamsal değeri olan ilk tütün alımlarının başlayacağı bu günlerde büyük çelişkiler yaşanacaktı. Dolayısıyla bu günlerde yapılan konuşmaların, dağıtılan bildiri ve gazetelerin daha etkili olacağını düşünüyorduk. Bu nedenle gittiğimiz her yerde hafta sonunda Akhisar'da tütün üretici mitinginin yapılacağını duyurup, tütün piyasasının açılışını ve yaşanacak haksızlıkları konu edinen bildiri ve gazetelerden dağıtıyorduk. Manisa'ya iner inmez bildiri dağıtarak çarşıya doğru yürümeye başladık. Belediye binasının önüne geldiğimizde, binanın girişindeki sütunlara Türkiye'de günlük olarak yayınlanan gazetelerin her birinden birer örnek asıldığını gördük. Tüm gazetelerin manşeti "Ege Tütün Piyasası" nın açıldığına ilişkindi. Kimisi fiyatların üreticiyi tatmin

ettiğini, kimisi etmese bile devletin bilinen koşullarda ancak bu kadar verebileceğini, kimisi bu fiyatlarla üreticinin borcunu bile ödeyemeyeceğini yazıyordu. Üreticiler her sene bu başlıkları görüyor ve önemsemiyordu.

Çünkü hiçbirinin kendileri için somut bir önerisi ve girişimi olmuyordu. Biz ilk kez değişik bir ses getiren, İŞÇİ-KÖYLÜ Gazetesini belediyenin girişindeki sütuna asıyorduk. Manşeti diğer gazetelerin tümünden oldukça farklıydı: **"Tütünümüzü Ispanak Fiyatına Kaptırmayalım."** Manşetin altındaki yazıda, üreticinin devlete ve tüccara karşı haklarını savunması için Akhisar'da düzenlenecek olan mitinge tüm üreticilerin katılmaları isteniyordu. Sütunların en görünür yerine astığımız gazetenin etrafını daha biz oradayken halk çevrelemişti.

Aldığımız talimata göre, fazla vakit geçirmeden Manisa'dan ayrıldık. Yatacak yer sorunu nedeniyle mitingin düzenleneceği Akhisar'a geçmeyip İzmir'e hareket ettik. Çünkü daha önce Akhisar'a gönderilen gruplar oranın konaklama olanaklarını kullanmaktaydılar. Aynı gün akşama doğru Bornova'ya geldik ve öğrenci yurtlarındaki bize ayrılan odalara yerleştirildik. Konaklayacak kişilerin sayısına ve odaların kapasitesine göre yatma sorunu akşam tekrar gözden geçirilip ayarlanacaktı. İlk gece yurtta boş yer ayarlanamadığı için bizim ekipten 4 kişi DTCF FK üyelerinden Sinan Eren'in eniştesi olan Matematik profesörünün evinde konakladık.

Akşam yatmadan önce Türkiye siyaseti ve çeşitli ideolojiler hakkında sohbet ettiğimiz bu profesör, "Şimdi bu ev benim ve ben bu eve kendi olanaklarımla sahip oldum. Sizin savunduğunuz düzende günün herhangi bir saatinde saçı başı birbirine karışmış, işsiz güçsüz bir takım adamlar gelecekler ve bana, 'senin bu evde oturduğun yeter biraz da biz oturalım,' diyecekler. Rica ederim, hiç böyle bir düzen savunulabilir

mi?" şeklinde ilginç bir eleştiri getirmişti. Bu türden konuşmaları o zamana kadar aydınlanmamış ve kandırılmış kişilerin ağzından duymuş olabilirdik, fakat şimdi bir profesörün ağzından duymamız bizi çok şaşırtmıştı. Kaldı ki o kadar köy dolaştığımız ve yerine göre saçımız başımız da dağınık olduğu halde bu eylemlerimiz sırasında hiçbir köyde böyle bir eleştiriyle karşılaşmamıştık. "Herhalde halkı kandırmak için düzenin yarattığı klasik komünizm kurgusuna sıradan insanlardan çok bilim adamları inanmışlar!" diye düşündük.

Ertesi günümüzü bütünüyle İzmir'de geçirecek ve Özel Yakındoğu Üniversitesiyle İktisat Fakültesinin öğrenci derneği seçimlerinde potansiyel güç oluşturacaktık. Gerçekten de her iki seçimde de toplu olarak bulunduk ve her ikisini de aldık. O sıralarda İktisat Fakültesinin politik ve ideolojik düzeyi yüksekti, fakat özel Yakındoğu Üniversitesinin seçimlerine o zamana kadar ideolojik içerik hiç girmemişti. İkinci gece Yüksek Öğretmen Okulu yurdunda bizim için de kalacak yer ayarlanmıştı. O gece çok sayıda devrimci genç akşam yatmadan önce bizim kalacağımız yurdun lokalinde buluştuk. Masaların etrafına öbek öbek toplanan devrimciler türlü sohbetler ediyorlar, birbirlerine köylerde karşılaştıkları ve daha önce yaşadıkları çeşitli anılarını anlatıyorlardı. Bir ara bizim masada toplanan DTCF 'li devrimciler hep bir ağızdan o yıllarda çok söylenen bir türkü başlatmıştık:

Zahit bizi tan eyleme hay hay / Hazrete varır yolumuz hey canım

Erenlerin birdir yolu hay hay / Cümlesine dedik veli hey canım

Sayılmayız parmak ile hay hay / Tükenmeyiz kırmak ile hey canım

Gören bizi sanır deli hay hay / Usludan yeğdir delimiz hey canım

Sakın efsane söyleme hay hay / Hak ismin okur diliniz hey canım

Türkünün sonuna doğru tüm salon bize katılmıştı. Türkü bittikten sonra Mahir Çayan, "Gerçekten çok hoş oldu, Dil-Tarih

grubu şu türküyü bir daha söylesinler," deyince bütün salon aynı türküyü baştan sona bir kere daha söylemiştik. O anda Taylan Özgür'ün cenazesinden dönüşte de bu türküyü söylediğimizi anımsamıştım.

Böylece İzmir'de iki gece ve bir gündüz kalmış üçüncü gün öğleye doğru ayrılmıştık. İzmir'den ayrılmadan önce topluca bir lokantaya gidip tümümüz kuru fasulye ve pilav yemiştik. Bu kuru fasulye ve pilava Ankara grubu olarak "Teşkilat" diyorduk. O yemek sırasında, "Kahrolsun Amerikan emperyalizmi ve yerli işbirlikçileri!" sloganından esinlenerek ortaya atılan, "Kahrolsun kuru fasulye ve onun işbirlikçisi bulgur pilavı!" şeklindeki mizahi slogan daha sonra sık sık tekrar edilmişti.

İzmir'den ayrıldıktan sonra otobüsle Akhisar'a geldik. Ertesi gün miting yapılacaktı ve dolayısıyla çalışmalar son kez gözden geçirilmeliydi. Akhisar'daki arkadaşlarla buluşunca onlar, bu son günde gidilmesi gereken, ilçe merkezine bağlı büyük bir köyün bulunduğunu bildirdiler. Bunun üzerine topluca o köye gitmeye karar verdik. Amaç sağlanabilecek en yüksek katılımla mitingi gerçekleştirmek olduğuna göre o zaman aralığını da değerlendirmek gerekiyordu.

Tutulan büyükçe bir dolmuşa sıkışarak bindik ve 30-35 kişilik kalabalık bir grup sözü edilen o köye gittik. Yarattığımız havayla, ertesi gün Akhisar'da yapacağımız mitingin provasını yapıyor gibiydik. Köy kahvesinde toplanan kalabalık, beklediğimizden çok daha büyüktü. Konuşmalar sırasında yer yer bazı karşıt düşünceler ileri sürülse de genel olarak herkes ilgiyle dinliyordu. Bir hayli gazete satıldı, pek çok bildiri dağıtıldı, hatta kahve ve çevresine afişler bile asıldı. Vakit gecikip hava kararduğı ve esasen gereken çalışmalar da yapıldığı için Akhisar'a dönmeye karar verdik. Ancak geri dönmek üzere dolmuşu bıraktığımız yere geldiğimizde dolmuşun yerinde

olmadığını gördük. Ortalık kararmış ve iyice tenhalaşmıştı, oradan geçmekte olan bir köylü genç yavaşça yanımıza yaklaşıp, "Dolmuşu doğum yapacak bir kadını bahane ederek Akhisar'a kaçırdılar" dedi. Daha sonra kahveye gönderilen arkadaşlar, dolmuşun nerede olduğunu sorduklarında gencin söylediklerinin doğru olduğu anlaşıldı. Kadının niçin başka bir vasıtayla götürülmediğini ya da bizim geldiğimiz dolmuşla kadın hastaneye kaldırılırken bize niçin haber edilmediğini sorduğumuzda, dolmuşun sahibinin hastanın yakını olduğunu söylediler. Artık bu durumda kimseyi sorgulayacak konumda değildik, anlaşılan tefeci ve tüccarların kışkırttığı bir-iki kişi bu olayı tezgahlamışlardı ve dolmuşun köye geri dönmeyeceği belli olmuştu.

Zaten Akhisar'dan çıkarken bu köyün tüccar, tefeci ve bezirganların etkisinde olduğu, fakat köyde mitinge ilgi duyan potansiyel bir tabanın da bulunduğu belirtilmişti. Biz bu tabana güç ve moral verebilmek için olabildiğince kalabalık bir grup halinde gitmiş ve amacımıza da ulaşmıştık. Fakat doğrusu bu kadar kişiyi yolda bırakacak böylesi bir provakasyonla karşı karşıya kalacağımızı hiç hesap etmemiştik. Yapılacak başka çıkar bir yol bulamadığımız için 25-30 km.lik yolu yaya yürümeye karar verdik.

Yürüdüğümüz yol, kenarı ağaçlı dar bir staplizeydi ve ay ışığı sayesinde yolu seçebiliyorduk. Aramızda bulunan bazı arkadaşlarımız askeri yürüyüş düzenini bildiklerini ve böyle bir durumda askeri düzenle yürümenin daha güvenli olacağını belirttiler. Bu öneri grupça kabul gördü ve onların talimatına uyarak, önde, arkada, yolun sağında ve solunda ikişer kişi olmak üzere toplam 8 kişiyi öncü, artçı ve yancı olarak görevlendirip bu düzende yürümeye başladık. Arkadaşlarımız ses çıkartmadan yürümemiz gerektiğini söylemişlerdi, fakat böyle coşkulu bir kalabalığın ses çıkartmadan yürümesi

mümkün değildi. Dolayısıyla kimisi birbirine fıkra anlatıyor, kimisi sohbet ediyor, kimisi çeşitli türküler ve marşlar söylüyordu. Bir ara "Ege Denizi Kararınca" türküsünü önce iki kişi başlattı, daha sonra herkes katıldı ve ses çıkarmadan yürüme kuralı bozuldu.

Ege Denizi kararınca/ Dağlar uykuya dalar

Yine siyah ovalarda / İsyan ateşi yanar

***

Varlığımız feda olsun / Bu uğurda savaşa

Yemin ettik biz devrimciler / Bağımsızlık almaya (sosyalizmi kurmaya).

Sessiz yürüme kuralı bozulduktan sonra diğer türküler, marşlar ve hatta etrafımızdaki bahçelerde yankılanıp kaybolup giden sloganlar bile haykırdık. Dört saat kadar yürüdükten sonra Akhisar'a geldik ve yatmak üzere önceden ayarlanan yerlere dağıtıldık.

A. Akhisar Tütün Mitingi

Yapılacak mitingi engellemek ve sabote etmek için genellikle tertip komitesindeki kişilerden biri veya birkaçı ya caydırılmaya çalışılır ya da sudan bir nedenle gözaltına alınırdı. Çünkü üç kişilik tertip komitesinden bir tekinin bile vazgeçmesi ya da miting alanında bulunmaması mitingi sabote etmeye yetiyordu. Yapılan bütün hazırlıklar ve çetin koşullarla mücadele edilerek sağlanan miting potansiyeli böyle bir durumda boşa gidebilirdi. Bu nedenle tertip komitesi üyelerinin korunup miting başlayacağı sırada alana getirtilmesi gerekiyordu. Alınan bütün önlemlere rağmen Akhisar mitingi öncesinde yine de böyle bir engelleme girişimi yaşanmış ve bizzat ilçe kaymakamı tertip komitesi üyelerini caydırmak için önce çeşitli vaatlerde bulunmuş, sonra da tehdit etmiş, fakat bunu

başaramamıştı. Devrimciler, bütün olanaklarını devreye sokarak tertip komitesindeki arkadaşları adım adım izlemişler ve mitingin sabote edilmesini önlemişlerdi.

26 Ocak 1970 günü, "Akhisar Tütün Üreticileri Mitingi"nin yapılacağı gündü. O gün sabahın erken saatlerinden itibaren Ankara, İstanbul ve İzmir'den tren ve otobüslerle çok sayıda DEV-GENÇ üyesi Akhisar'a gelmiş ve İstasyon binasını doldurmuştu. İstasyon Alanından topluca miting alanına doğru yürüyüşe geçen kalabalığın içinde çok sayıda devrimci genç kızlar da yer almıştı. Akhisar, o zamana dek hiç görmediği olağanüstü bir coşkuyu yaşamış ve tüm şehir, esnafı, memuru, yaşlısı, genci, köylüsü ve kentlisiyle mitingin bu büyük coşkusuna ortak olmuştu.

Bu arada miting saatinden önce katılımcıları taciz etmek için, polis sık sık kimlik kontrolleri yapıyor, çeşitli sorular yöneltiyor, tahrik edici davranışlarda bulunuyor, nedensiz yere gözaltına alıyor ve şehrin çeşitli yerlerinde grup grup dolaşarak göz dağı vermeye çalışıyordu. Fakat polisin bu tutumu caydırıcı olamadığı gibi, tam tersine katılımın artmasına neden oluyordu. Şehrin her yerinde afiş ve bildiriler uçuşuyor ve sokaklardaki insanlar ellerinde devrimcilerin dağıttığı bildirilerle dolaşıyorlardı. Çevre yollardan akın akın şehre giren katılımcılar, gruplar halinde miting alanını dolduruyordu. Arka camına bildiri ve afiş yapıştırılmış dolmuş ve taksiler korna çalarak coşkuya eşlik ediyorlardı. Ankara ve İstanbul'daki mitinglerde bile zor sağlanan bu coşku her şeye değerdi. İşte bizim kazancımız buydu. Sistemin, bütün kurumlarıyla engellemek istemesine rağmen bunca insanın meydanlara dökülmesi bizim için her şeye değerdi...

Miting başlayınca çoğunluğunu tütün üreticilerinin oluşturduğu olağanüstü kalabalık hep bir ağızdan devrimci marşlar

söylemiş ve sürekli olarak, üretici emeğinin sömürülemeyeceğini ifade eden sloganlar haykırmıştı. Ayrıca Köylü-devrimci dayanışmasını ve kitle mücadelesini yücelten; tüccar ve tefecilerle onlara zemin hazırlayan devlet düzenini yeren sloganların yanında, "Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye" sloganı da sürekli tekrarlanmıştı. Tütün üreticilerinin sorunlarıyla devrimcilerin sorunu harman olmuş slogana dönüşmüş ve hep bir ağızdan haykırılmıştı.

Tütün üreticileri temsilcisinin, bölgedeki devrimci-demokrat önderlerin ve DEV-GENÇ temsilcisinin kısa birer konuşma yapmasından sonra miting sona ermiş ve mitinge katılanlar olgun bir hava içinde dağılmıştı. Mitingden önce gözdağı vermek için gözaltına alınanlar mitingden sonra serbest bırakılmış ve katılımcılar disiplinli bir biçimde geldikleri yerlerine geri dönmüşlerdi. Böylece, mitingi engelleyemeyen güçler mitingden sonra kitleleri rahatsız etmenin hiçbir anlamı kalmadığını düşünmüşlerdi.

Bu miting devletin, tek yanlı olarak ürün fiyatı ilan edemeyeceğini, üreticilerin tepkisinin fiyat belirlemede etkili olduğunu göstermiş ve tütün üreticilerinin dayanışmasını sağlamıştı. Akhisar köylerindeki tütün üreticilerinin bu potansiyeli o dönemde Türkiye Tütün Üreticileri Sendikasını (TÜTÜS) yaratmıştı. Bu mitingden sonra sendikanın önemi ve gücü daha da artmıştı. Ayrıca bu miting, o yıl yapılan tütün alımlarını da etkilemiş, tüccar ve tefeciler, üreticileri diledikleri gibi yönlendiremez olmuşlardı. Böylece miting amacına önemli ölçüde ulaşmıştı.

B. Ödemiş Yöresi Çalışmalarımız ve Ödemiş Tütün Mitingi

Akhisar mitinginden sonra Ankara, İstanbul ve İzmir'den gelenlerin birçoğu geldikleri yerlere geri döndüler. Benim de

içinde bulunduğum ekiple birlikte diğer bazı gruplar ise Ödemiş'e gönderilmek üzere bölgede bırakılmıştık. Eylemler sırasındaki bu tür kararlar, DEV-GENÇ merkez yürütmesi adına karar vermeye yetkili arkadaşların, bölgenin yerel önderleri ve grupların liderleriyle görüşmesinden sonra alınıyor ve uygulanıyordu. Ayrıca alınan kararlar ve yapılan uygulamalar sık sık gözden geçiriliyor ve gelişen durumlara göre gerekli önlemler yeniden alınıyordu. Genel olarak çok büyük bir terslik olmadığı sürece alınan kararlara uyuluyordu.

Ödemiş'e gitmek üzere bölgede bırakılan tüm gruplar gibi biz de, mitingden sonra aynı gün İzmir'e geldik ve o gece orada yattık. Ertesi gün haftaların yorgunluğunu atmak üzere kısa bir şehir gezisi yaptıktan sonra Ödemiş'e hareket ettik. Daha önce Ödemiş'e gönderilen arkadaşlarımız yerel devrimciler ve üretici temsilcileriyle birlikte o yörenin tütün üreticisi köylerini gezmişler ve konulacak eylemin potansiyelini yaratmışlardı. Ödemiş Bölgesinde çalışan bu arkadaşlarımızın birçoğu mitinge katılmak üzere Akhisar'a gelmişler ve bizimle birlikte geri dönmekteydiler. Dolayısıyla Ödemiş'e dönmekte olan grup çok kalabalıktı.

Biz Ödemiş'e geldiğimizde tütün piyasası açılmış ve 4-5 gündür tütün alımları yapılmakta ve üretici sorunları yaşanmaktaydı. Bizden önce buraya gelen arkadaşlar köylerin birçoğuna gittiği için biz gidilmeyen köylere gidecek ya da gerekli görülen bazı köylere yeniden kısa ziyaretler yapacaktık. Dolayısıyla çalışmalarımız çok uzun sürmeyecek ve aynı haftanın sonunda mitingi yapacaktık.

İzmir'den epeyi geç bir saatte Ödemiş'e döndüğümüz için ilk gece yatacak yer bulma sorunu yaşamış ve bir çırçır fabrikasının pamuk deposunda gecelemiştik. Pamuk balyalarının üzerinde geceyi geçirip sabahleyin köylere dağılmak üzere kalktığımızda üstümüze yapışan pamuk kırıntıları giysilerimizi

beyaz bir örtü gibi kaplamıştı. "Hem halkı fabrikatöre karşı kışkırtıp hem de onun fabrikasında yatarsak olacağı buydu!" demişti arkadaşlardan biri. Gerçekten de üstümüze yapışan pamukları ayıklamak çok zor olmuştu.

Çırçır fabrikasının deposunda beşer kişilik gruplara ayrılıp Ödemiş'in köylerine dağıldık. Akhisar'dan beri birlikte olduğumuz bizim ekipte anımsayabildiğim kadarıyla benden başka, Gün Zileli, Daşar Karadağ, Raşit Serdengeçti ve Sinan Eren vardı, aynı kadro yine birlikte gezecektik.

Gideceğimiz köylerin listesi ve bölgenin haritası elimizdeydi ve bu haritanın dışında yanımızda bize rehberlik edecek hiç kimse yoktu. İlk vardığımız köyden sonraki gideceğimiz köyün yolunu sorup öğreniyorduk. Bazen de ayrılacağımız köyden gideceğimiz köyü tanıyan bir rehber veriyorlardı. Bizim ekibin sorumlu olduğu bölgeyi gezerken, bir ara ilçenin büyük köylerinden birisi olan Adagide Köyünde diğer gruplardan biriyle karşılaştık. Birbirimize, "bölgemizde ne arıyorsunuz" diye takıldıktan sonra o köyde birlikte çalışma yaptık ve ayak üstü kısa bir sohbetten sonra fazla vakit geçirmeden birbirimizden ayrıldık.

Gittiğimiz köylerde yarattığımız potansiyel, tüccar ve tefecilerle birlikte gerici yerel yöneticileri de rahatsız etmekteydi. Çünkü köylülerle ilişkilerimizde en çok vurguladığımız konu, ülke sorunlarının bir bütün olduğunu, dolayısıyla sorunun yalnız yerel tüccar ve tefecilerden kaynaklanmayıp, taşrası ve merkeziyle uygulanmakta olan sömürü sisteminden kaynaklandığını anlatıyorduk. Böylece sağladığımız muhalefet, yürütülen sömürü düzenine karşı bir dirence dönüşüyor ve bu oluşum da sisteme sahip çıkan tüm gerici güçleri aynı şekilde rahatsız ediyordu. Bunun sonucunda Akhisar'da ilk gün gittiğimiz köyde olduğu gibi, bazı yerlerde beklenmedik olum-

suz sürprizlerle karşılaşabiliyorduk. Köylüler genellikle devrimci gençlerin bölgede dolaştıklarını ve kendi köylerine de geleceklerini bildikleri için, her köy kendi karakterine uygun bir tavrı sergiliyordu. Dolayısıyla biz de köylere gitmeden önce verilen bilgilere dayanarak hangi köyde ne tür bir tavrın sergilenebileceğini kısmen tahmin edebiliyorduk.

Faizciliğin ve kasaba tutuculuğunun girmediği dağ köyleri daha candan karşıladığı halde, nüfusu kalabalık olan, faizciliğin ve tefeciliğin girmiş olduğu köylerde bazı olumsuz tepkiyle karşılaşabiliyorduk. Dağ köylülerinden oldukça sıcak bir ilgi görüyorduk. Aç olduğumuzu anlarlarsa hemen yemek koyuyorlar, çay ve köyün adetine göre bir çok yiyecek içecek veriyorlardı. Akşam zamanı gittiğimiz köylerde rahat yatmamız için odalar hazırlıyorlardı.

Biz de kendilerine memnuniyetimizi belirtip, önemli olanın bu şekilde bize hizmet edilmesi değil, yapılacak mitinge katılmaları olduğunu anlatıyorduk. Ödemiş'in Bademye adlı bir dağ köyünde oldukça sıcak bir ilgi görmüştük. Onların kahvesinde içtiğim çayı ve gördüğüm dostluğu asla unutamıyorum. Köyden ayrılacağımız sırada hafif bir yağmur tutturmuş, ısrarla oturmamızı istemişlerdi. Fakat programımızı aksatmamamız gerektiğini söyleyip kalktığımızda çevreyi en iyi tanıyan bir köylüyü yanımıza rehber olarak vermişler ve bu rehber bir süre bizimle birlikte dolaşmıştı.[14]

Ödemiş'ten ayrılmadan önce bize, gideceğimiz bölgede Mescitli adında tutucu bir ova köyünün bulunduğu ve o köydeki ilişkilerimizde daha dikkatli olmamız gerektiği uyarısı yapılmıştı. Biz bu köye akşam vakti ulaşabilmiş ve önümüze gelen ilk kahveye girmiştik. Köyde, biri AP'lilerin, diğeri de CHP'lilerin girip çıktığı iki kahvenin işletildiğini ve bizim rasgele

[14] Bu köyde tanıştığım bazı köylülerle daha sonra bir süre mektuplaşmıştık, fakat daha sonra 12 Mart araya girince tüm bağlarımız koptu.

girdiğimiz kahvenin AP'lilerin işlettiği kahve olduğunu eylemden döndükten sonra öğrenmiştik. Kahveye girince her zaman yaptığımız gibi uygun bir masa bulup, gazete, bildiri ve afişlerimizi masanın üstüne yaydıktan sonra masanın etrafındaki sandalyelere yerleştik. Kahvede büyük bir kalabalık toplanmış ve bizi ilgiyle izlemeye başlamışlardı. Biz bu durumu, çalışmamıza karşı duyulan ilgi olarak yorumlamış ve köye girerken taşıdığımız endişeyi atarak olumsuz bir tepkinin geleceğini artık hiç düşünmez olmuştuk.

Gerçekten de toplanan kalabalık, ekipteki Gün Zileli konuşmaya başladığında seslerini kesip, ilgiyle dinlemeye başlamışlardı. Fakat bir ara kahvenin ortasındaki ağaç direğe bitiştirilmiş olan masada hafif bir kıpırtı olduğunu sezinledik. O masada bulunan ve giysilerinden köyün bekçisi olduğu anlaşılan kişi, birden elindeki mavzerle arka arkaya iki el ateş edip, tavanda asılı duran lüks lambasını kırarak kahveyi karanlıkta bıraktı. Köyün muhtarı olduğunu sonradan öğrendiğimiz kelli-felli bir adam karanlıkta yüksek bir sesle, "Ulan nereye ateş edeceğini bilmiyor musun?" diye bağırınca bekçiye, bizim üzerimize ateş etmesi talimatı verildiğini anlamıştık.

O zamana dek biz olayın ciddiyetini kavrayamamış, şakalaşıyorlar sanmıştık. Belki de amaçları korkutmaktı ve muhtar da korkumuzu daha da artırmak için o şekilde bağırmıştı. Mavzer sesi ve o arada kahvede meydana gelen gürültüden dolayı Gün Zileli konuşmasına biraz ara vermiş, fakat az sonra yerine hiç oturmadan soğukkanlı bir biçimde konuşmasını sürdürmüştü.

"Bizleri bu tür provakasyonlarla korkutamazsınız ve susturamazsınız. Bizler sizin için köy köy geziyoruz. Buradaki insanların çoğunun yüreği bizimledir. Herkes ne yaptığını çok iyi bilmelidir. Bizler her yerde gezer, oturur, konuşuruz. Bizim

yaptığımız her şey yasaldır, burada sizin yaptığınız yasal değildir," şeklindeki konuşma dinleyenleri etkilemişti. Bunun üzerine kahvede büyük bir sessizlik doğmuş ve sonra yeni bir lüks lambası getirtip yakarak kahveyi yeniden aydınlatmışlar ve ortalık kısa sürede eski doğal haline dönmüştü. Hatta kahvenin çeşitli yerlerinden AP'li oluşuyla ünlenmiş bu muhtara karşı genel bir tepki belirmişti.

Köylüler kendi aralarında, bizim de duyacağımız bir tonda, "Kendilerinin hiçbir çıkarları yok, bizim için geziyorlar. Diğer köylerde bu gençler ağırlanıyormuş. Köyümüze gelen misafirlere böyle densizlik yapılır mı?" gibi bazı tepkili konuşmalar yapmaya başlamışlardı. Bu tür tepkiler yaygınlaşınca muhtar, bekçi ve köylülerden bir kısmı kahveyi terk etmişler ve dışarı çıktıktan sonra bize yeniden saldıracakları havasını vermek istemişlerdi.

Muhtar ve çevresindekiler gittikten sonra hemen kalkmadık ve masamıza yaklaşan köylülerle bir süre daha oturup sohbet ettik. O andaki davranışlarımızla olayın fazla etkisinde kalmadığımızı, muhtar ve çevresinin tehdidinden korkmadığımızı yansıtmaya çalışıyorduk. Nitekim muhtar ve adamları çıkıp gittikten sonra doğal bir havada biz de kahveden çıktık. Bazı köylüler köyden ayrılıncaya kadar bize nezaret edip rahat bir biçimde köyden ayrılmamızı sağladılar. Ödemiş mitingine bu köyden de bir hayli katılım olmuştu.

Ödemiş'ten ayrılmadan önce ekiplerin geri dönüş tarihi saptanmıştı. Görevli oldukları bölgeleri olağanüstü bir çalışma temposuyla dolaşan ekiplerimizin tümü kararlaştırılan günde Ödemiş'e dönmüşlerdi. Böylece 3-4 gün içerisinde ilçenin bütün bölgelerine gidilmiş ve bildiri dağıtılmayan, gazete verilmeyen ve afiş asılmayan köy kalmamıştı. Köylerin tümünde "Ödemiş Tütün Üreticileri Mitinginin" yapılacağı ve tütün

üreticilerinin sesinin bütün Türkiye'ye duyurulacağı özellikle belirtilmişti. Böylece Ödemiş mitinge hazır hale gelmişti.

Akhisar mitinginden tam bir hafta sonra "Ödemiş Tütün Üreticileri Mitingi" yapıldı. Köylerden, üretici sorunlarını dile getirmek üzere gruplar halinde gelen katılımcılar miting alanını doldurdular. Ayrıca ilçenin ilerici ve demokrat bütün kesimleri: işçi, esnaf, memur, öğretmen ve her türden katılımcılar miting saatinden çok önce alana geldiler. Bu yerel çevrelerin sağladığı nicelik katılım gücüne, dışarıdan gelen DEV-GENÇ'lilerin nitelik gücü eklenerek çok büyük bir miting potansiyeli oluşturuldu.

Akhisar'da olduğu gibi, atılan sloganlar ve taşınan pankartlarla "Sömürü ve talan düzeni" protesto edildi. Yapılan konuşmalarla, tüccar ve tefecilerin üreticileri soyduğu, mevcut devlet düzeninin onlara fırsat yaratmaktan başka hiç bir iş üretmediği belirtildi, tütün üreticilerinin tütünleri üzerinde oynanan oyunlar kınandı, üreticilerin uyanık olmaları ve örgütlenmeleri gerektiği vurgulandı, emekten yana güçlerin işbirliği yaparak bu tür eylemleri sürdürmesi halinde sömürü düzeninin geriletilebileceği açıklandı. Daha sonra bu miting de olgun ve disiplinli bir hava içinde dağıldı. Hatta alana dağılan pankart artıklarının ve kağıt parçalarının bir kısmı toplanıp çöpe atılarak ilçe belediyesine örnek bir davranış gösterildi.

Mitingden sonra DEV-GENÇ grubu İzmir'e döndü, bir gece İzmir'de yattıktan sonra Ankara ve İstanbul'dan gelenler geldikleri yerlere geri döndüler, biz de Ege eylemini tamamlayarak Ankara'ya döndük.

Alaçam köylerini gezdikten sonra, Ege Bölgesi'nin birçok köyünü de gezip, Türkiye'nin en büyük yerel mitinglerini gerçekleştirmek; köylüler arasında yaptığımız çalışmalarla onları

miting alanlarına dökmek, o büyük kalabalıkların içinde sömürü düzenine karşı olanca kinimizi haykırabilmek; halkımızla birlikte katıldığımız bu eylemlerle özgürlük, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesine katkı vermek ve Amerikan emperyalizmini ve onun yerli işbirlikçilerini geriletmeye çalışmak bizim için erişilebilecek en büyük mutluluktu. Bu mutluluğu yaşamak 68 devrimcileri için her şeye değerdi. Bu çalışmalara katılmak tüm devrimciler için olduğu gibi, kuşkusuz benim için de gerçekten büyük bir mutluluktu. Bu mutluluk sayesinde Ankara'ya dönerken bende yorgunluktan eser kalmamıştı.

4. Karadeniz Fındık Üreticisi Köylerindeki Çalışmalarımız (Mayıs-Haziran 1970)

a. Bulancak Köylerinde Çalışmalarımız

Ordu, Fatsa, Ünye, Bulancak ve Giresun köylerinde fındık üreticilerinin sorunları üzerine yine DEV-GENÇ'in organizasyonuyla, 1970 Mayıs ayında kitle çalışmaları yapılmıştır. Fındık üreticileri tıpkı tütün üreticileri gibi geçimlerini genellikle tek bir üretime, yani fındık üretimine bağlamışlardı. Emeğinin karşılığını alamayan tüm üretici köylüler gibi fındık üreticileri de, devletin fındık için biçtiği fiyatı istemeyerek kabulleniyorlardı. Piyasa fiyatını devletin belirlediği diğer üretim bitkileri gibi fındığın da alımında, satımında, kalitesinin belirlenmesinde, üreticinin gereksinimlerinin karşılanmasında ve parasının ödenmesinde güçlükler çıkarılıyor, ödemeler zamanında yapılmıyor, haksızlıklar ve kayırmalar sürüp gidiyor ve sonuçta üretici tüccara ve faizciye mahkum ediliyordu.

Fındık alımlarına Temmuz ayı sonlarına doğru başlanmasına rağmen tüccarlar çok önceden köylülerle pazarlık ederek bir miktar peşinat verip köylünün bahçesini kapatıyorlardı.

Ürünü bu şekilde pazarlamanın en büyük avantajı, sıra beklemeden, kargaşa yaşamadan ürünü satabilmek ve parasının önemli bir kısmını peşin alabilmekti. Fakat bu avantajlarına karşılık üreticiler ürünlerini, oldukça düşük bir fiyatla satmak zorunda kalıyorlardı. Devletin desteği ve organizasyonuyla oluşturulmuş bazı fındık kooperatifleri vardı, fakat bunlar üretici haklarını koruyacağına tüccara pazar olanağı sağlıyordu. Sıradan üreticilerin bu kuruluşların yönetiminde görev alabilme şansları da yoktu. Fındık toplandıktan sonra Karadeniz'in yağmurlu ve nemli havasında kurutup satışa hazır hale getirmek gerçekten çok zordu. Fındık alımı yapan tüccarların genel olarak kendi fındık bahçeleri de vardı ve fındığını satın aldığı bahçe sahiplerine kendi fındıklarını da toplatıp kurutturuyordu.

Fındık üreticileri içinde kitle çalışması yapmak üzere DEV-GENÇ tarafından görevlendirilen ve Ankara'dan gidecek olan grubun içinde ben de vardım. İlk geliş yerimiz Giresun olduğu halde, Ankara'dan aldığımız talimat üzerine, orada hiç durmadan Bulancak'a geçtik. Elimizde, Bulancak'ta çalışan iki avukatın adresleri vardı. Bu avukatlar hem bizim Bulancak'taki konaklama olanaklarımızı sağlayacaklar, hem de oradaki köy çalışmalarına nereden nasıl başlayıp sürdüreceğimiz konusunda yardımcı olacaklardı.

Köy çalışmasının sürdürüleceği fındık üretici bölgesine, aynı günlerde Ankara'dan başka, Trabzon Teknik Üniversitesi devrimcilerinden ve İstanbul DEV-GENÇ'ten de gelenler olmuştu. Biz Bulancak'ta çalışmalara başladığımız sırada diğer gelenler de, Ordu, Fatsa ve Ünye'de çalışmalara başlayacaklardı. Biz Bulancak köylerini bitirdikten sonra Giresun'a geçecek kısa bir süre içinde orayı da bitirip, çalışmalarımızın esas ağırlıklı bölgesini oluşturan Ordu-Fatsa bölgesine geçecektik. Bulancak köylerine çıkmadan önce, geldiğimizin ikinci günü

iki ekibe ayrılıp ilçenin iki değişik bölgesinde aynı anda çalışmaya başladık.

Bizim ekipte benden başka, Malatyalı Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden soyadını anımsayamadığım Ali, İstanbul İktisat Fakültesi'nden yine soyadını anımsayamadığım ince sesli, kibar bir arkadaş olan Atila ile ismini tamamen unuttuğum yine İstanbul DEV-GENÇ üyesi başka bir arkadaş vardı. Ayrıca o yöre köylerinin birine mensup bir genç Bulancak'ta bize katılmış, kendi köyüne vardığımızda da bizden ayrılmıştı. Bulancak'taki ilk çalışmamıza, geçimini büyük ölçüde fındık üretiminden sağlayan ve ilçe merkezine yakın köylerden birisi olan İcilli[15] köyünden başladık. Bulancak'tan sonraki ilk gecemizi geçirdiğimiz bu köyde, yere çakılmış 50 santim kadar yükseklikteki kazıkların üstüne inşa edilmiş olan tahta bir evde yattık. Akşamleyin bizim için içki ikramının da bulunduğu zengin bir sofra kurulmuştu. Genellikle eylem sırasında içki içmezdik, ara sıra kaçamak yapan olduğunda da şiddetle eleştirirdik. Fakat o akşam bize bu zengin sofrayı hazırlayanları kırmadık ve onlarla birlikte biraz rakı da içtik. Zaten ilk gecemiz olduğu için henüz eylem esnası sayılmayabilirdi. Ev o gece tamamen bize ayrılmıştı, köyün öğretmenleri ve bazı gençleri geç vakte kadar bizimle kalıp sohbet ettiler. Aslında yorgunduk ve ertesi gün de yol yürüyecektik. Fakat onlar bizimle sohbet etmek istedikleri için uyumaya pek zaman bulamadık.

Sabahleyin erkenden kalkıp yola çıktık. Bölgede sık sık dere yatakları, vadiler ve tepeler bulunduğu için yollar hep inişli çıkışlıydı. Karşımızda çok yakındaymış gibi görünen bir köye varabilmek için birkaç tane vadiden inip çıkıyorduk ve dolayısıyla hareketimiz epeyi güç oluyordu. Karadeniz Bölgesine

[15] Bu köylerin isimleri sonradan değiştirilmiş olabilir.

özgü çalışmalarımızı güçleştiren diğer bir etken, evlerin oldukça dağınık oluşu bir başka etken de, sık sık sağanak halinde yağmura yakalanmamızdı.

Köy çalışmalarımızda nerede akşam olursa genellikle oraya en yakın köyde konaklıyorduk. Fakat çoğu kez, gezilerimizi planlı yapıyorduk ve akşama doğru nereye ulaşabileceğimizi kestirip, yatacağımız köyü önceden öğreniyorduk. Hatta bazen ona göre yerimiz bile ayarlanıyordu. İcilli köyünde bize, yanımızdaki Bulancaklı gençten başka, gideceğimiz köyün halkından başka bir kişi daha katılmıştı. Yollarda hep sohbet ederek yürüyorduk. O köylü bize fındık ağacının bakımı, meyvesinin toplanması, kurutulup ayıklanması, fındık tüketiminin nasıl yapıldığı gibi konularda bildiklerini anlattı. Hatta fındığın verdiği enerjiden söz ederek, avuç içine alınıp parmakların arasında nasıl kırıldığını bile öğretti.

O günkü gezimizi o köylünün rehberliğinde yaptık ve planımızı biraz değiştirerek geceyi onun köyünde ve onun evinde geçirdik. Fakat sonraki gün yanımızdaki köylülerin ikisi de bizden ayrıldıkları için gezimiz epeyi zorlaşmıştı. Önümüze gelenlere sorarak yolumuzu buluyorduk. Ayrıca yörenin coğrafi koşulları da çalışmamızı bir hayli güçleştirmişti. Bizim bildiğimiz köy, birçok evin bir arada bulunduğu, meydanı, camisi okulu olan bir yerleşim birimiydi. Oysa burada derin bir vadinin yamaçlarına serpilmiş olan evler vardı ve hiçbir yerde ev kümelenmesi yoktu. Evleri birbirine bağlayan ve vadi boyunca uzanan bir yola düştük. Bu yol uzak bir yerde kıvrıldıktan sonra, vadinin karşı yamacında tekrar devam ediyordu. Yani vadinin her iki yamacında, birbirine paralel olarak uzanan iki yol aslında aynı yoldu. Artık şu köy, bu köy yoktu, düştüğümüz bu yolun neresinde bir köylü topluluğu görürsek hemen onlara yaklaşıp selam vererek sohbete başlıyorduk. Köylülerin ilgisine ve sayısına göre konuşmalarımız

uzun veya kısa sürüyordu. Her zamanki konulara değindikten sonra, soru gelirse yanıtlayıp, elimizdeki bildirilerden vererek miting duyurusu yapıyor ve yürümemize devam ediyorduk.

Yolun kıvrılıp karşı yamaca döndüğü kavşak gibi yerde bir bakkal dükkanı vardı. Orada bize çay demleyip, bisküvi ikram ettiler ve çok güzel bir sohbet ortamı yarattılar. Fakat kendilerinden ayrıldıktan sonra orada gereğinden fazla zaman geçirmiş olduğumuzu anladık ve uğraklarımızı azaltarak hızlı hızlı yürüyüşe geçtik. Vakit ikindiye doğru yaklaşmıştı ki birden bire çok şiddetli bir sağanak yağmur başladı. Zorunlu olarak ilk önümüze gelen evin kapısını çaldık. Kapıya çıkan orta yaşlı köylüye kendimizi kısaca tanıttıktan sonra, yağmura tutulduğumuzu ve sığınacak bir yer aradığımızı belirttik. Adam bizi güler yüzle içeri aldı ve kendi oturdukları günlük odalarına buyur etti. Bu koşullarda bizim çekince gösterme şansımız olmadığı için davet edilen odaya girip oturduk.

Kendisiyle sohbet ederken eşine yemek hazırlatıp önümüze koydurdu. Bir yandan yemeğimizi yerken diğer yandan sohbetimizi sürdürdük. Yağmur etkisini yitirdikten sonra evden çıkmamız gerekirken sohbeti kesemedik. Aslında ev ortamında dinlenmek bizi rahatlatmıştı. Fındıkla uğraşmanın güçlüğü, üretici haklarının yendiği, Fiskobirliğin üreticiye hiçbir katkı sağlamadığı ve devletin üretici haklarını korumadığı gibi konulardan söz ettik, elimizdeki bildirilerden verdik ve Fatsa'da bu konuyla ilgili yapılacak mitinge kendisini davet ettik. Fakat adamın fındık konusuna pek ilgi duymadığı belliydi. Biz bunu baştan anlamıştık, fakat nedenini anlayamamıştık. Sonunda adam, fındık konusunda bizim haklı olduğumuzu, hiçbirine karşı söyleyecek bir şeyi olmadığını, fakat sorunun yalnız fındıkla sınırlı olmayıp kendi bölgelerine özgü başka önemli bir sorunun daha bulunduğunu belirtip

sözü, bölgede kaçak olarak sürdürülen silah üretimine getirdi. Bu konunun öneminden söz edip özet olarak, devlet buradaki silah üreticilerine sahip çıkar ve onların yeteneklerini değerlendirirse hem bölge için önemli bir geçim kaynağı, hem de tüm Türkiye için iyi bir gelir kaynağı olacağını vurguladı. Daha sonra çıkıp gideceğimiz sırada bizimle birlikte kalktı ve bizi, evine alırken buyur edemediği silah atölyesi olarak kullandığı odasına davet etti. Odasının kapısını açarak, "İşte burası benim atölyem, ufak-tefek bir Kırıkkale!" dedikten sonra, odadaki tabancaları, silah yapımında kullandığı aletleri, silah üretiminin hammaddeleri olan demir ve ağaç parçalarını, silahın çeşitli bölümlerine ait yarı işlenmiş haldeki parçalarını gösterip hepsi hakkında ayrıntılı bilgiler verdi. Odadan çıkarken arkadaşlarımızdan birisinin, "Bir tabanca kaç liraya mal olur?" şeklindeki sorusuna da, "Demirin kilosu 70 kuruş, ağacın kilosu 30 kuruş, yarım kilo demirle yarım kilo ağaçtan bir tabanca rahatlıkla çıkar, benim emeğimi de siz hesaba katmayın!" diye yanıtladı. Bir buçuk saat kadar kaldığımız bu evden çıkarken yağmur dinmişti, fakat güneş de batmak üzereydi. Bu ilginç adamın atölyesi, aletleri ve esprili konuşmaları uzun süre sohbetlerimizin konusu olmuştu.

Yolumuza devam ederek üç büyük mahalleden oluşan "Cindi" adında bir köye geldik. Bu köyün evleri de öncekiler gibi yemyeşil ağaçların arasında oldukça dağınık haldeydi, fakat evlerin yoğun olduğu düz bir yere bir kahveyle bir bakkal dükkanı açıp orasını üç mahallenin merkezi yapmışlardı. Bulancak köylerini gezerken köylülerle sohbet ettiğimiz yerlerin çoğu bu tür yerlerdi. Ancak Cindi'nin merkezi nüfus birikimi yönünden biraz daha yoğun bir yerdi. Fakat biz buraya geldiğimizde çok az sayıda kişi vardı. Beklediğimiz kalabalığı bulamayınca bakkala, "Genelde buranın hep kalabalık olduğunu söylemişlerdi, köylüler nerede, kahveniz niçin boş?" diye sorduğumuzda, Cindi'nin diğer mahallelerinden birini

kastederek, "Torçan'da kadının biri kocasını kesmişte millet oraya gitti, biraz sonra gelirler!" diyerek, doğal bir olaydan söz eder gibi oldukça sakin bir biçimde bizi yanıtladı. Bir kadının kocasını kesmesini bu kadar soğukkanlı bir şekilde anlatan bu bakkalın bizim işimize yaramayacağını anlamıştık. Bunun üzerine kahvede bulunan az sayıdaki köylülerle biraz sohbet ettikten sonra, zaten hava karanlık olduğu ve epeyi de yorgun düştüğümüz için, köylülerin toplanmasını beklemeden, kahvede bize sahip çıkan kendi yaşlarımızda bir gençle oradan ayrıldık. Kahveden ayrıldıktan sonra, karanlıkta ve ağaçların arasında taşlı bir patika yokuşunda önümüze düşen gence yetişmeye çalışıyorduk. Akşamın taze karanlığında bölgenin çeşitli yerlerinden silah sesleri duyuluyor, silah sesini duyan köpekler de havlayarak onlara eşlik ediyordu. Bu olgular da, bu bölge kültürünün kendine özgü özellikleriydi ve bize sadece şaşkınlıkla bunları izlemek kalıyordu.

Adını bile sormaya fırsat bulamadığımız bu genç bizi evine götürdü. Az önce başka bir evde karnımızı doyurduğumuzu ve aç olmadığımızı ısrarla söylediğimiz halde yine de sofra kurdurdu ve yemeklerin hiç olmazsa tadına bakmamızı istedi. Bunun üzerine yemeklerden birer ikişer kaşık yiyip gerçekten tatlarına baktık. Farklı misafirlerin geldiğini duyan komşulardan bazıları akşam oturmasına geldiler. Gerçekten çok nefis bir çay demlemişlerdi ve çaylarımız peş peşe tazeleniyordu. Bir yandan çaylarımızı içip bir yandan önümüze konulan fındıkları yiyerek, fındık ve silah sorunu üzerine epeyi sohbet ettik. İki gün önce öğrendiğimiz usulle fındıkları kırmaya çalışırken ev sahibi genç zorlandığımızı görünce bir fındık kırma kerpeteni getirip önümüze koydu ve "Az daha çalışmanız gerek, iyi öğrenememişsiniz" dedi. Oldukça keyifli bir akşam geçirdik, gece de çok rahat uyuduk.

Yürüyüşün en verimlisi sabahleyin yapıldığı için, genellikle

erken kalkıp yola çıkardık. O gün yine çok erken kalktığımız halde kahvaltı hazırlanmıştı. Kahvaltıdan sonra Cindi köyünü terk ederken yine 40 yıllık dostlarımızdan ayrılıyor gibiydik. Köyün macera yüklü havasından uzaklaştıktan sonra Teknik Üniversiteli arkadaşımız Ali, sık sık yinelediği ve akşama kadar daha kaç kez yineleyeceği belli olmayan uyarısını o güne özgü ilk kez kullandı, "Yol eşittir kuvvet çarpı zaman, ona göre yürüyelim!" Gerçekten de gücümüzü ve zamanımızı çok iyi kullanmak zorundaydık...

O gün gideceğimiz köyler birbirlerinden uzak olmasına rağmen, evleri kısmen kümelenmiş durumdaydı. Bu durum o günkü işimizi önceki güne göre biraz daha kolaylaştıracaktı. Çünkü evlerin bir arada olması cami, kahve, okul gibi kurumların bulunduğu merkezi yerlerde kalabalığa rastlama şansımızı artırıyordu. Gerçekten de o gün daha fazla sayıda köye uğrama ve daha fazla kişiyle sohbet etme olanağı bulabilmiştik.

O günkü gezilerimizle ilgili anımsayabildiğim en ilginç olay, kendisinin Topal Osman'ın arkadaşı ve akrabası olduğunu söyleyen yaşlı bir köylünün, bizi Milli Mücadele döneminde Rum çetecileriyle savaşan Türk çetecilerine benzetmesiydi. Biz ne kadar Türk-Rum düşmanlığının her iki halka da hiçbir yarar sağlamayacağını ve bu düşmanlığı yaratanların her iki tarafın da çıkarcıları olduğunu belirtmeye çalışmışsak da adam bizi hiç dinlemeyip sürekli Topal Osman'dan söz etmişti. Mecliste kalleşlik eden padişahın adamını vurduğu, Atatürk'ü koruyan muhafız birliğini Topal Osman kurduğu halde, öldürülürken Atatürk'ün Ona sahip çıkmadığı, Topal Osman gibi bir yiğidin bu dünyaya hiç gelmemiş olduğu, eğer O olmasaydı memleketin isyancıların eline geçeceği gibi düşüncelerini anlattı ve bize fındık sorunundan söz etme fırsatı vermedi. Yanından ayrılırken bile yolun kenarındaki eski bir

çalıyı göstererek, "İşte şu çalıdan aşağıya Topal Osman kaç tane Rum cesedi yuvarladı, ben de burada O'nun yanında çatıştım, ben de çok Rum öldürüp yuvarladım" diyordu. İşin ilginci diğer köylülerin bu konuşmaları o adamdan hiç dinlememişler gibi, bize değil de Ona kulak vermeleriydi.

O gece yattığımız köyün adını anımsamıyorum. Yalnız yattığımız ev iki katlı sağlam bir taş yapıydı ve evin sahibi de konuşkan bir tipti. O da kendisinin casus olduğunu, İngiliz ve Rus casuslarına karşı mücadele ettiğini, ölmeden önce son zamanında İngiliz Kemal ile tanıştığını anlatmış, parmağında yüksük büyüklüğünde fotoğraf makinesi taşıdığından, zor durumda kaldığı zaman intihar etmek için koltuğunun altında çok etkili bir zehir bulundurduğundan ve şimdi de bu işten emekli olduğundan söz etmişti. Bizim zamanımızı çaldığı için köylerde bu tiplerle karşılaşmak istemezdik. Fakat onlara kendi söyleyeceklerimizi dinletebilmek için, çoğu kurgu olan onların konuşmalarını dinlemek zorunda kalıyorduk. Zaten o gece evde, ev sahibinden başka konuşacak kimse de yoktu.

Bulancak'tan ayrılışımızın beşinci günü akşamı tekrar Bulancak'a dönebilmiştik. O kadar köyün hiçbirinde bize karşı olumsuz bir tepkinin olmaması ilginçti. Daha önce ve daha sonra gezdiğimiz köylerdeki ilişkilerimizi düşündüğümüz zaman bu ilginçliği, bölgeye bizim aleyhimizde çalışma yapan unsurların girmemiş olmasına bağlamıştık. Demek ki köylerde devrimciler aleyhine karalayıcı çalışmalar yapılmamış olsaydı kolay kolay olumsuz tepki görülmeyecek ve en tutucu köylerde bile sorunlar rahatlıkla tartışılıp ortak eylem konulabilecekti...

b. Ordu ve Fatsa Miting Çalışmaları

Ordu'da çalışan arkadaşlar Bulancak'a haber gönderip, orada

yetersiz kaldıklarını ve bizim de Ordu'ya gelmemizi istemişlerdi. Çünkü miting Ordu ve Fatsa'da yapılacağı için ağırlıklı olarak o bölgelerde çalışmamız gerekiyordu. Aslında Giresun merkez köylerinde hiç çalışılmamıştı ve Giresun Bölgesi tamamen terk edilmeden önce buraların da gezilmesi gerekiyordu. Bunun üzerine Bulancak'taki ekiplerin bir süre Giresun köylerinde çalışmasına ve ondan sonra Ordu'ya geçmesine karar verdik. Böylece Bulancak'taki aynı ekipler Giresun köylerinde görevlendi, ekiplerde herhangi bir değişiklik yapmadan aynı kadrolarla Giresun köylerini gezmeye başladık.

Giresun'daki çalışmamız iki gün sürmüş ve sadece iki gece kalmıştık. Çünkü verilen karar gereğince yalnız merkez köylerini gezecektik ve bu iki günde onların çoğunu gezmiştik. Buradaki gezilerimizi, geceleri Giresun'da yatıp sabahları erkenden kalkıp köylere çıkarak sürdürmüştük. Giresun köylerinde sürdürdüğümüz iki günlük gezide oraya bir daha dönemeyeceğimizi düşünerek mümkün olduğu kadar fazla sayıda köye uğramaya çalışmıştık. Bu nedenle de oldukça yoğun ve yorucu geçmişti.

Giresun gezimizin çok yorucu geçen ikinci gününde daha kalıcı anılar yaşamıştık. Tepenin birini çıkarken, yolun uzunluğu hakkında göz kararıyla yaptığımız tahminde yanılmış ve hiç dinlenmeden tepeye çıkmaya karar vermiştik. Aldığımız bu kararda durup hiç mola vermeden tepeye çıkmıştık, fakat kan-ter içinde kalmıştık. Tepeye çıkınca serin bir rüzgar esmeye başlamış ve orada oturup bir süre dinlenmiştik. Her birimiz bu tepeye Umut Tepe, Serin Tepe, Devrim Tepe gibi birer isim bulmuştuk. Fakat o sırada yanımıza bir iki çocuk gelmiş ve onlara bu tepenin adının ne olduğunu sorduğumuzda çocuklardan biri, "Burası Asker Geçididir" demişti.

Kararlaştırıldığı üzere Giresun'da yaptığımız iki günlük çalışmadan sonra Ordu'ya geçip oradaki arkadaşlara katıldık.

Anımsadığım kadarıyla biri Ordu'da, diğeri Fatsa'da olmak üzere iki miting düşünülmüş ve bunlardan ilkinin Ordu'da yapılması kararlaştırılmıştı. Dolayısıyla ilk dönemde çalışma ekiplerinin çoğu Ordu'da görevlendirilmişti. Fakat daha sonra Ordu mitingi ertelenmiş ya da iptal edilmiş ve Fatsa'da tek bir mitingin yapılması kararlaştırılmıştı. Bu karar üzerine, Ordu'daki ekiplerin birçoğu Fatsa'ya gönderilerek çalışmaların ağırlığı Fatsa'da yoğunlaştırılmıştı. Bundan sonra çalışma alanı neresi olursa olsun köylüler, Fatsa'da yapılacak mitinge çağrılmaya başlanmıştı. Dolayısıyla biz Ordu köylerini gezdiğimiz halde gittiğimiz yerlerde, Fatsa mitingiyle ilgili bildiri dağıtıyor ve köylüleri Fatsa'ya çağırıyorduk. Fatsa mitinginin yapılacağı kesin olduğu için Giresun köylülerini de Fatsa'da yapılacak mitinge davet etmiş, Ordu mitinginden hiç söz etmemiştik.

Köylerdeki çalışmalar büyük ölçüde tamamlanmış ve miting için gerekli hazırlıklar yapılmıştı. Fakat "Fatsa Fındık Üretici Mitingi"ne bir gün kala miting tertip komitesi üyelerinden Nazım adlı bir köy muhtarı İlçe yönetiminin yönlendirmesiyle polis tarafından gözaltına alınarak miting engellendi. Buna rağmen miting günü Fatsa'ya olağanüstü bir köylü akını oldu, toplanan bu kalabalık yasaklandığı gerekçesiyle miting alanına sokulmayınca kontrolsuz bir biçimde şehrin her tarafına dağıldı.

Daha sonra kalabalığın bir kısmı Muhtarın gözaltında tutulduğu karakolun önüne yığılırken, bir bölümü de Ordu-Fatsa-Samsun asfaltını trafiğe kapatarak Muhtar Nazım salıverilip miting izni çıkıncaya kadar yolu açmayacaklarını bildirdiler. Karakolun önüne yığılan grup sürekli sloganlar atarak Muhtarın salıverilmesini, eğer salıverilmezse karakolu basacaklarını söylüyorlardı.

Bu gelişmeler üzerine polisin, kışkırtıcı oldukları gerekçesiyle

gözaltına alma olasılığına karşı dışardan gelen DEV-GENÇ'lilerin şehri terk etmesine karar verdik. Bu karardan sonra, köylüler yolu kapatmak üzereyken ekiplerin bir kısmı Ankara'ya döndü, bir kısmı olaylar durulduktan sonra tekrar harekete geçebilmek için Giresun'da kaldılar. Biz ise Giresun'da kalacak ekiplerle birlikte önce Giresun'a geldik, oradan Trabzon'a hareket ettik. Aynı gün akşam Trabzon'a geldik.

Grubumuzdaki KTÜ öğrencisi olan Ali'nin, bu vakitten sonra üniversiteli arkadaşlardan kimseyi bulamayacağımızı belirtmesi üzerine, İstanbul DEV-GENÇ grubundan Trabzonlu arkadaşımız Atila, Trabzon TÖS üyesi bir öğretmen akrabasının olduğunu ve TÖS lokalinde Onu bulabileceğimizi bildirdi. Bunun üzerine TÖS lokaline gittik ve gerçekten Atila'nın akrabası olan öğretmeni orada bulduk. Atila'yı görünce yanındaki arkadaşıyla birlikte bizi karşıladılar ve hep birlikte çıktık. Onlar önden biz peşlerinden yürümeye başladık. Atila bir ara onlara yaklaşıp, "geç saatte sizi rahatsız etmeyelim, biz başımızın çaresine bakarız" gibi bir şeyler söylemeye çalıştı. Fakat onlar bu konuşmayı hiç duymamış gibi davranıp bir lokantaya girdiler.

Bir-iki saat süren yemeğimizi bitirip lokantadan çıktıktan sonra, diğer öğretmen bizden ayrıldı. Atila'nın akrabası ise müdürlüğünü yaptığı okuldaki odasında bir eşyasını unuttuğunu öne sürerek okula uğraması gerektiğini söyleyip bizi de okuluna götürdü. Okulu ve odasını gezdirdi, müdür olarak neler yaptığını anlattı ve yarım saatten fazla bir zaman geçirdi. Okuldan çıkıp evine geldiğimiz zaman, yanımızdan ayrılan diğer öğretmen bizden önce eve gelmişti ve bizi karşılıyordu. Anlaşılıyordu ki, Atila'nın akrabası bizi misafir etmeye karar verdikten sonra kendisi bizi okuluna götürüp oyalarken arkadaşını da misafir geleceğini bildirmesi için evine göndermişti.

Biz ayrıldıktan sonra Fatsa'daki eylemlerin yoğunlaşarak sürdürülmesiyle, Muhtar serbest bıraktırılır, fakat yapılacak miting o an için ertelenir. Böylece miting yapılamamış, fakat köylerdeki çalışmalarımız boşa gitmemişti. Çünkü ağırlıklı olarak köylülerin koyduğu eylemler yerel devlet yönetimini güç durumda bırakıp, ödün vermesini sağlamıştı. Bu ise üreticilerin gücünün küçümsenmeyecek bir güç olduğunu herkese öğretmişti.

Trabzon'da kaldığımız üç günlük süre içinde gündüzleri Karadeniz Teknik Üniversitesi kantininde oturup, geceleri de TÖS'lü öğretmenlerin evinde kaldık. Amacımız Fatsa'daki olayların sonucunu beklemekti. Fakat biz ordayken Mustafa Şevki Kuseyrioğlu'nun Ankara'da öldürüldüğünü duyunca yeni bir moral bozukluğu ortaya çıktı. Bunun üzerine Trabzon'dan ayrılmaya karar verdik. Ben Ankara'ya döndüm diğer arkadaşlar da Trabzon'dan ayrılıp kendi şehirlerine döndüler.

Bu olaylardan kısa süre sonra Fatsa ve Ordu'ya Ankara, İstanbul ve Trabzon'dan tekrar ekipler gönderildi ve çalışmalar kaldığı yerden sürdürüldü. Yerel yönetim bu kez engellemeye çıkmadı ve her iki şehirde de fındık mitingi yapıldı. Kars'a gidecek ekipte bulunduğum için, ben Ordu Bölgesine yeniden giden ekiplerde yer alamadım, yapılan mitinglere de katılamadım. Dolayısıyla Ordu Bölgesindeki çalışmalarımızın ürünü olan mitingin coşkusunu yaşayamamıştım, fakat o zamana kadar pek çalışılmamış bir bölge olan Kars'ta ilk kez bizim çalışacak olmamız ayrı bir keyif nedeni olmuştu.

Fatsa'da bizim çalışmalarımızla başlayan bu kitlesel muhalefet, Fatsa'nın devrimci-demokrat geleneğinin temelini oluşturmuş ve 12 Mart'tan sonra, devrimci bir belediye başkanının seçilmesini sağlamıştı. Fatsa'da öylesine güçlü bir devrimci

gelenek yerleşmişti ki faşist MC Hükümetleri Fatsa'yı yıkılacak bir kale olarak görmüş ve bu gücü kırmak için akıl almaz provakasyonlar düzenlemek zorunda kalmıştı.

5. Kars Süt Üreticileri Arasındaki Çalışmalarımız (Haziran 1970)

a. Kars Yöresinin ve Süt Sorununun Özellikleri

4 Haziran 1970 günü yine DEV-GENÇ'in merkez kararı ile 4 kişilik bir grup Ankara'dan hareket ettik. 36 saat süren bir tren yolculuğundan sonra Kars'a geldik. Yöredeki çalışmalarımızı birlikte sürdüreceğimiz arkadaşlarla verilen adreste buluştuk. Anımsadığıma göre Ankara'dan gelenler arasında benim dışımda Habip Çalışkan, Raşit Serdengeçti ve Tayfun Demir vardı. Kars'ta buluştuklarımız ise İstanbul'dan gelen Yavuz Yıldırımtürk, Erzurum'dan gelen Cengiz Baltacı ile Kars esnafından Lokantacı Faik Kavan ve Kuru temizlikçi Hayati Tuncer idi. Ayrıca Sarıkamış'ta Avukat Hüseyin Emil ile Ardahan'da Avukat Adil Kurtel gibi ilişki kuracağımız birçok kişinin isimleri ve adresleri de verilmişti.

Kars ortalama yüksekliği 2000 metre olan bir platonun üzerine oturmuş, kışları çok soğuk, yazları da çok kurak geçen bir yöremiz olduğu için köylülerin çoğunluğu hayvancılıkla geçiniyordu. Hayvanların etinden, sütünden, derisinden ve yününden yararlanıldığı gibi sığır türü hayvanların dışkıları da tezek yapımında kullanılıyordu. Hatta bazı aileler oturup kalktıkları yer olarak hayvanlarla aynı mekanı kullanıp onların nefeslerinden ısınma aracı olarak yararlanıyorlardı. Kars'ta bizim ilgimizi çeken ilk şey, sığır türü hayvanların kuyruğunun altına dışkısı yere düşmesin diye birer torba takılmış olmasıydı.

Amacımız süt üreticiliği yapan köyleri dolaşarak, üretici sorunlarının sömürü düzeninden kaynaklandığını anlatıp, üreticileri bilinçlendirmek ve onların katılımı ile Kars İl merkezinde bir miting yapmaktı. Bu nedenle ilkin kendimiz süt üreticilerinin sorunlarını kavramaya ve bu konu ile ilgili bilgiler edinmeye çalıştık. Tabii ki bu konuda yörede yaşayan Karslı arkadaşların verecekleri bilgiler bizim için oldukça önemliydi.

Süt üreticileri sütlerini, bireysel olarak değerlendiremedikleri, kooperatif türü bir örgütlenmeye gidemedikleri ve devletin de bu konuda bir desteğini göremedikleri için, tüm Kars Bölgesinde bu işe el atmış olan Şemistan Koçulu adlı bir süt ağasına satıyorlardı. Şemistan Koçulu oluşturduğu düzenli bir organizasyonla, kavşak noktalarda ve büyük köylerde kurduğu mandıralarda görevlendirdiği kişiler aracılığıyla bölgenin bütün sütünü topluyordu. Mandıralardaki bu görevli kişiler köylülerin getirdiği sütü ölçerek alıyor, fıçılara dolduruyor ve basit bir işlemle kaymağını alıp kamyonlarla Kars'taki yine Şemistan Koçulu'ya ait süt fabrikasına gönderiyorlardı. Derme çatma yapılardan oluşan bu mandıralardan her üç dört köyde bir tane vardı. Mandıralardaki görevliler köylülerin yakından tanıdığı, kendi aralarından seçilmiş hile yapmayan, güvenilir kişilerdi. Süt ağası mandıralardaki gereksinimleri sağladığı gibi çoğu kez üreticilere süt sağacakları ve taşıyacakları süt kaplarını da veriyordu. Darası ve kapasitesi belirlenmiş olan bu kaplar aracılığıyla aynı zamanda, alınan sütün ölçümü de kolaylaşmış oluyordu.

Böylece üretilen tüm süt, binlerce ailenin emeği olarak üretiliyor, belli bir noktada toplanıyor ve buradan sonra tek kişiye ait bir fabrikaya nakledildiyordu. Köylülerin haklarını süt ağasına karşı koruyacak hiçbir örgütlenme olmadığı gibi Tütün, fındık türü üretimlerde olduğu gibi süt için bir taban fiyat belirlemesi de söz konusu değildi. Bu durumda yüz binlerce kişi

tek bir kişinin sömürü aracı haline gelmişti. Biz o zaman üreticiden satın alınan süt ile lokantada satılan suyun litre olarak fiyatlarını karşılaştırmış ve sütün sudan çok daha ucuza satıldığını görmüştük. Oysa sütün mandıraya getirilmesine kadar, hayvanların yemi, otlatılması, bakımı, barınması, sağımı gibi üretici için maddi külfet yaratmasının yanında, büyük uğraşı gerektiren güçlü sorunları da vardı. Süt üreticilerinin bu çok yönlü sorunlarını bizim kavramamız yetmiyordu, önemli olan, bunu kendilerine de kavratmak ve daha da önemlisi, her gün karşılaştıkları bu sorunlar aracılığıyla onlara, süt üreticileri üzerindeki "Sömürü çarkının nasıl döndürüldüğü" gerçeğini anlatmak gerekiyordu.

Kars'ın 14 ilçesi ve çok sayıda köyü vardı ve dolayısıyla bu küçük kadromuzla her tarafını dolaşmamız olanaklı değildi. Bu nedenle, süt üreticilerinin bölgelerdeki yoğunluğuna ve daha önce kendileriyle ilişki kurup, bölgelerinde bize yardımcı olacak kişilerden aldığımız bilgilere göre, bir gezi programı hazırlayıp, bu programa uyarak köy ve bölgeleri dolaşmaya başladık. Gezilerimizi sayımızın elverdiği ölçüde bazen tek grup halinde, bazen de iki gruba ayrılarak sürdürüyorduk. Bu programa göre, gezeceğimiz bölge ve köylerdeki ilişki kurabileceğimiz süt üreticilerini, geziye başlamadan önce belirlediğimiz miting tarihinde Kars'a davet edecektik. Bölgelerin potansiyeli hakkında bu gezilerimizde edineceğimiz kanıya bakarak farklı bölgelerde miting yapılıp yapılamayacağına karar verecektik. Fakat öncelikle bizim için önemli olan, köylerden ve bölgelerden sağlanacak katılımlarla yapacağımız büyük bir Kars Mitingiydi. Eğer gerçekleştirebilirsek bu miting, Türkiye'de süt üreticilerine yönelik ilk miting olacak ve bu bize gerçekten büyük bir mutluluk verecekti.

Kars'ta bizim ikinci bir görevimiz de, oradaki devrimci-demokrat arkadaşlarla DEV-GENÇ'in şubesini kalıcı bir biçimde

örgütlemekti. Kars'taki örgütlenmede desteğini ve emeğini umduğumuz Metin Yıldırımtürk[16] o zaman Kars cezaevinde tutukluydu. İlk duruşmasında tahliye olmasını bekliyorduk, bu amaçla Sarıkamış'a gidip Avukat Hüseyin Emil'in duruşmaya gelmesini sağladık, fakat beklediğimiz tahliye gerçekleşmedi. Bunun üzerine diğer devrimciler bir örgüt binası kiralayıp, Karslı arkadaşların yasal koşullarını yerine getirmesiyle resmen ve fiilen DEV-GENÇ Kars Şubesini faaliyete geçirdik. Bundan sonra da köy gezilerine yeniden başladık.

b. Kars Köylerindeki Çalışmalarımız

Belirlenen gezi programına göre ilkin Kars'ın merkez köylerinden işe başladık. Merkez köylerini gezerken sabahleyin çok erken saatte çıkıp akşama tekrar şehre dönüyor ve Faik Kavan'ın lokantasında yemeğimizi yedikten sonra örgüt binamıza gelip, sohbet ediyor, yatacağımız zaman da Kars'ta kaldığımız gecelerde konakladığımız Trabzon Palas Oteline

gidiyorduk. Merkez köylerin birçoğunu gezdikten sonra Göle'ye geçtik. Göle'nin çok sayıda köyünü dolaşmıştık, fakat Gülistan köyünü çok ilkel bulmuştuk. Fikret Otyam'ın da uğrayıp röportaj yaptığı bu köyün ilkokulu ahırdan bozmaydı ve bütün evlerde olduğu gibi okulun da camlı penceresi yoktu. Köylülerin doğal dünya ile ilişkileri kesikti, evlerin çoğunun bir yanı toprağa gömülü ve aydınlanmasızdı. Göle'de ilgimizi çeken başka bir olay daha gözlemlemiştik: İlçenin içindeki dükkanın birinin önünde 3-4 tane yeşil soğan paketi duruyordu, dükkan sahibi bir ara bu paketlerin bağını kesip açtı ve soğan yapraklarının sararan uç kısımlarını koparıp atmaya başladı. Bir anda orada toplanan çocuklar, dükkancının

[16] Metin Yıldırımtürk, 12 Mart Döneminde THKO Davasından yargılandı, afla çıktıktan sonra faşistler tarafından vurularak öldürüldü.

attığı bu soğan yapraklarını yerden alıp yemek için birbirleriyle kapışmaya başlamışlardı. Bu gördüklerimiz bize, doğu ile ilgili tüm söylenenlerin ve yazılanların hiçbir zaman, yerinde gözlemlemenin sağlayacağı duyguyu yaşatamayacağı ve kavratamayacağı gerçeğini bir kere daha açık ve net olarak öğretmişti.

Göle'den Ardahan'a geçtik, orada ilişki kurmak üzere adresi verilen Adil Kurtel pek yüz vermeyince şehrin ilginç yerlerini gezmeye karar verdik. Ardahan'ın içinden akan Kura Suyunun kenarına gelince Ardahanlı kadınların çamaşırlarını ve çocuklarını bu suda yıkadıklarını gördük. Daha sonra şehrin içinde yapılan bir askeri geçişi izleyip oradan ayrıldık. Ardahan köylerinin Kars'a uzaklığı nedeniyle yapılacak mitinge, üreticilerin pek ilgi duymayacaklarını düşünerek sembolik bir iki köye uğradıktan sonra Kars'a geri döndük.

Kars'a döndükten sonra bir durum değerlendirmesi yaptık ve bu tempo ile gezilmesi halinde gidilmesi gereken köylerin bir kısmını dolaşamayacağımıza ve dolayısıyla daha yoğun bir gezi programı uygulanması gerektiğine karar verdik. Bu amaçla bundan sonraki gezilerimizi iki gruba ayrılarak sürdürmeyi, bir grubumuzun Selim ve Kağızman köylerini, diğer grubumuzun da Digor ve Tuzluca köylerini gezmesini kararlaştırdık. Bu ilçelerin köylerini gezdikten sonra yine bir durum değerlendirmesi yaparak, Susuz, Arpaçay ve Çıldır İlçelerinin köylerini de yine iki ayrı grup halinde dolaşmaya karar verdik. Iğdır yöresinin Kars geneline göre ayrı bir yapısı olduğunu düşünerek, süt üreticileri mitingi için yapacağımız köy gezilerine bu bölgeyi katmamıştık.

Gittiğimiz köylerde ilkin geçimlerini nasıl sağladıklarını, öğrenimde olan nüfusun ne kadar olduğunu, okur-yazar durumunu, köyün okul, yol, su ve diğer gereksinimlerinin neler

olduğunu sorup öğreniyor ve bu kısa sohbetten sonra esas konuya geçip, süt üreticilerinin çektikleri sıkıntıları kendilerinden duyarak öğrendiğimizi, süt ağasının hiçbir emek sarfetmeden bütün köylülerin sütünü sudan daha ucuz bir fiyatla topladığını ve bu sayede her gün biraz daha zenginleştiğini, bu sömürü düzeni sürüp giderken devletin de üreticilerin sorunlarına sahip çıkmadığını ve dolayısıyla tüm ülkede ağa ve patronlar zenginleşirken üreticilerin sürekli fakirleştiklerini anlatıyorduk.

Köy sohbetlerimiz toplanan kalabalığa ve oluşan potansiyele göre bazen kısa sürüyor, bazen uzuyor, hatta bazen de küçük bir mitinge dönüşüyordu. Ara sıra üreticiler arasından çıkan konuşmacılar bize destek veriyorlardı. Kimi zaman bizim düşüncelerimize katılmadıklarını belirtenler çıkıyorsa da oluşan hava içinde bunların pek etkisi kalmıyordu. Zaten genel olarak köylüler yabancı gördükleri kişinin fikirlerini benimsemeseler bile seslerini çıkarmazlar, fakat sonra yine kendi bildiklerini yapmaya devam ederlerdi. Bu nedenle konuşmalarımızda bize gerçekten inanan kişiler görmeye çalışıyor, bulunca da onu konuşturmaya gayret ediyorduk. Kendi içlerinden çıkıp konuşan kişilerin söylediklerini bizimle uyuşmasa bile yine de ilgiyle dinliyorduk.

Sohbet bittikten sonra süt üreticilerinin sesini duyurmak amacıyla Kars'ta bir Süt Üreticileri Mitinginin yapılacağını belirtip, bu mitinge katılarak Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi hak arama kavgasında Kars köylülerinin de seslerini duyurmaları gerektiğini anlatıyorduk. Köydeki potansiyel uygun olursa süt üreticilerinin sömürüye karşı örgütlenmeleri gerektiğinden de söz ederek ilerde süt sömürüsüne karşı üreticilerin oluşturacakları dayanışmanın temelini yaratmaya çalışıyorduk. Sohbetin sonunda bildirilerden yeteri kadar bırakıp köyden ayrılıyorduk.

Hangi ilçeyi ve köyü hangi sırayla gezdiğimizi anımsamam olanaklı değil, fakat yukarıda değindiğim Göle Bölgesindeki gezimizde olduğu gibi, diğer bazı yerlerde de unutamadığım bazı ilginç olaylar olmuştu. Köy çalışmalarımızda bizim için çeşni olan bu anıların bazılarını burada aktarmanın da bir çeşni olacağını düşündüm.

Köylerini gezmek üzere Susuz İlçesine gelmiştik. Sokakta dolaşırken bir berber dükkanının önünden geçtiğimizi fark ettik. O anda sakalımızın uzamış olduğunu anımsayıp, köylere gitmeden önce tıraş olmanın uygun olacağını düşünüp berber dükkanına girdik. Berber başka bir müşterisinin sakalını kesiyordu. Biz derme çatma sandalyelere oturduk, o müşterinin tıraşı bittikten sonra aynanın önüne ilk olarak, en gür sakallımız olan Habip Çalışkan oturdu. Berber daha önce sakalını kestiği adam için kullandığı tıraş suyunu dökmeden ve fırçayı da yıkamadan aynı sabun ve fırçayla Habip'in yüzünü sabunlamaya başladı. Habip koltuğa oturmuş olduğu için tıraştan vazgeçemedi, yaptığı işi çok doğal biçimde sürdüren berbere de bir şey diyemedi, fakat diğerlerimiz tıraş olmaktan vazgeçtik. Kars'a döndükten sonra olayı anlattığımız zaman Karslı bir arkadaş, "iyi ki tükürüğü ile sabunlamamış!" diye takıldı.

Bir başka köyde süt üreticilerinin sorunlarını ortaya koymaya çalışırken sürekli araya giren bir köylü, her konuşmasında CHP ile ilgili övücü sözler söylüyordu. CHP o zaman bize göre sistemin içinde bir parti idi. Fakat köylerde CHP'yi övdükleri zaman bizi memnun ettiklerini sanıyorlar ve sık sık bunu yapıyorlardı. Bu nedenle o köylünün de bizi memnun etmeye çalıştığını sanıyorduk. Fakat işin dozunu kaçırıp yaratılan havayı bozmaya başlayınca, "Buradaki konumuz CHP değil, gelin isterseniz burada süt üreticilerinin sorunlarını tartışalım" diyerek adamı kırmadan uyarmaya çalışmıştık. Fakat adam, "Yeşilay Cemiyetinin tüzüğünde bir madde vardır, o

maddede dernek üyelerine, 'toplum içinde konuşurken her ortaya koyduğunuz 3 konudan birinde içkinin, kumarın, gece hayatının yıkıcılığı gibi Yeşilay'ın amacına uygun konulardan söz edin' diyor. Ben de bunu kendime düstur edinerek, 'her üç konunun birinde partinizi övün' diye yorumladım ve de ben bunu her zaman yapıyorum" diye yanıtlamış, çevredekiler de bu adamın gerçekten her konuşmasında CHP'ni övdüğünü belirtmişlerdi.

Büyükçe bir köy olan Zavotlar köyünde, yol kenarındaki bir evin önünde büyük bir kalabalık toplanmış ve konuşmalarımıza karşı da oldukça büyük bir ilgi oluşmuştu. Süt üreticilerinin sorunları yanında doğunun ihmal edilmiş olduğuna, yol, su, okul gibi gereksinimlerin yetersizliğine ve halkın süt sömürüsü karşısında tepkisiz kalmaması gerektiğine değinmiştik. İçlerinden birçok kişi kendi mantıkları çerçevesinde örnekler getirerek görüş ve düşüncelerini belirtmiş ve genel olarak oradakilerin birçoğu bize destek çıkmıştı. Bildirilerimizi dağıtıp ayrılacağımız sırada o zamana kadar hiç konuşmayan, sırtını evin duvarına yaslayıp iki eliyle birden bastonunu tutan yaşlı bir köylü orta yere çıkıp:

"Evlatlar, Rusya'da bir yanda çarlık yönetimi halkı savaş cephelerine sürerken, öte yandan sizin gibi gençler köy köy gezerek, çarlık devrildiği zaman savaştan çıkacağız, devlet herkesin ihtiyacını verecek ve bu ülke hepimize yetecek diyerek halkı aydınlatmaya çalışıyorlardı. Orada onlara 'Komsomollar' diyorlardı. Oradaki Türklerden bile komsomol yazılanlar olmuştu. Siz de Türkiye'nin komsomollarısınız!" şeklinde konuşmuş, oradakilerden birkaçı da Ona, "Yani Türkiye'de de ihtilal olacak mı demek istiyorsun?" diye sormuşlardı. O da, "Bizde de Kemal Paşa saltanatı yıkıp yerine hürriyeti getirdi," diye konuşunca, başka bir yaşlı adam da, "öyle amma, şimdi nerede Kemal Paşanın düzeni?" diye yakınmıştı.

Bu tartışma uzayacağı için fazla vakit geçirmeden köyden ayrılmıştık.

Karşılaştığımız insanların en ilginçlerinden birisi olan bu yaşlı adamın benzetmesi, çok hoşumuza gitmişti, fakat bizim bile çok nadir duyduğumuz komsomol sözcüğünü yaşlı bir köylünün rahatça kullanmasına şaşırmıştık. Aşağıda Kars çalışmalarımızı değerlendirirken değineceğim gibi, bu yaşlı köylü hakkında, şu anda bu anlattıklarımdan başka hiçbir bilgimizin olmayışına gerçekten üzülüyorum. Başta da değindiğim gibi, çalışmalarımız sırasında ilerde bu olayları ele alacak olanlara ışık tutacak türden, görsel, işitsel ve yazılı belge bırakma geleneğimiz yoktu. Bize komsomol sıfatını yakıştıran bu köylünün şu anda elimizde bir fotoğrafının ya da bir ses kaydının bulunması ne kadar değerli bir belge olurdu...

Her gittiğimiz yerde bunlara benzer değişik olaylar yaşıyorduk, yaptığımız işi de gerçekten severek yapıyorduk ve sonuç olarak da belirlediğimiz çalışma programına büyük ölçüde uyabilmiş ve miting gününe az bir süre kalmıştı. Fakat çalışmalarımız çok iyi giderken, Kars'taki işbirlikçi ve faşist çevreler bizim çalışmalarımızdan rahatsız olmuşlar ve mitingin yapılacağını anlayınca köylerde karşı geziye çıkarak köylülerin mitinge katılımlarını engellemeye çalışmışlardı. Bu nedenle gezilerimizin son günlerinde bazı tatsız olaylar da gelişmiş ve baştaki coşkumuz azalmıştı.

Arpaçay'a giden grupta ben yoktum, oradan dönen arkadaşlar ilginç bir olay yaşadıklarını anlatmışlardı. Arkadaşlarımızın gideceği köye onlardan önce karşı devrimciler giderek köylüleri, "Rus casusları gelecek tedbirinizi alın" diyerek korkuturlar. Bu kışkırtmadan haberi olmayan arkadaşlarımız köye yaklaştıkları sırada iki atlıyla karşılaşırlar. Atlılar arkadaşları peşlerine takıp köyün kahvesine götürür. Köy muhtarı, "Çıkarın kimliklerinizi!" der, arkadaşlar üzerlerindeki

öğrenci kimliklerini muhtara sunarlar. Muhtar cebindeki nüfus cüzdanını (o zamanki nüfus cüzdanları bir cep defteri büyüklüğündeydi.) çıkarıp, "Öyle kimlik olmaz, kimlik dediğin böyle olur!" diyerek öğrenci kimliğini yetersiz bulur ve gerçek kimliği, yani nüfus cüzdanlarını göstermelerini ister. Muhtarın kimlik denetiminde yetersiz kalan arkadaşlarımız nasıl bir tavır koyacaklarını düşünürlerken, o zamana kadar kahvenin içindeki herkesin takıldığı yarı deli bir genç arkadaşlardan birinin koltuğundaki bildirileri itekleyip yere düşürür ve bildiriler ortalığa dağılır. Muhtar hemen bildirilerden bir tanesini alır ve kahvedeki okuma yazma bilenlerden birine uzatıp okumasını ister. O da yüksek sesle bildiriyi okumaya başlar, herkes casus bildirisi sandığı için can kulağıyla dinler.

Bildiri okunup bitince arkadaşların casus olmadığını anlayan muhtar derin bir nefes alır, hem kendisi rahatlar, hem de arkadaşlarımızı rahatlatır. Adamın elindeki bildiriyi çekip aldıktan sonra, "Bu kağıttaki yazılar casusluk yazısı değil, bunlar da casus falan değil. Bu yazılar süt alım satımıyla ilgili. Siz ne istiyorsunuz, burada işiniz ne, bizim sütümüzden size ne?" diyerek arkadaşlarımızı rahatlattıktan başka süt konusunu da açmış olur. Onlar da diğer köylerdeki gibi gerekli konuşmaları yaparlar ve köyden ayrılırlar.

Bundan önce de bazı köylerde bizim Rus casusu olduğumuzu yaymışlardı, fakat köylülerin bu söylentilere bu kadar safça inanacaklarına hiç ihtimal vermemiştik.

Fırsat buldukça merkez köylere birkaç kez gidiyorduk, çünkü buralardan mitinge daha fazla katılım olacağını bekliyorduk. Bir gün yine daha önce gittiğimiz merkez köylerden birine ikinci kez gittik, köy sanki daha önceki gittiğimiz köy değildi. Kahvedeki konuşmamız sırasında köyün eski coşkusu yoktu. Amacımız o gece o köyde yatıp ertesi gün aynı çevredeki di-

ğer köylere de uğramaktı, fakat köy kahvesinden misafir olmamız için bizi gönderdikleri eve geldiğimizde evde kimse yoktu ve kapı kilitliydi, geri kahveye döndüğümüzde ise kahvede kimse kalmamış ve kapatılmıştı. Çevremizde de bize sahip çıkacak hiç kimse yoktu. Bunun üzerine yürüyerek asfalta çıkıp, otostop yaparak bir kamyonla Kars'a geri dönmek zorunda kalmıştık.

Başka bir gün yatmakta olduğumuz otele saçları kesilmiş genç bir müşteri geldi. Tavırlarıyla bizimle yakınlık kurmak istediğini belli edince odamıza çağırdık, hiç ısrar etmeye gerek kalmadan geldi. Kendisinin askerlik hizmeti için Kars'ta bulunduğunu belirtip, bizim ne işimizin olduğunu sordu. Zaten bizden bilgi almaya çalıştığını pek gizlemiyordu, biz de yaptığımız işi ondan gizlemedik ve köylerde anlattıklarımızı özetle kendisine de anlattık. Çünkü yaptığımız işi zaten biliyorlardı ve zaten illegal bir iş yapmıyorduk. Sabahleyin erken kalktığımız halde O bizden de erken kalkıp gitmişti.

Bizim çalışmalarımıza engel olmak için çeşitli girişimlerin düşünülmesi ve bazı önlemlerin alınması, bu nedenle de bir takım olumsuzluklarla karşılaşmamız bize göre son derece doğaldı. Fakat yine de bu olumsuz tepkiler ve gelişmeler elbette rahatsız ediciydi. Üstelik aleyhimizdeki çalışmalardan köylülerin etkilenmiş olması daha da can sıkıcı ve umut kırıcıydı. Bu kötü gidişin önlemi yılmadan tekrar tekrar köylere gitmek ve çalışmamızı daha da yoğunlaştırmaktı. Fakat bu olumsuz sürprizleri göze alarak...

c. Kars Çalışmalarımızın Sonuçları

Nihayet ilan ettiğimiz miting gününe üç dört gün kala, yeni faaliyete geçirdiğimiz DEV-GENÇ şubesi için kiraladığımız tek gözlü örgüt binasını bombalayarak yıktılar. Biz her şeye rağmen miting yapmaya yine de kararlıydık ve miting günü

köylülere verdiğimiz randevuya uygun olarak mitingin yapılacağı alana da gelmiştik. Fakat mitinge geleceklerine ilişkin ısrarla söz veren köylerden bile pek gelen olmamıştı. Bu nedenle de izin alındığı halde miting yapılamadı. Kuşkusuz sürdürülen baskılar ve örgüt binasının bombalanması bizde moral bozukluğu yaratmıştı. Fakat mitingin yapılamayışının nedeni bu baskıların bizde yarattığı yılgınlık değil, üreticilerin yeterince mitinge hazır olmamalarıydı. Sürdürülen baskılar sağlanan potansiyeli pasif hale getirmişti. Her şeye rağmen eğer miting yapılsaydı katılım cılız olacaktı ve bizim diğer bölgelerde alışık olduğumuz mitinglerdeki coşkuyu bulamayacaktık. Sonuçta sönük geçecek olan ve yalnız Kars'taki kendi çevremizin katılacağı bir mitingi yapmak istemedik.

Kars'ta miting gerçekleştiremeyişimizin önemli nedenlerinden biri de, bu baskılardan dolayı halkın çekincesinin yanında, bizim de kalabalık gruplar halinde köylerde yeterince çalışma yapamamış olmamızdı. Çünkü miting gerçekleştirdiğimiz diğer bölgelere en az 20-25 kişiden oluşan kalabalık gruplar halinde gidiyor ve çok sayıda ekipler oluşturup, haftalarca köylerde çalışmalarımızı sürdürüyorduk.

Ayrıca miting günü büyük şehirlerden çok sayıda yeni devrimci gruplar gelip eylemi güçlendiriyordu. Üstelik diğer bölgelerin birçoğunda bu tür çalışmalar geçmiş yıllarda da yapılmıştı. Oysa Kars'taki çalışmalarımızda en çok 8 kişi olabilmiştik ve burada bu tür çalışma ilk kez yapılıyordu.

Bana göre bütün bunların dışında Kars'ta miting gerçekleştirilememesinin diğer önemli bir nedeni, Kars köylerinin geleneksel yapısıydı. İlk bakışta Kars, örneğin Karadeniz Bölgesine göre daha demokrat ve "sol"a daha yatkın görülebilirdi. Nitekim Kars'ta sol partilere daha fazla oy çıkıyordu ve her köyde CHP'liliği sülale geleneği haline getirmiş aileler vardı.

Fakat "sömürü ve talan düzenine" karşı tavır alma ve bu anlamda konulacak bir mitinge katılma konusunda Kars ve çevresi Karadeniz'e göre daha pasifti. Karadeniz'de mitinge geleceğini söyleyenlerin çoğu verdiği sözü tutarak miting alanına gelmişler, miting yasaklandığı zaman bile alanları doldurmuşlardı. Hatta Fatsa örneğinde olduğu gibi, miting komitesi gözaltına alındığında onları gözaltından kurtarıncaya kadar direnişlerini sürdürmüşlerdi. Oysa Kars'ta mitingin yapılmasını hararetle savunanlar ve mitinge geleceğine ilişkin kesin söz verenler bile gelmemişti.

Yine bana göre bu olgunun nedeni de, bölgenin toplumsal ve tarihsel yapısına bağlıydı. Kars son bir asır boyunca sürekli savaş alanı olmuş, birçok kez el değiştirmiş ve birçok kez de talan edilmişti. Hemen bitişiğinde bir Sovyet devrimi yaşanmış, Türkiye'de yaratılan Sovyet karşıtlığı da Sovyetlerin Kars'ı istemiş olmaları üzerine dayandırılmış ve bu bölgede yaratılan Sovyet tehlikesi her yerdekinden daha abartılı hale gelmişti. Nüfus yönünden çok farklı unsurların yaşadığı köylerde en çok konuşulan konu kahramanlık ve casusluk olaylarıydı. Kars kalesi, kalenin arkasındaki toprağa gömülü savaş evleri, demiryolu genişliğinin Kars garından sora değişmesi, dağlardaki çeşitli savaşlardan kalma sığınak kalıntıları gibi unsurlar bu tür anıların canlı kalmasına neden oluyordu. Her köyde gizli ajanların olduğu söyleniyor ve yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere, "Rus ajanlarının köye geleceği" yolundaki söylenti köylerde rahatlıkla yayılabiliyor ve böylece köylüler "Komünizm tehlikesi" ile her an kokutulabiliyordu. Bu durumlar devlet aleyhine düzenlenecek bir mitingde Kars köylülerinin geri durmalarına neden olan önemli etkenlerdi.

Kars köylerinin birçoğunda sınır ötesinde akrabaları olan insanlar yaşamakta ve hala onlarla diyaloglarını sürdürmekteydiler. Hatta bizi "Türkiye'nin komsomolları" diye niteleyen

yukarıdaki örnekte olduğu gibi, Sovyet Devrimini öncesi ve sonrasıyla birlikte yaşamış yaşlı kişilerle de karşılaşmıştık. Fakat bu insanlar yine de, Türkiye'deki sistemle bir sorun yaşamak istemiyorlar ve devlet aleyhine düzenlenecek mitinge de ilgi duymuyorlardı. Onlar, devletin koyduğu kurallar çerçevesinde, kuzey komşumuz ve düşmanımız olan Rusya'daki akrabalarıyla ilişkilerini kesmek gerekirse kesebilecek insanlardı.

Kars Bölgesi Türkiye'nin günlük siyasetine ilgi duyma yönünden de Karadeniz Bölgesinden daha geriydi.

Örneğin 15-16 Haziran büyük işçi direnişleri olduğu sırada biz Kars'ta bulunuyorduk, fakat konu hakkında fikir yürüten, tartışan hiçbir kimseye rastlamamıştık. Sıradan insanların bu gelişmelerden ve Türkiye'nin diğer yerlerinde nelerin olduğundan haberi bile olmuyordu. Zaten o zaman gazeteler Kars'a bir gün sonra, ilçelerine iki veya üç gün sonra ulaşıyor, birçok köyüne ise hiç ulaşmıyordu.

Sonuç olarak Kars'ta planladığımız mitingi yapamamıştık, üstelik örgüt binamız da bombalanmıştı. Fakat çok sayıda köye ulaşarak süt ağasının haksız kazanç sağladığını, emeğin sömürüldüğünü, devrimcilerin hiçbir çıkar gözetmeden Türkiye'nin geleceği için onurlu bir mücadele vermekte olduklarını anlatma olanağı yaratmıştık.

Böylece savunmakta olduğumuz fikirleri Türkiye'nin en uzak ve sınıra en yakın köylerine kadar taşımış ve devrimci düşünceyi en sık kullanılan bir deyimle, "Edirne'den Ardahan'a" yaymıştık. 16 gün süren Kars çalışmamızla ilgili bir rapor hazırlamıştık. Aşağıda yeniden değineceğim gibi bu rapor DEV-GENÇ tarafından İleri Dergisinde yayınlanarak değerlendirilmişti.

6. Maraş Eylemimiz (Ocak 1971)

Doğrudan bir köy çalışması olmamakla birlikte, savunduğumuz MDD tezinin bir sonucu olarak giriştiğimiz Maraş eyleminden de söz etmek istiyorum.

1970 yılı sonlarına doğru Selahattin Yardım (Selo)[17] ile Filistin'e gitmeye karar vermiştik. Hatta bu amaçla gerekli parayı sağlamış, El-Fetih Örgütünün Şam'daki adresini bulmuş ve Arapça olarak kısa cümleler öğrenmiştik. O sıralarda Filistin'e gidip gelme çok yaygındı. Filistin'e gitmek üzere Ankara'dan ayrılacağımız günlerde (Aralık ayı sonlarıydı) Zihni Çetiner Ankara'ya geldi. 7-8 kişilik bir grubun eğitim için Maraş'ta dağa çıkacaklarını

ve devrim için hazırlanacaklarını söyleyip benim de kendilerine katılmamı önerdi. Bizim Filistin'e gitmek istediğimizi söyleyince, "Ne Filistin'i, ben Filistin'den yeni geldim, oradan bir şey çıkacağı yok. Filistin Türkiye'de yaratılacaktır!" dedi. Ben Selo'nun da bizimle gelmesini istediğimde, yerin uygun olmadığını, daha sonra çağırabileceğimizi söyledi. Bu diyalogdan sonra Onun önerisini kabul ettim ve birlikte İstanbul'a geldik. Aynı günlerde Ankara Hukuk Fakültesinden Engin Mert ile Osmaniyeli Kemal Aytaç da İstanbul'a gelmişlerdi. Bizimle birlikte gelecek olan diğer iki kişiden Süleyman Aslan zaten İstanbul'daydı, Ankara Hukuklu Hüseyin Onur da Ankara'dan geçerken bize katılacaktı.

Zihni ile Süleyman gerekli hazırlıkları yapmışlardı. İstanbul'da üç-dört gün kaldıktan sonra yılbaşı gecesini Pano adlı bir şarapçıda geçirdik ve 1 Ocak 1971 günü akşamüstü eski Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in yeğeni olan Taşkın Tansel'in sürdüğü bir arabayla İstanbul'dan hareket ettik.

---

[17] Selahattin Yardım 12 Eylül döneminde, genç yaşta işinden, eşinden ve sonra da yaşamdan ayrılmıştır.

Arabada 5 kişiydik, fakat 8 kişi için hazırlanmış malzeme ve yiyecek vardı. Gece yarısı Ankara'ya geldik. Hüseyin Onur randevu verdiği yere gelmemişti, Onun evini ararken yanlışlıkla Harp okulunun bahçesine girdik, bunu fark edince hemen çıktık ve Hüseyin'i aramaktan vazgeçip tekrar yola koyulduk. 2 Ocak günü İskenderun'a geldik, orada Zihni'nin ağabeyi Şakir Çetiner'in evinde yemeğimizi yiyip bir süre dinlendikten sonra akşam vakti yeniden yola çıktık. Maraş'tan sonra stabilize bir yola girdik. Bu yolda bir süre gittikten sonra çalılık bir bölgede Zihni'nin yerimize geldiğimizi söylemesiyle arabadan indik ve eşyaları da indirip 50 metre kadar yukarı taşıdıktan sonra Taşkın geri dönüp gitti.

Eşyaları daha yukarıya taşımak için bölüştük, fakat 5 kişinin bu eşyaları dağın tepesine çıkarması mümkün değildi. Eşyalarla uğraşırken sabah oldu ve yoldan seyrek de olsa insanlar geçmeye başladı. Şimdilik çevre halkının bizden haberi olmasını istemediğimiz için yolda birilerini gördüğümüz zaman çalıların arkasına yatıp saklanıyorduk. Eşyaların bir kısmını belirgin bir ardıç ağacının dibine bir çukur açıp gömdük. Kalan eşyaları yoldan görülmeyecek düzlük bir yere kadar taşıdık, çadırı kurup geçici olarak oraya yerleştik.

Anımsadığım kadarıyla biz orada bir gece yatabildik. İkinci gün ormancı bizi görüp yanımıza geldi. Biz kendisine Andırın Dağında çok domuz olduğunu duyduğumuzu ve domuz avlamaya geldiğimizi söyledik. Bizden kuşkulandığını hiç belli etmeden avcılık ve silahlarımız hakkında sorular sordu, malzememizi gördü ve epeyi oturduktan sonra yanımızdan ayrıldı. Biz ormancıdan kuşkulandık, fakat yapacağımız bir şey yoktu, daha ilk günden Onu tutuklayamazdık. Avcı olduğumuzu söyleyip kamufle olmaya çalışacaktık.

Ormancı gittikten sonra eşyaları taşımada bize yardımcı olması için dürbünle gözetlediğimiz karşıdaki köyden bir eşek

satın almaya karar verdik. Eşek satın almak için benimle birlikte Engin görevlendirilmişti, birlikte gidip köylünün birinin eşeğini satın alıp getirdik. Eşekle semersiz yük taşınmayacağını biliyorduk, fakat çantaların askılarını birbirine bağlayıp eşeğin sırtına asmayı düşündüğümüz için ayrıca semer satın almaya gerek görmemiştik. Eşeği getirdikten sonra vakit geç olduğunu düşünüp çıkmayı düşündüğümüz noktaya ertesi gün taşınmaya karar verdik.

Akşam yemeğimizi yiyip çadırın önünde sohbet etmeye başladığımız sırada, "Ellerinizi başınıza koyup teslim olun!" uyarısını duyduk. Ayağa kalkıp baktığımızda çevredeki çalıların arkasına gizlenmiş olan çok sayıda jandarmanın tüfeklerini bize doğrultarak etrafımızı sarmış olduklarını gördük. Jandarmalar kendileri de yardım edip eşyalarımızı toplattıktan sonra bizi yolun alt tarafındaki karakola götürdüler. Karakolda avcı olduğumuzu söyleyince komutan, "İstanbul'dan buralara ava mı gelinir?" diye sordu. Zihni, "Almanya'dan Erciş gölüne alabalık avlamak için geliyorlar, biz de buralara domuz avlanmak için geldik" dedi...

Silahları Ankara ve İstanbul'daki silahçı dükkanlarından satın aldığımızı, avcılık ruhsatını da burada çıkartacağımızı söyledik. Karakol komutanı bize inanmak üzereyken ve belki de salıverecekken jandarmalardan biri bizim çantadaki Latin Amerika gerillalarıyla ilgili kitapları bulup çıkardı. Komutan kitapları görünce hemen nezarete attı. O gece orada kaldık ve uyku tulumlarımızı kullanmamıza izin verdikleri için çok rahat bir gece geçirdik.

İkinci gün Maraş'a getirdiler ve o geceyi de İl Jandarma Alay Komutanlığı nezaretinde geçirdik. Üçüncü gün Alay Komutanlığında ifademiz alındı. Komutan Zihni'nin sınıf arkadaşı olduğu için ifademiz çok rahat alındı. Aynı gün mahkemeye

çıkarıldık. Mahkemede, nezaretteyken anlaştığımız üzere cezası ağır olan silahları Zihni ile Süleyman sahiplendi, cezası olmayan tüfekleri de diğer üçümüz sahiplendik. Mahkeme düşündüğümüz gibi karar verip o ikisini tutukladı bizi serbest bıraktı. Fakat adliye binasından çıkarken polisler üçümüzü yeniden yakalayıp İl Merkez Karakoluna götürdüler. İki gece Merkez Karakolu nezaretinde tuttular. Orada avcı olmadığımız halde yalan söylediğimizi belirtip, dağa niçin çıktığımızı söylememizi istediler. Biz avcı olduğumuzda ısrar ettik.

O yıllarda Maraş'ta yaşayan Mehmet Taşkesen adlı bir devrimci, bizim nezarette olduğumuzu öğrenince yazılı bir dilekçeyle valiliğe başvurup, 24 saatten fazla nezarette tutma hakları olmadığı halde üç günden beri bizim nezarette tutulduğumuzu ve hemen salıverilmemizi istiyor. Bunun üzerine üçüncü gece bizi Çarşı Karakolu nezaretinde yatırdılar. Dördüncü gece ise Aras Otelinde bir odaya koyup üstümüzü kilitleyip orada yatırdılar. Nihayet beşinci gün polisin, can güvenliğimizi sağlamak için bizi tuttuğuna ilişkin bir yazı imzalatıp bir taksiyle il sınırlarının dışına çıkardılar. Aynı gün İskenderun'a geldik, Şakir Çetiner'i yeniden bulduk ve Engin'in eniştesinin PTT kanalıyla gönderdiği para gelince İskenderun'dan ayrılıp Ankara'ya döndük.

Bir ay kadar sonra, ardıç ağacının dibine gömdüğümüz malzemeyi almak ve mahkemenin seyrini araştırmak üzere Mustafa Zülkadiroğlu ile birlikte Maraş'a gitmeye karar verdik. TİP'nden Erzurum milletvekili adayı olan Argun Mücerdili'nin arabasıyla yola çıktık. Fakat Aksaray yakınlarında kaza geçirip araba takla atınca geri dönmek zorunda kaldık. Daha sonra Zihni ile Süleyman da tahliye olunca, davayı mahkeme denetimindeki eşyalarımızı kurtarıp alması karşılığında Maraşlı bir avukata verdik.

IV. 68 DÖNEMİ TÜRKİYE KÖYLÜ SORUNLARI VE EYLEMLERİ

Türkiye 68 Hareketinin üniversitelerde ya da büyük şehirlerde gerçekleştirilmiş eylemlerden oluşan bir gençlik hareketi olmayıp, toplumun tüm kesimleriyle ilişki içinde, çok yönlü ve kapsamlı bir "toplumsal muhalefet hareketi" olduğu belirtilmişti. Köy çalışmaları ve köylü eylemleri de 68 Hareketinin içinde yer alan en önemli çalışma alanlarından biriydi. Köy çalışmalarına katılmak, köylülerle ortak eylemler düzenlemek, köylü sorunları üzerine incelemeler yapmak, 68 Hareketinin kendilerinden sonraki kuşaklara aktarmayı başaramadığı en değerli miraslarından biriydi. Diğer yandan aşağıda belirtileceği gibi 1960'lı yıllarda Türkiye tarımsal alanda yaşanan sorunlar nedeniyle köylü eylemleri ayrı bir önem kazanmıştı. Demokrasi güçlerinin 68 Döneminde yarattığı toplumsal muhalefet hareketinin açıklanması için, 68 kuşağının en değerli miraslarından olan köy çalışmalarının ve köylü eylemlerinin incelenmesi gerekmektedir.

Kuşkusuz tarihçiler ve toplumbilimciler, tarih ve toplumbilimi açısından dönemin değerlendirmesini yapmalıdırlar ve yapacaklardır. Fakat dönemin toplum üzerindeki etkisi ve canlılığı inkar edilemeyecek boyutlarda olduğu, yani 68 değerleri toplumca genel kabul gördüğü halde dönemle ilgili genel kabul gören bir çalışma yapılmamıştır. 68 değerlerini yok saymak ve silip atmak mümkün olamadığı için, herkes kendi savunduğu toplumsal ve siyasal yapıya göre bir 68 Olgusu yaratmaya çalışıyor. Sonuçta en başta belirtilen noktaya tekrar

dönülmüş oluyor, fakat 68 Hareketinin 68'liliği yaşayan, yaşatan ve bugün dahi bu tutkusunu yitirmemiş olan kişilerce ele alınması gerektiği, bu son bölümün başında bir kez daha vurgulanmak istenmiştir. Olayları yaşayanlar, neyi düşünerek bu olaylara karıştıklarını hiç katkı yapmadan, o günkü duygularıyla aktarmalıdırlar. Onlar bunu yaparlarsa tarihçiler ve toplumbilimciler daha kolay ve daha gerçekçi değerlendirmeler yapabileceklerdir. 68 Hareketi içinde köy çalışmaları ve köylü eylemleri incelenirken, böyle bir toplumsal hizmetin yapılmakta olduğu düşünülmüştür.

Türkiye'de köylü hareketlerinin kendine özgü siyasal ve kültürel yönleri vardır. Türkiye siyasi gelişiminde Tanzimat'tan beri sürdürülen merkezileşme ve modernleşme çalışmalarına karşı ortaya çıkan yerel tepkilerin, bölgesel özgürleşme ve özerkleşme taleplerinin ve bu açılardan köylülüğün durumunun incelenmesi farklı bir çalışma alanıdır. Bu incelemede, Cumhuriyet geleneğine ve kurumlarına karşı girişilen eylemler ve bu anlamda yaratılan muhalefet ele alınmamıştır. Esasen bu karşıtlığın, sistem karşıtı devrimci-demokrat hareketle ilgisi de yoktur. Burada üzerinde durulan konu, üniversitelerde başlayıp, ilkin büyük şehirlere, sonra tüm ülkeye ve tüm toplum katmanlarına yayılan 68 Hareketinin kitlesel ilişkileri içindeki köy çalışmaları ve köylü eylemleridir. Köylülerin kendi sorunlarına yönelik eylemlerinde 68'lilerle işbirliği ettikleri, 68 Hareketinin salt bir gençlik eylemi olmayıp sorun yaşayan tüm toplum kesimlerini içine alan sistem karşıtı çok yönlü bir muhalefet hareketi olduğu, köy çalışmalarının da bunun bir parçası olduğu belirtilmek istenmiştir.

1. 1960'lı Yıllara Özgü Tarımsal Kesimin Sorunları

Genel olarak 68 Köylü Hareketlerinin kaynağı, toprak dağılı-

mında ve tarımsal alandaki olanakların paylaşımında yaşanan adaletsizliklerle, üreticilerin devletçe karşılanması gereken gereksinmelerinin karşılanmaması, sorunlarının ve sıkıntılarının giderilmemesidir. 1960'lı yıllar Türkiye tarım yaşamının en canlı olduğu yıllardı. O yıllarda köylü ve üretici sorunlarını güncel ve canlı hale getiren, dolayısıyla 68'lilerin köy sorunlarına ilgi duymalarını ve köy çalışmasına yönelmelerini gerektiren Türkiye genelinde, tarımsal kesimle ilgili önemli gelişmeler olmuştu. Bu önemli gelişmeler hem egemen güçlerin, hem de sisteme karşı oluşturulan toplumsal muhalefet güçlerinin gündemine "köy sorunlarının" yerleşmesine neden olmuştu.

Kırsal nüfusun toplam nüfus içinde önemli bir yer tutması, tarımsal kesimi, Türkiye'de iktidar ilişkilerini ve ekonomik yapılanmayı belirleyen ticaret ve sanayi burjuvazisi için bir iç pazar haline getiriyordu. Ancak tarımsal kesimde üretim artışı ve verimlilik sağlanmazsa bu kesimden artık değer aktarımı olanaklı olamazdı. Bu nedenle, tarımsal kesimin Pazar olma özelliğini koruyabilmesi için, verimliliğin ve üretim artışının büyümesi gerekiyordu. Bu gereksinimi karşılamak için 1960'larda Amik, Bafa, Ece gibi göller ve bataklıklar kurutulmuş, hazine arazileri ekime açılmış, fundalık azmaklık gibi yerler işlenerek ekilebilen toprakların sınırına ulaşılmıştı. Ayrıca, tohum, gübre, sulama ve makine gibi üretim artışını sağlayacak çeşitli teknik önlemler de alınmıştı.

Ancak tarımsal kesimi tümüyle rahatlatması gereken bu önlemlerden yararlanma adil olmadığı gibi, sağlanan tarımsal verim artışının paylaşımı da mevcut sistemin adalet anlayışına göre yapılmış ve geniş köylü kesimleri için fazla bir yarar sağlamamıştı. Sonuçta alınan önlemler ve girişilen reformlar, köylü nüfusun rahatlatılacağı söylemleriyle sürdürülmüş, fakat yine egemen güçler daha çok yararlanmıştı.

Genel olarak kapitalizm tüm dünyada tarımsal yapıyı önemli ölçüde etkilemiştir. Fakat Türkiye gibi köylülüğün yaygın olduğu ülkelerde bu etkileme ve etkilenme daha çarpık ve daha çarpıcı olmuştur. Ayrıca bu etkilemenin, ekonomik boyutunun yanında sosyal, siyasal ve kültürel boyutu da çarpık ve çarpıcı olmuştur. Kapitalizmin mantığına göre üretim pazar amacıyla yapıldığı için parasal ilişkiler sürekli ön plandadır. Doğal olarak da kapitalist sömürü, kapitalizmin kendi kurallarıyla girdiği yerlerde sürer. Fakat, feodal ilişkilerin egemen olduğu, parasal ilişkilerin tam anlamıyla yerleştirilemediği ve dolayısıyla kapitalizmin giremediği yerlerde de kapitalist sömürü sürdürülmek istenmiştir. Bunun sonucu olarak köylülüğün ağır bastığı ülkelerde her ne kadar kapitalist ilişkiler egemen üretim ilişkisi olamamış, kapitalizmin etkileme gücü zayıf kalmışsa da, onun yerine tarımsal yapıdaki üretimin küçük ticaret malları üretimine dönüşmesi sağlanmıştır. Bu gelişim sayesinde kapitalist sistem şehirlerde olduğu gibi, köylerde de emek sömürüsünü sürdürmüştür. Aslında açıklanan bu ilişkiler içindeki sömürü, normal kapitalist sömürü düzeninden daha acımasız ve daha vahşi biçimde sürdürüldüğü için, kapitalizmin bu feodal ilişkileri kırma kaygısı olmamıştır. Bu olgu Aydınlık Sosyalist Dergisinde şu şekilde açıklanmıştır:

"...Bu nitelikleri ile tütün üretiminde hakim olan üretim biçimi, günümüzde daha çok geri kalmış ülkelerin tarım sektörüne özgü olup, feodal üretim biçimiyle, kapitalist üretim biçimi arasında bir geçiş olarak belirmektedir. Bu üretim biçiminin en belirgin özelliği, işletmelerin çok küçük olması ve işgücünün toprağa sahip olan aile tarafından sağlanmasıdır," şeklinde açıklanmıştır.[18]

Şu halde yaratılan bu sistem, tarımsal kesimi daha olumsuz

[18] Aydınlık Sosyalist Dergi, Cilt 3, Sayı 17, Mart 1970, s. 395.

etkilemiş ve Türkiye gibi ülkelerde, köylü ailelerinin tüm fertleriyle birlikte acımasızca sömürülmesine yol açmıştır. Kapitalizmin bu genel gelişim süreci, daha doğrusu gelişemeyişi, 1960'lı yıllarda tarım sömürüsünü toplumun önemli bir kesiminin en yakıcı biçimde hissettiği, Türkiye'nin en belirgin sömürü alanı haline getirmişti. Bu sömürünün, toplumun önemli bir kesimini içine alması ve dolaylı olarak tüm ülkenin bu sömürüden etkilenmesi toplumsal bunalımın yükselmesinde önemli bir etken olmuştu. Yine bu gelişimin önemli bir sonucu da, 1960'ların Türkiye'sinde tütün, çay, pancar, üzüm, incir, pamuk, fındık, fıstık, haşhaş, zeytin ve ayçiçeği gibi endüstriyel değeri olan üretim bitkilerinin üreticiden alınması, işlenip değerlendirilmesi temelindeki uğraşı dalını önemli bir endüstri alanı haline getirmiş olmasıydı. Dolayısıyla ticaret ve sanayi burjuvazisi bile bu karlı sömürü alanına yönelmişti. Bunun sonucu olarak da köylü hareketleri ortaya çıkmıştır.

2. Üretici Sorunları ve devrimcilerin Bu Soruna ilgisi

Her şeye rağmen 1960'ların koşullarında Türkiye'de üreticinin normal olarak ürününü, devlete satması ve gereksinimlerini de devletten karşılaması ve devletin birçok alanda üreticiyi desteklemesi tarım alanını canlı tutuyordu. Bu nedenle köylerdeki nüfus kitleler halinde şehirlere göç etmeye pek gerek görmüyordu. Üreticinin en büyük arzusu devletin bu desteğinin daha adaletli, daha düzenli ve sistematik olması ve devreye giren fırsatçı tüccarlara fırsat yaratmamasıydı. Fakat yukarıda değinildiği gibi, eksperlerin ürünün kalitesini belirlerken yaptıkları haksızlıklar, alımlar ve ödemeler sırasında oluşan uzun kuyruklar ve yaşanan sıkıntılar üreticileri çok güç durumda bırakıyordu. Onların bu sıkıntılarından tüccar ve tefeciler yararlanıyordu. Üretici ürününü devlete satamayınca kolayca tüccara satıyor, devletten sağlayamadığı kredi

gereksinimini de tefeciden karşılıyordu. Her yıl biraz daha büyüyen bu sorunlar karşısında, devlet üreticiyi koruyacak önlemler almadığı için üreticilerin tüccar ve tefecilere bağımlılığı her sene biraz daha artıyordu. Üreticiler tefeciden aldığı borcunu ödeyebilmek ve acil gereksinimlerini karşılayabilmek için çoğu kez hasattan önce ürününü peşin bir fiyatla tüccara satarak ailecek bir yıl boyunca o tüccara hizmet etmek zorunda kalıyorlardı.

Tefecilerin ve tüccarların acımasızlığına terk edilen üreticilere, kendilerini dünyasının ve ülkesinin tüm sorunlarıyla bağımlı kılan 68'li devrimciler sahip çıkmışlardı. Çok kısa sürede üreticilerle kişisel ve örgütsel bağlar kuran devrimciler, üretici sorunlarıyla ilgili teorik ve pratik bilgiler de edinmişlerdi. Bu sayede üretici sorunlarıyla ilgili o dönemde en tutarlı, en bilinçli ve en çağdaş değerlendirmeyi 68'li incelemeciler yapmışlardı. Bu incelemelerde devrimci mücadelenin köy çalışmalarına ne ölçüde, hangi koşullarda ve niçin yer verildiği üzerinde durulmuş, çeşitli teorik değerlendirmeler yapılmış ve gerçekleştirilen köy çalışmalarının ideolojik nedenleri ve gerekçeleri açıklanmıştı. Bu incelemelere bakıldığında devrimcilerin bu çalışmalara macera olsun diye bilinçsizce değil, inançlarının gereği olarak katıldıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle de bu eylemlere katılmak devrimci olmanın bir gereğiydi. Hacettepe Üniversitesi devrimci öğrencilerinin yayınlamaya başlayıp, daha sonra DEV-GENÇ tarafından yayını sürdürülen İLERİ Dergisinde devrimcilerin köy çalışmalarına niçin katıldıkları şu şekilde açıklanmıştı:

"DEV-GENÇ'in kırsal alanlardaki mücadelesinin en yoğunlaştığı dönem, 1970 Mayıs-Ekim dönemi olmuştur. Bu süre içinde DEV-GENÇ Merkez Yürütme Kurulunun görevlendirdiği birçok grup çeşitli bölgelerde çalışmalarda bulundu. [...] DEV-GENÇ'in proloter devrimci hareketi bütün Türkiye ölçüsünde bir mücadele bütünü

içinde görmesi, onu, bir gençlik örgütü olmasına rağmen böyle geniş ve çetin bir görevi de omuzlamak zorunda bırakmıştır"[19]

Bu açıklamaya göre devrimciler tüm sömürü alanlarında olduğu gibi, tarımsal alandaki sömürüye de karşı çıkmışlardır. Bundan önceki sayfalarda yapılan alıntılarda görüldüğü gibi Aydınlık Dergisi'nin çeşitli sayılarında da konuyla ilgili çeşitli inceleme yazılarına yer verilmiş ve aşağıda yine değinileceği gibi, derginin her sayısında köy çalışmalarına özel sayfalar ve sütunlar ayrılarak bu çalışmalarla ilgili gelişmeler açıklanmıştır.

Türkiye devrimci gençlik hareketinin en yoğun olduğu 1967-1971 dönemi, aynı zamanda köy çalışmalarının ve köylü eylemlerinin de en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemde tüm ezilen ve sömürülen kesimlerde muhalefet bilinci gelişirken, bu oluşumun dışında kalamayan köylüler, kendileri için yaşamsal önemi olan sorunlarını ön plana çıkartarak, kendi deyimleriyle "Hak Arama Kavgasına" katılmışlardır. Böylece 68'lilerin köylülerle ilişki kurmayı, dünya görüşleri ve mücadele anlayışları açısından önemli bir çalışma alanı haline getirmek istedikleri sırada, köylüler de onlarla ortak hareket ederek sorunlarını dile getirmeye hazır haldeydiler. İşte, hem Türkiye'nin koşulları, hem Türkiye kırsal kesimlerinin anlayış ve yaşam koşulları, hem de devrimci gençliğin kitlesel ilişki bağlamında eylemlere yönelmeleri gibi olgular Türkiye Tarihinin en güçlü "Köylü-gençlik" ittifakının oluşumunu sağlamıştır.

[19] İleri, aynı sayı, s. 16.

3. Köy Çalışmalarının ve Köylü Eylemlerinin Başlayıp Gelişmesi

a. TİP'nin Doğu Mitingleri.

TİP'nin 1967 yılında Doğu Anadolu'da düzenlediği mitingler, 68 Dönemi köylü eylemlerinin başlangıcı olarak kabul edilebilir. TİP, işçi-patron çelişkisinin yanında, köylü-ağa çelişkisini de ön plana almakta ve ırgat, yarıcı, maraba, jandarma baskısı ve bölgeler arası kalkınma farklılığı gibi topraksız köylü sorununa özellikle seçim çalışmalarında önemli ölçüde yer vermekteydi. 1965 seçimlerinde 14 milletvekili çıkararak Türkiye Parlamentosunda ilk kez gerçek bir muhalefet yaratan TİP, başlangıçta parlamento dışı muhalefete de öncülük etmekteydi. Bu gelişimin sonucu olarak TİP, 1967 yılı içinde "Doğu Mitingleri" olarak bilinen ve çoğu Doğu Anadolu Bölgesinde yapılmış olan çok sayıda miting gerçekleştirmiştir. Bu mitinglerde konuşan Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Nihat Sargın ve Tarık Ziya Ekinci gibi parti ileri gelenleri doğulu olsun, batılı olsun tüm emekçilerin sorunlarının bir bütün olduğunu, halkların kardeş olduğunu, geri kalmışlığın nedeninin Amerikan emperyalizmi ve ona bağlı olan sömürü ve kapkaç düzeni olduğunu belirtmişlerdir.

Doğu mitinginin ilki, 13 Ağustos 1967 tarihinde Silvan'da düzenlenmiştir. On bine yakın kişinin katıldığı bu mitingde TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın Türkiye'deki sömürü düzeninin dışa bağlı olduğunu açıklamış, diğer konuşmacılar da Türkiye'de sürekli olarak, doğu-batı ayırımı yapıldığını ve doğuya hizmet verilmediğini belirterek sosyalist düzende bu eşitsizliğin olmayacağını vurgulamışlardır.

3 Eylül 1967 tarihinde yapılan Diyarbakır Mitingine çevre illerden de katılımlar sağlanarak büyük bir kalabalık oluşturulmuştur. Mitingde konuşan Diyarbakır TİP milletvekili Tarık

Ziya Ekinci, yüzyıllardan beri doğunun ihmal edilmiş olduğunu ve şimdiki politikacılarla doğuya hizmet götürmenin mümkün olamayacağını savunmuştur.

1 Ekim 1967 tarihinde Siverek'te yapılan ve beş bin kadar katılımcının sağlandığı üçüncü Doğu mitinginde konuşan TİP Urfa Milletvekili Behice Boran, ağalık düzenine ve sömürüye karşı halkı uyarmak için bu mitinglerin yapılmakta olduğunu anlatmış ve doğuya hizmet götürülmeyişini eleştirmiştir.

8 Ekim 1967 tarihinde dördüncü doğu mitingi Batman'da yapılmıştır. Güvenliğin sağlanması gerekçesiyle yoğun önlemlerin alındığı bu mitingde Behice Boran ve Tarık Ziya Ekinci birer konuşma yapmışlar ve yine bölgesel dengesizliği ve sömürü düzenini kınamışlar, TİP'nin sömürüye karşı olduğunu açıklamışlardır.

15 Ekim 1967 tarihinde Tunceli ve 22 Ekim 1967 tarihinde ise Ağrı'da birer miting daha yapılmış ve her iki mitingde de yine doğu ile batı arasındaki fırsat eşitsizliği üzerinde durulmuştur. Benzer konuların işlendiği 1967'nin son mitingi 19 Kasım 1967 tarihinde Ankara Samanpazarı'nda yapılmıştır. Bu mitinge tüm demokrat kesimler katıldığı gibi Ankara çevresinden de katılımlar olmuş ve TİP'nin diğer partilerden farklı olduğu, bütün ülkede sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini sağlayacağı açıklanmış ve yine doğu-batı ayırımı üzerinde durularak bu ayırımın nedeninin ağa-patron düzeni olduğu savunulmuştur. Bu miting sırasında Kırıkkale'den getirtilen gerici güçler çevrede toplanmışlarsa da mitinge saldırmaya cesaret edememişler, miting bittikten sonra sağa sola dağılan küçük grupları rahatsız etmişlerdir.

Genel doğu-batı dengesizliği, topraksızlık, ağaların baskısı, Doğuya yeterli hizmetin verilmeyişi gibi daha çok Doğu köylerinin sorunlarının dile getirildiği bu mitingler, o dönem Tür-

kiye siyasetini önemli ölçüde etkilemişti. Mitinglerin potansiyelinden ve halkın coşkusundan endişeye kapılan gerici güçler ve iktidar, bu mitinglerin halkın kışkırtılması sonucunda gerçekleştiğini öne sürerek karalamaya çalışmışlardı. Nitekim bu mitingleri bölücülük, kışkırtıcılık ve komünistlik olarak suçlayan Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), Komünizmle Mücadele Derneği gibi çok sayıda gerici örgüt, Erzurum'da bunlara karşıt olarak "Şahlanış Mitingi" adıyla geniş bir miting düzenlemişlerdir. Erzurum'daki bazı tutucu esnaf çevrelerinin destek verdiği bu mitingde komünizmin gelmesi, dinin elden gitmesi ve ülkenin bölünmesi gibi tehlikelerden söz edilmiş ve aynı içerikli sloganlar atılmıştı. Fakat abartılı bir hazırlık çalışması yapmalarına rağmen bu mitingin katılımı beklenin altında olmuştu.

Doğu mitinglerini değerlendiren İsmail Beşikçi,[20] Doğunun ihmal edilmesinden dolayı bu mitinglere halkın büyük ilgi gösterdiğini belirterek, tarımsal yapıdaki ve toprak ilişkilerindeki farklı gelişmelerin doğudaki ağaları bile rahatsız ettiğine değinmekte ve doğuda kapitalist ilişkilere geçişte çok geri kalındığını vurgulamaktadır. Gerici çevrelerin ve iktidarın en çok istismar konusu ettiği Kürt Ulusallık sorununa bu mitinglerde genel olarak yer verilmemişti. Zaten TİP'nin yapısı buna uygun değildi. Üretici ve topraksız köylülerin organizasyonunda yer almayıp sadece katılımcı olarak destek verdikleri bu mitingler aşağıda ele alınacak olan köylü hareketlerinin bir başlangıcı olarak kabul edilebilir.

b. FKF'lilerin Yürüttüğü Köy Çalışmaları

Başlangıçta yerel TİP örgütlerinin ilgilendiği köylü sorunla-

[20] İsmail Beşikçi, Doğu Mitinglerinin Analizi (1967), Yurt Kitap-Yayın, Ankara1992.

rına, kısa bir süre sonra FKF'li gençler ilgi duymuşlar ve gruplar halinde köylere giderek bu sorunlar üzerinde çalışmaya başlamışlardır. Çünkü, TİP çizgisinden ayrılan FKF, Milli Demokratik Devrim tezini savunan grupların yönetimine geçmişti. Daha önce de değinildiği gibi MDD düşüncesine göre köylülük, ilgilenilmesi gereken ve devrimin temel nicel gücünü oluşturacak olan bir tabakaydı. MDD üzerine yapılan incelemelerin birçoğunda bu husus önemle vurgulanmıştır. Bundan önceki sayfalarda, köy çalışmalarına katılanların MDD'in ne olduğunu bilmesi gerektiğini belirten İleri Dergisi ile çeşitli sayılarında yine MDD konusunu işleyen Aydınlık Sosyalist Dergisinden alıntılar yapılarak bu konuya değinilmişti. Nitekim Aydınlık Sosyalist Dergisi'nde Ege Bölgesinde sürdürülen köy çalışmaları ve Tütün mitingleri değerlendirilirken, *"Ege'de emperyalizm ve işbirlikçi burjuvazi-feodal ağa ittifakı ile, bütün millici sınıf ve tabakaların objektif ittifakı karşı karşıyadır,"* görüşlerine yer verilmiş ve değerlendirmenin sonu: *"Köylü hareketleri Milli Demokratik Devrimimizin yeni bir halkası ve umut verici habercisidir,"* şeklinde bağlanmıştır.[21] İkinci Bölümde incelendiği gibi o dönemde sürdürülen köy çalışmalarının MDD düşüncesinin eseri olduğu diğer değerlendirmelerde de çok sık yinelenmiştir.

68'lilerin köy çalışmaları ilk başlarda planlı-programlı çalışmalar olmayıp, kişisel ilişkilere ve biraz da rastlantılara dayanıyordu. Çoğu kez FKF üyesi devrimcilerin kendi bölgeleriyle ilgili duyumlarının değerlendirmesi yapılıyor ve gerekli görülürse bir ekip oluşturulup bölgeye gönderiliyordu. Bazen de bu ekip devrimcilerin, kendi arkadaş grupları içinde kendiliğinden oluşturuluyor ve ilgili bölgeye gidiyordu. Bu nedenle giden ekiplerin merkezdeki yetkili karar organlarıyla ilişkileri resmi bir statüde değildi.

---

[21] Aydınlık, Mart 1969, s. 343.

FKF'li devrimcilerin köylülerle işbirliği anlamındaki ilk önemli eylemleri üzücü bir olayla sonuçlanmıştır: 1968 yılı Mart ayında Antalya'nın Elmalı köylüleri, 40 yıldan beri ekip biçtikleri arazilerinin ağalar tarafından, kendi tapulu toprakları olduğu gerekçesiyle gasp edilmesi üzerine direnişe geçmişlerdir. Bunu haber alan ODTÜ-FK üyesi bir grup devrimci genç, Elmalı köylülerinin bu direnişine destek vermek üzere Antalya'ya doğru yola çıkmışlardır. Fakat Ankara'yı çıktıktan sonra Eskişehir'in Sivrihisar İlçesi yakınlarında araçları devrilmiş ve devrimci gençlerden ikisi ağır yaralı olarak kurtulurken, yine ağır yaralı olarak Eskişehir Devlet Hastanesine kaldırılan **Can Savran** 1 Nisan 1968 tarihinde ölmüştür.[22]

O yaz FKF üyesi gençler, köylülere emperyalizmi ve sömürü düzenini anlatmak, köylüleri ve köy sorunlarını tanımak için Anadolu köylerine dağılmaya karar vermişlerdir. Yine 1969 yazında FKF yönetim kurulu aldığı bir kararla, "Köy çalışmalarına katılmayı ve kırsal kesimlerle ilgilenmeyi devrimci mücadelenin bir parçası olarak" kabul etmiştir.

Böylece, köy çalışmaları ve devrimcilerin köylülerle ilişki kurmaları, rastlantı ve bireysel girişimler olmaktan çıkmış, örgüt kararı ve örgüt organizasyonuyla yürütülen disiplinli bir hareket halini almış ve siyasal devrimci mücadelenin önemli bir parçası olmuştur. Bundan sonra yapılan incelemelerde bölgelerin yapısı, üretimin çeşitliliği, toprağın değerlendirilişi, tarımsal kesimdeki sorunlar, topraksız köylülerin sıkıntıları, Türkiye'nin sosyal ve siyasal yapısı içinde köylülüğün yeri ve önemi üzerinde durulmaya başlanmıştır. Özellikle MDD Tezini değerlendiren yazılarda, devrimci mücadele içindeki sı-

[22] Can Savran'ın adı daha sonra ODTÜ yurtlarından birine verilmişti. Bu olayın ayrıntısı için bkz. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, Cilt 7, Sayı 23, s. 407.

nıfların dizilişinde köylülüğün yeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Köy çalışmalarına, devrimcilerin aylık ve yıllık program ve raporlarında sürekli yer verilmiş, örgüt genel kurullarında üzerinde en çok tartışılan konulardan olmuştur.

c. Köy Çalışmalarının ve Köylü Eylemlerinin DEV-GENÇ'in Programına ve Yayınlarına Girmesi

Böylece kişisel ilişkiler şeklinde devrimci gençlerin kendi inisiyatifleriyle başlatıp geliştirdiği köy çalışmaları, zamanla kişisel ilişkiler olmaktan çıkıp. FKF'nin organizasyonu ile yürütülen düzenli, disiplinli ve örgütlü eylemler haline gelmiştir. Köy çalışmaları sürekli gelişmiş ve DEV-GENÇ Döneminde öylesine yoğunlaşmış ve doğallaşmıştır ki her nerede bir köylü sorunu ortaya çıkmışsa, orada devrimci-köylü işbirliği oluşmuştur. Toprak sorunu olan köylüler olsun, üretim sorunu olan köylüler olsun, sorunlarını dile getirecekleri zaman devrimcilere haber verip yardım ve destek istemişler; devrimciler de Türkiye'nin hangi bölgesindeki hangi tür köylü sorunu olursa olsun onu izleyip oraya ekipler göndermişlerdir. Böylece köy çalışmaları devrimci hareketin çok önemli bir parçası haline gelmiştir. Başta Aydınlık Dergisi ve İşçi-Köylü Gazetesi olmak üzere o dönemde yayınlanan devrimci dergi ve gazetelerde köy eylemleri için özel sayfa ve sütunlar ayrılmıştı.[23]

FKF'nin, DEV-GENÇ'e dönüştüğü olağanüstü kongrede okunan ve yukarıda sözü geçen çalışma raporunun, köy çalışmalarına ayrılan bölümünde: *"Demokratik köylü hareketleri yarattık, köylülerimizin demokratik mücadelelerini bütün gücümüzle*

[23] Aydınlık Sosyalist Dergi her sayısında "Aydınlık'ta Dünya ve Türkiye" başlığı içinde köy çalışmalarıyla ilgili geniş bilgiler veriyordu. Örnek olarak, Cilt 3, Sayı 17, s. 394; Cilt 4, Sayı 23, s.407 vd.

destekledik" ara başlığı altında, Söke, Akhisar, Ödemiş, Malatya, Yozgat, Kütahya ve diğer birçok yerlerde köylülerle birlikte gerçekleştirilen ortak eylemlerden örnekler verilerek eylemler hakkında bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca bu raporda şu görüşlere yer verilmiştir:

"İşçilerimiz gibi köylülerimiz de milli demokratik devrimimizin belli başlı güçlerinden biridir. Özellikle yoksul ve orta halli köylüler, toprağa açlık çekenler, ürünlerini değer pahasına satamayan, aracıya ve tefeciye kaptıran, banka borçlarından boğulan üreticiler, şimdiden emperyalizmin ve işbirlikçilerinin bugünkü egemenliğine yer yer güçlü hareketlerle başkaldırmaktadırlar. [...] Akhisar ve Ödemiş'te üye arkadaşlarımızın başardıkları büyük köylü mitingleri, Tanman gibi büyük toprak ağalarının yatağı olan Söke'de 'Bağımsızlık ve Toprak Reformu Mitingi' düzenlenmiştir."[24]

Böylece köy çalışmaları 68'lilerin en tanınmış örgütlerinin genel kurul çalışma raporunda geniş bir biçimde yer almıştır.

DEV-GENÇ dönemine geçildikten sonra aynı anda üç-dört bölgede birden çalışma sürdürülmüş, bazen de aynı anda farklı bölgelerde mitingler konulmuştur. Çoğu kez, köy çalışması yapılan aynı bölgenin farklı yerlerinde Akhisar, Ödemiş ya da Ordu, Fatsa gibi peş peşe mitingler düzenlenmiştir. DEV-GENÇ yönetimi bir yandan bu çalışmalar sonucunda bölgeler hakkında derlediği bilgilere göre ekipler oluştururken, diğer yandan köy eylemlerinden dönen ekiplerin, yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak tuttukları raporları inceleyip değerlendiriyordu. Böylece sağlanan bilgi ve deneyim birikimi yeni oluşturulan ekiplere aktarılıyor ve her eylem önceki eylemden daha güçlü oluyordu. Köy çalışmalarının yoğunlaşması köylü mitinglerinin ve eylemlerinin artmasını sağlıyor,

[24] Bu rapor için bkz.ALTMIŞSEKİZLİ, Ekim-Kasım 1996, s. 13.

köylülerin ilk zamanlardaki çekingen tavrı da giderek kaybo-luyordu.

O dönemde çıkarılan devrimci yayın organlarında bu raporlar ve raporlar üzerine yapılan eleştiri ve değerlendirmeler yayınlanıyordu. Köy çalışmaları ve köylü eylemleri bu değerlendirmelerle yeni birikimler kazanıyor, bu birikimler de yeni ekiplere ve yeni çalışmalara ışık tutuyordu. Haziran-1970'te Kars'ta sürdürülen köy çalışmalarıyla ilgili, Kars'tan dönen ekibin hazırlayıp sunduğu ve 20 Kasım 1970 Tarihli İLERİ Dergisinin 5. Sayısında yayınlanan rapor ilginç bir örnektir. Rapor özetle şöyleydi:

DEV-GENÇ'İN YAZ AYLARINDA ANADOLU'DA YÜRÜTTÜĞÜ DEVRİMCİ MÜCADELE

KARS:

Ankara'dan 4, İstanbul'dan 3 ve Erzurum'dan 1 kişiden oluşan ve toplam 8 kişilik Dev-Genç ekibi 9-25 Haziran tarihleri arasında Kars köylerinde çalışmalarda bulunmuşlardır. 16 gün süren çalışmalardan sonra hazırlanan rapordan çıkan sonuç şudur: Kars'ta köylünün temel üretimi hayvan ve hayvan ürünleridir. Ayrıca buğday ve arpa üretimi yapılır. Iğdır İlçesinde pamuk, meyve ve sebze de yetiştirilmektedir. Toprak genellikle çayır ve meradır. Arazinin büyük bir kısmı ağalar tarafından kapatılmıştır.

Nakdi sermaye tefecilerinin ellerinde olup, genellikle bu sermayeyi köylünün ürününü zamanından önce kapatmak için kullanmaktadırlar. Süt üreticileri ise aldıkları krediyi tüketim ihtiyaçları için kullanmakta ve kredi borçlarını ödemekte güçlük çekmektedirler.

Saf proleter unsur yok denecek kadar azdır. Süt fabrikalarında çalışanlar köylülükle ilişkilerini sürdürmekte, ayrıca yarıcılar, ırgatlar, mevsimlik işçiler ve işsizler de vardır.

Jandarma, polis ve özellikle MİT'in baskısı çok fazladır. Dev-Genç ekibinin köyleri gezmesinden sonra polisler de gezmiş ve karşı propaganda yapmışlardır. Devrimciler propaganda ve ajitasyon çalışmalarını sürdürürlerse egemen güçlerin halk üzerindeki baskıları kırılabilir.

Sonuç olarak: süt fiyatı 150-200 kr. olması gerekirken 55-110 kr., canlı hayvan 500-600 lira olması gerekirken 125-400 lira, hayvan ve mamulatı mevsiminden önce tüccarlar tarafından çok düşük fiyatla alınmakta, krediler oldukça yetersizdir.

Dev-Genç ekibi 20 güne yakın süre içinde 100 kadar köy gezmiş ve tüm bu gerçekleri bu çalışmaları sırasında yakından görmüştür. Çalışmalarını bir raporla tamamlayan ekip, raporlarında köy çalışmaları sırasındaki birbirlerinin davranışlarını da eleştirmişlerdir.

Bölgeyle ilgili raporda verilen bilgiler yerinde yapılan incelemenin sonucudur. Çalışmalar üzerine yapılan bu tür değerlendirmeler, hangi bölgede, ne zaman ne tür bir köylü sorununun olabileceğinin önceden bilinmesini sağlıyordu. Böylece eylem bölgelerinin özellikleri, sorunları, devrimcilere karşı tutumları, örgütlülük durumları, siyasal eğilimleri gibi son derece önemli bilgiler gönderilecek ekiplere aktarılabiliyordu. Bu bilgiler aynı zamanda, bölgelere gönderilecek ekiplerin kaç kişi olacağı, nelere dikkat etmeleri gerektiği, gidilecek yerlerde kimlerle ilişki kuracakları, nerelerde konaklayacakları gibi gerekli verileri de sağlıyordu. Ekipler ilk gittikleri bölgelerden sağladıkları birikimleri daha sonra aynı bölgeye gittikleri zaman kullanabiliyorlar ve dolayısıyla sonraki gidişlerinde güçlük çekmiyorlardı. İlk kez köy çalışmasına katılacak devrimciler daha önce katılanların tuttuğu bu raporları okuyarak yapacakları çalışmayla ilgili gerekli bilgi ve verileri öğreniyorlardı. Ekip elemanlarının köylülerle sıcak bağ kurabilmeleri ve onlara güven verebilmeleri, bu bilgileri edinmiş olmalarıyla daha kolay mümkün oluyordu.

Köy çalışmalarında, bölge ve köylerdeki sözü dinlenen ve güven duyulan kişilerle bağ kurmak ve hatta mümkünse onları ekiplere katıp köy gezilerine götürmek verimliliği büyük ölçüde artırıyor ve konulacak eylemin kolaylaşmasını sağlıyordu. Bu nedenle devrimcilerin köy çalışması yaptığı bölgelerde, ilişkilerini hiç kesmeden sürdürdüğü bu tür nitelikli kişiler bulunuyordu. Çoğu kez bu kişiler devrimci hareketin kazanılmış elemanları ve bulundukları bölgenin örgütleyicileri olmuyordu.

Özellikle Akhisar, Ödemiş, Ordu, Fatsa, Alaçam, Söke gibi yerlerde sürekli o bölgede yaşayan devrimciler vardı. Zaten bu yerlerin çoğunda bölgenin ve bölge sorunlarının niteliğine göre örgütler de oluşturulmuştu. Köy çalışmalarının programları yapılırken bu kişiler ve oluşturulan bu yerel örgütlerin görüş ve önerileri alınır ve çalışma programları bu verilerle oluşturulurdu.

Yukarıda değinildiği gibi devrimci gençlerin ilk katıldıkları topraksız köylü hareketi, Antalya Elmalı köylülerinin eylemleriydi. Köylüleri desteklemeye giden grubun yolda kaza geçirmesinden sonra, FKF'nin aldığı kararla Anadolu'ya dağılan devrimciler, köy sorunlarını ve köylü eylemlerini izlemeye ve desteklemeye başlamışlardı. Devrimcilerin köy çalışmaları bu karardan sonra daha örgütlü biçimde sürmüş ve köylü eylemlerindeki katkıları önemli ölçüde artmıştır. 1969 genel kurulunda Fikir Kulüpleri Federasyonu DEV-GENÇ'e dönüştürüldükten sonra gerek devrimcilerin örgütlülük düzeyi, gerek köylü eylemlerine katkısı daha da artmıştır.

Nitekim, 1969 yılından önceki köy eylemlerini ve köy çalışmalarını değerlendiren DEV-GENÇ, yeni bir çalışma programı ve yöntemiyle, Türkiye'nin her tarafında köy çalışmaları başlatmış ve 1970 yılı devrimci hareket içindeki köy çalışmalarının en yoğun olduğu ve devrimci-köylü işbirliğinin en yüksek

seviyesine eriştiği dönem olmuştur. Bu eylemler sonucunda ulaşılmayan bölge ve ilgilenilmeyen köy sorunu kalmamıştır.

4. Köy Sorunlarının ve Köylü Eylemlerinin Ayırımı

68 Dönemi köylü eylemlerini ve köy sorunlarını, eylemlere katılan köylüler ve sorunların niteliği açısından iki kesime ayırarak incelemek gerekir. Eylemler bir bütün halinde incelendiği zaman bu ayırım kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu iki kesim, gerek sorunların kaynağı, gerekse eylemlerin konuluş biçimi yönünden farklı içeriktedir.

Birinci kesimle ilgili sorunlar, bundan önceki sayfalarda daha çok değinilen üretici köylülerin üretim ilişkilerinden kaynaklanan sorunlarıydı. Bunlar ürünlerini iyi değerlendiremediklerinden ve devletin haksızlık yaparak kendilerini tüccar ve tefecilerin eline düşürdüğünden şikayetçiydiler. 68 Köylü Hareketi içinde oldukça yaygın bir yer tutan köylü mitinglerinin çoğu bu kesimin eylemleriydi.

İkinci kesimle ilgili sorunlar ise, geçimlerini sürdürebilmek için ekip biçecekleri toprağa gereksinimleri olan topraksız ya da az topraklı köylülerin sorunlarıydı. Bunlar, yıllardan beri ektikleri topraklara ağaların el koyduğundan ya da yıllardan beri ağaların elinde bulunan, fakat hazineye ait olan toprakların devlet tarafından kendilerine verilmemesinden şikayetçiydiler. Türkiye'de toprakların tapu kaydında netlik olmadığı için toprak ağaları, hazine arazilerini tarihsel bir kalıt olarak kendi mülkleri gibi kullanmakta, topraksız köylülerin dedelerinden beri ekmekte olduğu hazine arazilerine de çeşitli yollarla edindikleri tapuları kullanarak el koymaktaydılar. 68 Köylü Hareketi içinde önemli bir yer tutan toprak işgalleri ve topraksız köylü direnişleri bu kesimin eylemleriydi.

68 Dönemi Köylü Eylemlerinin tümünü saptayabilmek elbette olanaklı değildir. Ancak o dönemin devrimci yayınları taranarak, daha sonra yayınlanmış bazı çalışmalar incelenerek ve bu eylemlere katılan bazı kişilerle görüşülerek mümkün olduğunca çok sayıda eyleme ulaşılmaya çalışılmıştır. Amaç 68 Dönemi köylü eylemlerinin genel değerlendirmesini yapmaksa, ulaşılabilen eylemler bunun için yeterlidir. Konuya bu açıdan bakılarak saptanabilen köy eylemleri aşağıda aktarılmıştır.

5. 68 Dönemi Köy Çalışmaları ve Köylü Eylemleri

a. 1968 Yılı Köylü Eylemleri

68 Köylü hareketlerinin sembolik başlangıcı olan eylem, **Antalya'nın Elmalı İlçesine bağlı Bayraklar Köyünde** çıkmıştır. Hamdi Şahin adlı bir ağa, köylülerin yıllardan beri ektiği toprakların kendi tapulu arazisi olduğunu öne sürmüş ve köylüleri bu topraklardan atmak istemiştir. Ağanın bu isteğine karşı çıkan köylüler araziden çıkmayarak direnişe geçmişlerdir. Bunun üzerine ağa elindeki tapuyu göstererek jandarmadan yardım istemiştir.

Ağanın başvurusu üzerine köye gelen jandarma, çoğunluğu çocuk ve kadından oluşan kalabalık köylü gruplarının direnişiyle karşılaşmış ve köylülerle jandarma arasında çatışma çıkmıştır. Çatışmada jandarma 41'i kadın olan 57 kişiyi gözaltına almış ve olayları geçici olarak bastırmıştır. Fakat kesin bir çözüme kavuşturulamayan bu sorun yüzünden ağayla köylüler arasındaki çelişki ve çatışma daha sonraki yıllarda da sürüp gitmiştir.

Çanakkale'nin Biga İlçesinde Ece Gölünün kurutulmasıyla oluşan arazinin kendilerine ait olduğunu söyleyen ve ellerinde tapuları bulunan büyük toprak ve mülk sahibi kişilerle,

yeni oluşan arazinin hazine arazisi olduğunu savunan ve araziyi sürmek isteyen köylüler arasında, 1968 yılı yazında çatışmalar çıkmış ve çok sayıda kişi yaralanmıştır. Olay jandarma tarafından güçlükle bastırılmıştır.

Bu olaylar sırasında ağanın başvurusu üzerine jandarmanın köye gelip köylüleri işgalci olarak araziden çıkartmak istemesinden de anlaşılacağı gibi bu topraklar gerçekten ağaların üzerinde tapuluydu. Ancak bu topraklar öteden beri herkes tarafından hazine arazisi olarak bilinmekte ve babadan oğula belli köylü aileleri tarafından ekilmekteydi. Bu nedenle de köylerdeki bu tür hazine arazileri eken ailenin toprağıymış gibi düşünülüyordu.

Ağaların elindeki bu tapuların birçoğu eskiden beri vardı, fakat toprağı eken köylü hazine arazisi olduğunu herkes bildiği halde, tapu sahibine bir miktar karşılık vererek toprağı ekmeye devam ediyordu. Ancak toprakların değeri artınca ağalar ellerindeki tapuları kullanarak hazineye ait olan bu araziler üzerinde sahiplik iddiasında bulunmuşlar ve eskiden beri toprağı eken köylüyü de işgalci diye niteleyerek topraklardan atmak istemişlerdir. Üstelik köylülerle verdiği bu mücadelesini, eline nasıl geçirdiği belli olmayan tapuyu kullanıp, devletin desteğini alarak sürdürmekteydi.

Böyle bir mücadelede gerçek yaşamda köylüler haklı olduğu halde, yasal olarak ağalar haklı görünüyordu ve bu nedenle de devrimciler köylülere destek çıkmışlardı.

1968 yılında üretici köylülerin devlete olan tarım borçları önemli bir sorun olmuştu. Karadeniz Bölgesindeki 2,5 milyon fındık üreticisi, Kasım 1968'de Tarım Kredi Kooperatiflerine ve Ziraat Bankasına olan borçlarını ödeyemez duruma düşmüşlerdi. Son iki yıldaki fındık üretimi düşük olduğundan, üreticiler çok zor durumda kalmışlar ve borçlarının 2 yıl erte-

lenmesini, günü geldiğinde de taksite bağlanmasını istemişlerdi. Öte yandan pamuk üreticileri de aynı durumda olup, onlar da borçlarının ertelenmesini istemişlerdi. Tarım borçları ertelenmezse üreticiler tefecilerin eline düşeceklerini, ertelense bile eğer devlet tarafından desteklenmezlerse 2 sene sonra yine aynı zor durumda kalacaklarını belirtmişlerdi. Bu talep kısmen yerine getirilmişse de üreticileri tatmin edici olmamış ve fındık üreticilerinin mücadelesi devrimcilerin de desteğiyle miting ve köylü eylemlerine dönüşmüştür.

Aynı yıl içinde buğday üretimiyle ilgili sorunlar da yaşanmıştır. Tarım Bakanlığı Kasım 1968'de 400.000 ton buğday satın alınacağını bildirince, buğday fiyatları ucuzlamış ve tüccarlar üreticiden bol miktarda çok ucuz bir fiyatla buğday satın almışlardı. Ortalıkta buğday kalmayınca da buğday kıtlığı olduğu ve milyonlarca dolar ödenerek Amerika'dan buğday satın alınacağı söylentisi yayılmıştı.

Yapay olarak yaratılan bu buğday kıtlığı ve ithal söylentisi, buğdayın ve ona bağlı olarak ekmek ve diğer unlu ürünlerin fiyatlarının iyice artmasına neden olmuştu. Buğday fiyatları arttıktan sonra tüccarlar bu kez ellerindeki buğdayı zamlı olarak piyasaya sürmüşler ve böylece buğday fiyatlarının artışından zengin toprak sahipleriyle aracı tüccarlar büyük vurgunlar gerçekleştirmişlerdi.[25] Tarım kesimiyle ilgili bu gelişmeler yalnız köylüleri değil tüm kamuoyunu ilgilendirmiş ve Amerikan buğdayına karşı ülke genelinde bir tepki oluşmuştu. Yıllardan beri stoklanmış buğdayı bulunan Türkiye'nin, Amerika'dan buğday ithal etmesi önemli bir sorun iken, bu sorun kullanılarak yaratılan spekülasyon sayesinde köylünün sırtından vurgunlar gerçekleştirmek ayrı bir sorun olmuştu.

[25] Aydınlık , Sayı 2, s. 107.

b. 1969 Yılı Köylü Eylemleri

A. 1969 Yılı Üretici Köylü Eylemleri

Ege'de tütün üretimiyle geçinen 2.5 milyon kadar nüfus vardı. Üretim küçük toprak parçaları üzerinde ve makine kullanılmadan, elle yapıldığı için oldukça yorucu olmakta ve tüm aile bireyleri yılın 11 ayı, her gün 10-15 saat kadar bu işte çalışmaktaydılar. 20 sigaradan oluşan yaklaşık 20 gram tütünden imal edilen bir paket sigara ortalama 2,5 lira olup kilosu 125 liraya gelirken, üreticiden alınan 1 kilo tütünün baş fiyatı 7 liraydı. Tüccarlar ise, üreticiye ortalama 6-6,5 liraya mal olan bu tütünü, ancak 4-4,5 liraya satın almaktaydılar. Üstelik üretilen tütünün bir bölümü de ıskartaya çıkarılmakta ve imha edilmekteydi. Devletin üretici için ayırdığı kredinin 600 milyon lirası sınırlı sayıdaki tüccarlara verilirken, sayısı 450 bini geçen küçük üreticilere ancak 200 milyon lira verilmekteydi. Bunun sonucu olarak, bölgede bankacılık ne kadar gelişmiş olursa olsun, kredi bulamayan üretici tefeciye mahkum olmakta ve tefecilik alabildiğine yaygınlaşmaktaydı. Çoğu kez köylüler borçlarına karşılık ellerindeki toprağı ipotek etmekteydiler. Aydınlık Dergisi bu konuya değinirken, "O kadar ki, çoğu köylerde, camilerin dışında köylülerin tüm mülkü ipotek altındaydı,"[26] ifadesini kullanıyordu. Ege'de küçük toprak parçaları üzerinde tütün üretimi yaparak geçinenlerin yanında toprağı olmayıp, başkalarının toprağında tütün üreticiliği yaparak yaşamını sürdürmeye çalışan çok daha acıklı durumda üreticiler de vardı.

Açıklanan bu üretim ilişkileri içinde üretici köylüler emeksermaye çelişkisini kavrayamamakta ve kendi çıkarları için örgütlenecekleri yerde, tam tersine kendilerinin emeğini sömüren unsurların örgütlediği, Nurculuk ve Süleymancılık

[26] Aynı Dergi, Sayı 5, s.343.

gibi dinsel içerikli kurumlara destek vermekteydiler. Mevcut sömürü düzeni bu akımları körüklerken, tefeci ve tüccarlar da bunlara maddi katkı veriyorlardı. Bu akımlar hem köylüleri zihinsel olarak kendi çıkarlarından soyutluyor, hem de kitlesel köylü eylemleriyle mücadele edecek militanlar yetiştiriyordu. Bölgenin bu durumunu dikkate alan devrimciler, 1969 yılından itibaren tütün üreticisi köylüler arasındaki çalışmalarla bu yapıyı da kırmaya çalışmışlardır.

1969 yılı Ocak ayı başlarında Ege tütün üreticileri bölgesine giden devrimciler, Ege tütün piyasası açılırken üreticilerin yanında bulunmuşlar ve onlara fiyatların düşüklüğü karşısında miting yaparak ve örgütlenerek seslerini duyurabileceklerini empoze etmişlerdir. Bu amaçla Akhisar ve Ödemiş köylerinde iki hafta kadar çalışan devrimci ekipler her iki ilçede de köylülerle ortak birer miting düzenlemişlerdir.

Akhisar Mitinginden önce tütün tüccarlarının ve tefecilerin parayla tuttukları adamlar devrimcileri ve köylüleri silahla korkutmaya çalışmışlar, İlçe yönetimi de mitingi düzenleyenleri caydırmaya çalışarak mitingi engellemek istemişlerdir. Fakat bütün bunlara rağmen miting engellenememiş ve 7 Şubat 1969 tarihinde, tütün üreticilerinin ve çevredeki devrimci-demokrat kesimlerin katılımıyla yılın ilk büyük köylü-devrimci eylemi olan **"Akhisar Tütün Üreticisi Mitingi"** gerçekleştirilmiştir. Akhisar'dan sonra 10 Şubat 1969 tarihinde de aynı şekilde Ödemiş köylülerinin katıldığı **"Ödemiş Tütün Üreticileri Mitingi"** yapılmıştır. Bu mitingler tütün üreticilerinin devrimcilerle birlikte katıldıkları ilk eylemler olmuş ve üretici köylü yığınlarının tefecilere ve tüccarlara karşı her zaman eyleme geçebileceklerini göstermiştir.

Haziran 1969'da, Akhisar Mitinginin yarattığı siyasal bilinç üzerine "Türkiye Tütün Üreticileri Sendikası" (TÜTÜS) ku-

rulmuştur. Tüccara, tefeciye ve devletin üreticiye yaptığı haksızlıklara karşı üreticinin sesini duyurmak amacıyla kurulan bu sendika, diğer üretici köylülere de örnek olmuş ve bundan sonra bölgede konulan tütün üreticileri eylemlerinin organizasyonunu bu örgüt üstlenmiştir.

1969 yılında fındık üreticisi köylerde de eylemler başlamıştır. Haziran 1969'da Ordu'nun Fatsa İlçesinde **Fındık ve Demokratik Haklar Mitingi düzenlenmiş** ve köylerden gruplar halinde gelen üreticiler mitinge katılmışlardır. Bu miting de fındık üreticilerinin devrimci gençlerle birlikte gerçekleştirdiği ilk eylem olmuş ve fındık üreticilerinin sorunları yanında Türkiye'deki sömürü düzeni de protesto edilmiştir.

1969 yaz aylarında Anamur'un köylerini gezen devrimci gençler, fıstık üreticisi köylülerin sorunlarıyla ilgilenmişler ve 18 Ağustos 1969 tarihinde köylülerle ortak olarak **Anamur Köylü Mitingi**'ni yapıp, hem fıstık sorununu dile getirmişler, hem de emperyalizm ve sömürü düzenini protesto etmişlerdir.

Denizli'nin köylerini dolaşan devrimci gençler de, 20 Ağustos 1969 tarihinde aynı şekilde köylülerle ortak olarak, Denizli'nin Çivril İlçesinde **Haşhaş Mitingi'**ni yapmışlardır. Haşhaş ekiminin yasaklanmasından sonra ortaya çıkan haşhaş üreticisi köylülerinin demokratik eylemlerinde de Çivril Mitingi sembolik öncü eylem olmuştur.

Eylül 1969 tarihinde, İçel'in Tarsus İlçesine bağlı pamuk üreticisi köylüler, devletin verdiği pamuk taban fiyatını çok düşük bularak, bu fiyatla masrafların bile karşılanamayacağını öne sürüp eylem yapmaya karar vermişlerdir. Pamuk üreticilerinin eylemi, pamuk alımları sırasında yetkililerin usulsüzlük yapması ve çeşitli güçlükler çıkartması üzerine başlamıştır. Yapılan yolsuzlukları protesto etmek isteyen pamuk üreticileri, önce Tarsus'un Yenice Köyünde toplanarak **Pamuk**

Üretici Mitingi'ni düzenlemişler, daha sonra Mersin'i Adana ve Ankara'ya bağlayan asfaltı 2 saat süreyle trafiğe kapatarak uğradıkları haksızlıkları protesto etmişlerdir. Yolun trafiğe tekrar açılmasından sonra bir grup üretici bunu yeterli bulmayarak asfaltın kenarından topluca Tarsus'a kadar yürümüşler ve Kaymakamlık binasının önünde yolsuzlukları protesto edip eylemlerine son vermişlerdir.

Adana'nın **Kozan İlçesi pamuk** üreticileri de yine aynı sorunlar nedeniyle ve aynı tarihlerde Adana asfaltını trafiğe kapatarak, pamuk fiyatının düşüklüğünü ve pamuk alımlarında yaşanan sıkıntıları protesto etmişlerdir.

Aralık 1969 tarihinde Burdur'da küspe satışı sırasında yolsuzluk yapıldığını öne süren köylüler, traktörlerini fabrikanın içine kadar sürerek fabrikayı işgal etmişler ve bir süre fabrikadan çıkmayarak yolsuzlukları protesto etmişlerdir.

B. 1969 Yılı Topraksızlığa ve Baskılara Karşı Köylü Eylemleri

İzmir'in Torbalı köylüleri, ağalar tarafından kullanılmakta olan 13.500 dönüm arazinin ancak 1500 dönümünün ağalara, kalan 12.000 dönümün ise hazineye ait olduğunu ve bu toprakların yasadışı yollarla ağaların ellerine geçtiğini savunmaktaydılar. 1969 yılına kadar ağalar, çoğu hazineye ait olan bu topraklara pamuk ektirmekte ve köylüleri de pamuk tarlasında çalıştırmaktaydılar. Ağalar o yıl toprağa pamuk yerine, fazla mesai gerektirmeyen, dolayısıyla çoğu köylünün işsiz kalmasına yol açan Meksika Buğdayı ektirmeye karar vermişlerdi. Bunun üzerine topraksız oldukları yetmiyormuş gibi, bir de işsiz kalan Torbalı İlçesinin **Atalan** köylüleri, 2 Şubat 1969 tarihinde zaten hazineye ait olan ağaların elindeki bu toprakları işgal edip sürmeye başlamışlardır. Köylülerin işgal

ettiği hazine arazisini zimmetinde tutan ağanın, Adnan Menderes'in Halası Mesude Evliyazade olduğu söylenmekteydi. İşgal ettikleri hazine topraklarını ağalara karşı sonuna kadar savunmaya kararlı olan Atalanlılar, 600 kişilik bir de işgal komitesi kurmuşlardır. Onların bu tutumları, komşu **Göllüce** köylülerini de etkilemiş ve aynı şekilde onlar da ağaların elindeki hazine topraklarını işgal edip ekmişlerdi. Tüm Türkiye'de yankı uyandıran bu olay o zaman aynı zamanda, bir hukuk mücadelesini de başlatmıştı. FKF'li devrimci gençler ekipler halinde bölgeye giderek işgalci köylülere destek vermişler, Atalan ve Göllüce köylerinin her tarafını afiş ve pankartlarla donatmışlardır. Devrimciler işgal edilen topraklar üzerinde köylülerle birlikte ekim yapmışlar ve birlikte halaylar çekip marşlar, türküler söyleyip sloganlar atmışlardır. Sağlanan bu potansiyel ile 1969 yılı ilkbaharında Söke'de "**Bağımsızlık ve Toprak Reformu Mitingi**" gerçekleştirilmiştir.

Bu olaylar sırasında gazeteci olarak Atalan ve Göllüce'ye gittiğini belirten Hikmet Çetinkaya,[27] köylülerin kendisinin gazeteci olduğunu anlayınca: "Açız, ot yiye yiye gözlerimiz görmüyor" dediklerini, Muhtarın da olayla ilgili olarak: "Yedi yüz nüfuslu köyün hepsi perişan. Bir karış toprağımız bile yok. Hanım Ağa eskiden bizi ırgat olarak çalıştırıyordu, şimdi dışardan ırgat getiriyor. Hanım Ağa çevirttiği tel çiti geçenleri eli silahlı adamlarına yakalatıp işkence ettiriyor. Ağa devletin toprağına el koyarken kimse sesini çıkarmıyordu, biz işgal edince ortalık karıştı," dediğini aktarmıştır. CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit arkadaşlarıyla birlikte Atalan'a gelip, ağlayarak kendisine dert yanan köylülerin önünde bir konuşma yaparak, "Tanrı bu toprakları ekilsin diye verdi, topraklar üzerinde kişilerin yaptığı adaletsizliğe 'kanun' denilerek uyulamaz" ifadesini kullanmıştır.

. [27] Çetinkaya, Age, s. 71

600 kişilik Atalan Köylü Komitesinin örgütlü direnişinden sonra Atalanlı ağalar çiftliklerine kimseyi yaklaştırmak istememişler ve çiftliklerini silahlı adamlarına bekletmişlerdir. Bu nedenle 1969 yazında bölgenin civarında dolaşmak bile tehlikeli hale gelmişti. Nitekim, Atalan'da direnişçi köylülerden birinin ağanın silahlı adamları tarafından kaçırılıp çiftliğe kapatılması üzerine köylüler çiftliği basmışlar ve arkadaşlarını kurtarmışlardır. Atalanlıların toprak ağasına örgütlü direnişi sürüp gitmiş ve Türkiye "Topraksız Köylü Hareketi" nde bir sembol halini alarak diğer köylü eylemlerinin çoğuna örnek olmuştur.

Malatya köylerinde 1967 yılından beri, sömürüye ve emperyalizme karşı bilinçli ve duyarlı bir kamuoyu oluşmuştu. Bu nedenle devrimciler Malatya köylüleriyle bağlarını sürekli sürdürmüşler ve zaman zaman onlarla çeşitli eylemler düzenlemişlerdir. Bu eylemlerden biri 22 Şubat 1969 tarihinde Malatya merkezde gerçekleştirilen **"Emperyalizmi, İşsizlik ve Pahalılığı Protesto Mitingi"** olmuştur. Gerek katılım, gerekse miting potansiyeli yönünden oldukça yüksek geçen bu mitingte ülkedeki işsizlik, pahalılık ve açlığa yol açan emperyalizm ve onun yerli işbirlikçileri şiddetle kınanmıştır.

Şubat 1969 tarihinde, **Malatya Akçadağ** köylüleri bir direniş komitesi kurup komite adına bir bildiri yayınlayarak, Demirel Hükümetinin 27 Mayıs öncesindeki polis devletini yeniden yaratmaya çalıştığını, devrimci ve Atatürkçü güçleri sindirme gayreti içinde olduğunu, kendileri sürekli Anayasayı çiğnerken, Anayasaya ve laik demokratik Türkiye'ye sahip çıkan Şadi Alkılıç, Ozan Hasan Hüseyin ve Vahap Erdoğdu'nun haksız yere hapse atıldıklarını belirtmişler ve şu görüşlere yer vermişlerdir:

"Zonguldak'ta işçiyi kurşunlatan, Malatya'da öğretmeni dövdüren, Singer'de işçiye sis bombası atan, Alanya'da köylünün toprağını elinden alıp ağaya verdiren, polislerine öğrenci öldürten, yazara, fikir adamına zincir vuran, Amerikan dolarını ulusumuzun şeref ve onuru üzerine çıkaran, tüm bunları daha iyi yürütmek için de eli coplu polis rejimi kurma hevesinde olan zihniyettir"

Bildirinin sonunda, haksız yere hapiste tutulan aydınlara yapılan haksızlığı protesto ettiklerini ve oluşturulan komitenin bu haksızlıklara karşı, "**direnme haftası"** başlattığını duyurarak, bu eyleme herkesin destek vermesini istemişlerdir.[28] Daha sonra bu bildiriyi yayınlayan 6 köylünün tutuklanması üzerine, Malatya'nın 38 köyüne mensup 300 köylünün imzaladığı yeni bir bildiri yayınlanmış ve hapiste tutulan kişilerin salıverilmesi istenmiştir

Ayrıca Malatya Akçadağ İlçesine bağlı Keler ve Hançerli köylüleri de Malatya şehir merkezinde Hükümet Meydanına doğru yürüyerek, yapılan bu baskıları, ağalık ve tefecilik düzeni ile Amerikan Emperyalizmini protesto etmişlerdir.

Antalya Elmalı köyleri ile İzmir Torbalı köylerindeki toprak işgali eylemleri yurdun çeşitli bölgelerinde de etkili olmuş ve Konya'nın **Yunak İlçesiyle, İzmir ve Manisa'nın** bazı köylerinde buna benzer işgal eylemleri gelişmiştir. Bu eylemler üzerine Aydınlık Sosyalist Dergi, *"Siyasal iktidar toprak reformunu yapmadığı sürece onu halk kendi elleriyle yapacaktır. [...] Köylü hareketleri Milli Demokratik Devrimimizin yeni bir halkası ve umut verici habercisidir,"*[29] yorumunu yapmıştır.

Kütahya merkeze bağlı **Değirmenözü** Jandarma Karakol komutanı, köy halkı tarafından kurulan kitaplığın kapatılması için sözlü uyarıda bulunmuş, kapatılmayınca da Kütahya Savcılığından arama emri çıkartarak, 18 Mart 1969 tarihinde

[28] Bu bildirinin tümü için bkz. Aydınlık SD, Sayı5, s.333-334.
[29] Aynı dergi, Sayı 5, s. 344

kitaplığı basmıştır. Yaptığı aramada hiçbir suç unsuru bulamayan komutan, aralarında John Steinbeck'in "Fareler ve İnsanlar", Jack London'ın "Yaşamak Hırsı", Antony Çehov'un "Korkulu Gece" adlı romanları, Şemsi Belli'nin "Anayaso" adlı şiir kitabı ve TİP ile İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Derneğinin tüzük ve programının da bulunduğu o zaman Türkiye'nin her yerinde satılmakta olan 14 kitap ve 6 broşüre el koymuştur. Komutana arama sırasında bunların yasak olmadığı, alınıp götürülmesinin yasal olmayacağı söylendiği halde hiç dinlememiştir.

Komutan ayrıca kitaplığın kurulmasında emeği geçen kişileri gözaltına aldırıp baskı yapmış ve köyde bir daha kitaplık açtırtmayacağını da belirtmiştir. Jandarmanın bu baskılarına dayanamayan Mevlüt Karakaya adlı bir köylü köyünü terk edip İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır.[30]

Türkiye'de köy eylemlerinin yoğunlaştığı bu dönemde, bazı yerel yöneticilerin ve jandarma karakol komutanlarının buna benzer keyfi tutumları olmuş, dolayısıyla köylülerin yerel yönetimlerden şikayetleri ülke genelinde sürüp gitmiştir.

Nisan 1969 tarihinde, bir yandan Atalan Köyü jandarma kordonu altına alınarak işgalin diğer köylere yayılması önlenmeye çalışılırken, diğer yandan, İzmir valisi ve Torbalı kaymakamı Atalan köylüleriyle ağaların arasında arabuluculuk yaparak olayları önlemeye çalışmıştır. Fakat ne işgalin yayılması önlenebilmiş, ne de taraflar arasında kalıcı bir uzlaşma sağlanabilmiştir. Atalan'daki işgal kısa zamanda diğer köylere de yayılmış, **Hortuna ve Kuşçuburun** köylüleri de ağaların elinde bulunan "Pancar Çiftliği"nin hazineye ait olan tapu fazlası bölümünü işgal ederek sürmeye başlamışlardır.

---

[30] Olayın ayrıntısı için, Aydınlık, s. 487-489.

Mayıs 1969 tarihinde Ankara Haymana'nın **Culuk Köyü** halkı, diğer arazi işgallerinin etkisinde kalarak, ağaların elinde bulunan 30.000 dönüm arazinin 24.000 dönümünün hazineye ait olduğunu öne sürerek işgal etmişler ve sürmeye başlamışlardır. Ağalar ise arazinin tümünün kendilerine ait olduğunu iddia etmişler ve köylülerin işgalinin mülkiyet hakkına saldırı olduğunu savunup devletten yardım istemişlerdir.

Bu dönemde Ziraat Bankasının küçük üreticilere vermekte olduğu kredinin dağıtımında da yolsuzluklar yapıldığı köylüler arasındaki yaygın şikayet konularından biriydi. Yine 1969 yılı yaz aylarında Urfa **Hilvan'da**, kredi dağıtımında usulsüzlük ve yolsuzluk yapıldığı gerekçesiyle, köylüler topluca Ziraat Bankası şubesine girerek binayı bir süre işgallerinde tutmuşlar ve yapılan haksızlıkları protesto edip, kredi dağıtımında yetkililerin, adaletli davranmalarını istemişlerdir.

Yine aynı dönemlerde, Kars'ın Susuz İlçesine bağlı **Çamçavuş** köylüleri de kredi dağıtımında adaletsizlik yapıldığını öne sürerek olayı protesto etmek için ilçede bulunan Ziraat Bankası şubesinin önünde toplanmışlardır. **Digor** İlçesine bağlı köylerden gelenlerin de bankanın önüne yığılmasıyla kalabalık iyice büyümüş, daha sonra Erzurum'dan gelen FKF'li devrimci gençlerin ve Kars'tan gelen demokrat çevrelerin de katılımıyla Susuz'da güçlü bir potansiyel oluşmuş ve bir protesto yürüyüşü yapılmıştır.

Haziran 1969 tarihinde Ağrı'da FKF ve TİP örgütlerinin desteklediği **İşsizlik ve Topraksızlığı Protesto Mitingi** yapılmıştır. Çevre il ve ilçelerden sağlanan katılımlarla oluşan kalabalık, işsizlik ve topraksızlığın yanında doğunun geri kalmışlığını ve Türkiye'deki sömürü düzenini protesto etmişlerdir. Aynı dönemde Erzurum'un Oltu İlçesinde de buna benzer bir

miting yapılmak istenmiş, fakat Ağrı'da sağlanan potansiyel burada sağlanamadığı için bu mitingden vazgeçilmiştir.

Aynı dönemlerde, Gaziantep Oğuzeli İlçesine bağlı **Karadibek** köylüleri, yıllardan beri ortakçı olarak ekmekte oldukları ağaların elindeki 3000 dönüm arazinin başka birisine kiralanacağını ve artık ortakçı olamayacaklarını öğrenince araziyi işgal ederek ağayla mücadeleye geçmişlerdir.

Antalya Manavgat İlçesi **Çolaklı** köylülerinin, öteden beri ekmekte oldukları araziye kendi tapulu toprakları olduğu gerekçesiyle ağalar el koymuşlar ve jandarma koruyuculuğunda sürdürmeye başlamışlardır. Bunun üzerine köylüler araziden çıkmayarak direnişe geçmişler, fakat Jandarma toprağın ağalara ait olduğunu belirterek arazinin boşaltılması uyarısında bulunmuştur. Köylüler yine de toprağı terk etmeyip direnişlerini sürdürünce, bu kez jandarma köylüleri zor kullanarak çıkartmak istemiş ve olaylar sırasında jandarma 13 direnişçi köylüyü gözaltına almıştır. Daha sonra mahkemeye çıkarılan bu köylüler tutuklanarak hapse atılmışlardır. Ağalar ellerine nasıl geçirdikleri belli olmayan tapuları sayesinde binlerce dönüm toprağa devlet desteğiyle el koyduktan sonra, 180 haneli Çolaklı Köyünün 100 hanesinin hiç toprağı kalmamış, 80 hanenin de çok az toprağı kalmıştır. Böylece köyün tüm toprağı arkalarına iktidarı almış olan ağaların sahipliğine geçmiştir

Bu sıralarda ilk toprak sorununun ve köylü direnişinin başladığı Antalya Elmalı'daki Köylere giriş çıkışlar denetim altına alınmış ve **Bayraklı Köyü** başta olmak üzere bazı köyler adeta yasak bölge haline gelmiştir.

1969 yazında, Yozgat'ın Yerköy İlçesine bağlı **Kayadibi** köylüleri de ağaların tasarrufundaki hazineye ait arazileri işgal ederek sürmek istemişler, fakat ağalar kendilerine ait tapularını göstererek köylüleri araziye sokmak istememişlerdir. Öte

yandan Kütahya Değirmenözü Köyünde olduğu gibi Kayadibi Köyünde de köylü-gençlik işbirliğiyle bir dayanışma örgütü oluşturulmuştur.

Urfa Harran Bucağına bağlı **Rihayet** Köyünün arazisi köylülerin belirttiğine göre, dedelerinden beri vakıflardan kiralanarak kendileri tarafından ekilip-biçilmekteyken, Müslim Ağan adlı bir ağa, arazinin kendi tapulu toprağı olduğunu öne sürerek köylüleri araziden atmak istemişti. Müslim Ağa elindeki tapuyu gösterip jandarmadan yardım istemiş, bunun üzerine olaya el koyan jandarma, toprağın ağaya ait olduğunu bildirip köylüleri araziden çıkartmış ve Müslim Ağa da traktörlerini araziye sokabilmiştir. Böylece yıllardan beri köylülerin sürdüğü dedelerinden kalma araziler pratik yaşama hiç bakılmadan köylülerin elinden alınmış ve ağaya verilmiştir. Rihayet köylülerine göre bu olayla iktidar partisinin kimin yanında olduğu iyice anlaşılmıştı. Fakat aynı zamanda iktidarın aciz durumda kaldığı da ortaya çıkmıştı.

Bursa Gemlik İlçesi **Muratoba** köylüleri, ekip-biçtikleri ve zaten kendilerine bile yetmeyen toprakların baraj inşa edileceği gerekçesiyle devlet tarafından müsadere edilmesi ve yerine ekecek yeni toprak verilmemesi üzerine Gemlikte toplanarak olayı protesto etmişlerdir.

Balıkesir Dursunbey İlçesine bağlı **Akyayla,** Malatya **Düzyurt** ve Erzurum **Tekman** İlçesinin bazı köylerinde, yine ağaların elinde bulunan ve hazineye ait olan araziler köylüler tarafından işgal edilmiştir.

Ankara Polatlı İlçesine bağlı **Karailyas** Köyünü, Tozlu Çiftliğinin sahibi olan ağalar satın alınca, köylüler toprağı terk etmeyerek direnişe geçmişlerdir. Ağaların şikayeti üzerine köye gelen jandarma, köylülere ateş açıp toprağı boşaltmış ve yeni sahiplerine teslim etmiştir. Köyün yeni sahipleri toprak üze-

rinde hasat yapabilmek için de yine jandarma desteğinden yararlanmışlardır. Yine Polatlı'nın **Kırıkharmanı** Köyünde hazine arazilerini elinde tutan, Ağa Saffet Atacan'ın toprakları köylüler tarafından işgal edilerek sürülmüştür. Saffet Ağanın jandarmadan yardım istediğini öğrenen köylüler, ağanın özel arabasını yakmışlar ve köye gelen jandarmayla da çatışmışlardır. Sonuçta olaylar, birçok köylü tutuklanarak bastırılmıştır.

Polatlı'nın **Sakarya** Köyü çobanları ise ağaya karşı direnişe geçerek, iş bırakımı yapmışlar ve koyun sürülerini başıboş bırakarak salıvermişlerdir. Aynı yörede bulunan YSE işçileri de aynı dönemde greve gitmişlerdir.

12 Eylül 1969 tarihinde Hatay'ın Kırıkhan İlçesi köylüleri öncülüğünde, 56 köyden gelen katılımcılarla Kırıkhan'da **Ağalığı ve Tefeciliği Protesto Mitingi** yapılmıştır.

1 Kasım 1969 tarihinde İstanbul Silivri İlçesine bağlı **Değirmenköy** köylüleri, ağaların elinde bulunan Eseceli Çiftliğinin 5000 dönümlük bölümünün hazine arazisi olduğunu öne sürerek işgal etmişlerdir. Ağalar köylüleri işgal ettikleri topraklardan çıkartmak için her zaman olduğu gibi yine jandarmadan yardım istemişler ve köye gelen jandarma köylüleri zor kullanarak araziden çıkarmıştır. Olay üzerine köye gelen İstanbul valisi yaptığı incelemeden sonra köylülerin haklarını hukuksal yollardan aramaları gerektiğini ve bu şekilde eylemler koyarlarsa kendilerine yardımcı olamayacağını bildirmiştir. Valinin bu tavrı üzerine köylüler yumuşamış, bunun üzerine İstanbul ve Tekirdağ savcılıkları olaya el koyarak gerekli kovuşturmayı başlatmışlardır.

1969 yazında Hakkari ve Muş'a bağlı köylerin birçoğunda topraksız köylüler, topluca köylerini terk ederek il merkezlerine göç etmişlerdir.

C. 1969 Köylü Eylemlerindeki Devrimcilerin Rolü

Yukarıda değinildiği gibi 1968 yılından başlayarak köy eylemlerinde görev almaya başlayan FKF (Ekim 1969'dan sonra DEV-GENÇ) üyesi devrimciler 1969 yılı içinde gerçekleştirilen üretici eylemlerinin çoğuna katılmışlardır. Ege tütün ve Karadeniz fındık üreticileri başta olmak üzere Anamur fıstık, Çorum ve Malatya haşhaş, Tarsus pamuk üretici eylemlerini desteklemişler ve köylülerle birlikte mitingler düzenlemişledir. Toprak işgallerinin en önemlisi olan Atalan ve Göllüce köylerine kitleler halinde gidip günlerce kalarak köylülerin direnişine destek vermişlerdir. Söke ve Torbalı ilçelerinin tüm cadde ve sokaklarına afişler asıp bildiriler dağıtmışlardır. Ağalara karşı direnen köylerin meydanlarını ve kahvelerini de afişlerle süsleyip topraksızlık sorunu ile sömürü sorununun bir bütün olduğunu açıklamışlardır.

Malatya'da köylü komitesinin oluşmasında, Kütahya Değirmenözü Köyü kitaplığının açılmasında, Kars-Susuz, Ağrı ve Kırıkhan mitinglerinin gerçekleştirilmesinde, Polatlı'nın Karailyas ve Kırıkharman, Silivri'nin Değirmenköy (Eseceli Çiftliği), Manavgat'ın Çolaklı köylerindeki köylü direnişlerinin sürdürülmesinde bölgelere giderek köylülere destek vermişlerdir. Ayrıca ilk köylü direnişinin başlaması nedeniyle köylü eylemlerinin sembolü halini almış olan Elmalı'nın Bayraklı Köyü hiçbir zaman boş bırakılmamıştır.

1969 yılında özellikle Ege Bölgesinde gerçekleştirilen mitinglere demokratik örgütlerin birçoğu destek vermiştir. TÖS'lü öğretmenler mitinglere katıldıkları gibi, ayrıca Karadeniz ve Ege Bölgelerinde sürdürülen köy gezilerine de katılmışlardır. Fatsa TÖS Şubesi üyeleri Temmuz-1969'da Karadeniz'in birçok köyünü gezerek, başta Kayseri'deki TÖS toplantısının basılması olmak üzere, öğretmenlere yapılan baskıları kınamış-

lardır. Öğretmenlere baskı yapılmasının asıl nedeninin köylüleri ve toplumu aydınlatmaları olduğunu açıklayan bildirilerden binlercesini gittikleri köylerde dağıtmışlardır.

c. 1970 Yılı Köylü Eylemleri

Üçüncü Bölümde değinildiği gibi, 1970 yılı Ocağında çok sayıda DEV-GENÇ üyesi Ankara, İstanbul ve İzmir'den Ege ve Karadeniz tütün üreticisi köylere dağılarak, köylülere, tüccar-tefeci-tekel üçlüsünün ittifak halinde olduğunu, önceki yıllarda olduğu gibi devletin vereceği fiyatın tütün üreticilerini tatmin etmeyeceğini, tütün alımında ve kalitesinin belirlenmesinde yine sorunlar yaşanacağını, dolayısıyla üreticilerin tütünlerini düşük bir fiyatla tüccara satmak zorunda kalacaklarını, aldıkları parayla hiçbir gereksinimlerini karşılayamayıp borç para için tefecilerin eline düşeceklerini ve eğer örgütlü bir mücadeleye girilmezse, bu düzenin bu şekilde sürüp gideceğini anlatmışlar, bütün bunların ana kaynağının da Türkiye'deki sömürü düzeni olduğunu belirtmişlerdir.

Gerek Karadeniz'de, gerekse Ege'de bu eylemler, bazı köy muhtarı, yerel güvenlik güçleri ve yöneticiler, bazı partilerin bölge örgütleri ve kışkırtılmış taraftarları tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Tüccar ve tefecilerin silahlı adamları da konulacak her türlü eylemi önlemek için sürekli tehdit unsuru oluşturmuşlardır. Fakat girişimler etkili olmamış ve 26 Ocak 1970 tarihinde **Akhisar Tütün Üreticileri Mitingi,** bir hafta sonra da **Ödemiş Tütün Üreticileri Mitingi** ve Şubat 1970 tarihinde de **Alaçam Tütün Üretici Mitingi** yapılmıştır. Her üç miting de devrimci-köylü ittifakının gerçekleştirdiği eylemlerin en güzel örnekleri olmuş ve her üçünde de hem DEV-GENÇ temsilcileri, hem de üretici temsilcileri konuşmuşlardır.

1970 yılı Aralık ayı sonlarında yine Akhisar'da, TÜTÜS ve DEV-GENÇ 'in organizasyonuyla yeni bir **Tütün Tüccarını ve Tekeli Protesto Mitingi** yapılmıştır. Tütün piyasasının açılmasından önce gerçekleştirilen bu mitingle, piyasa açıldığı zaman, tekelin üreticileri tüccarların eline düşürmemesi ve tütüne verilecek fiyatın üreticiyi koruması istenmiştir. Miting dağıldıktan sonra köylülerin tütün tüccarlarına saldırı yapacağından korkan ilçe yönetimi jandarma çağırarak önlem almış ve tüccarların bulunduğu cadde jandarma kordonu altına alınarak korunmuştur. Bu mitinglerden sonra tekelin tek yanlı fiyat belirlemesi etkisiz hale gelmiş ve TÜTÜS'ün rolü artmıştır.

Tütün üreticilerinin eylemleri çay ve fındık üreticilerini de etkilemiş ve bunlar da haklarını aramak için eyleme yönelmişlerdir.1970 Mayıs ve Haziran aylarında, Ordu, Fatsa, Ünye, Giresun, Bulancak gibi fındık üretim bölgelerini dolaşan devrimciler, yerel iktidar güçlerinin engelleme çalışmalarına karşı, önceki bölümde açıklanan Fatsa köylülerinin direnişleri olmuş, bir süre sonra da Ordu ve Fatsa'da ayrı ayrı **Fındık Üretici Mitingleri** gerçekleştirilmiştir.

Yine Üçüncü Bölümde değinildiği gibi 9-25 Haziran 1970 tarihlerinde Ankara, İstanbul ve Erzurum'dan Kars'a giden devrimci gençler, süt üreticisi köylüler arasında dolaşarak, süt üreticileriyle ortak bir miting düzenlemek istemişler, fakat yerel gerici güçlerin engellemeleri ve süt üreticilerinin yeterli potansiyele erişmemiş olmaları nedeniyle amaçlanan miting gerçekleştirilememiştir.

1970 yaz aylarında önemli köylü sorunlarından birisi de haşhaş ekiminin devlet tarafından yasaklanmasıydı. Köylerin birçoğunda haşhaştan uyuşturucu madde üretildiği dahi bilinmezken, sırf Amerika'nın isteği üzerine haşhaş ekiminin yasaklanması gerçekten haşhaş eken köylüler için büyük bir

darbe olmuştu. Çünkü, haşhaş ekimi yapılan köylerin birçoğunda en önemli geçim kaynağı haşhaştı, hatta bazı köylerde tek geçim kaynağıydı. DEV-GENÇ militanları 1970 Haziran ayında Merzifon, Çorum, Amasya ve Tokat'ın haşhaş üreticiliği yapan köylerinde 20 günlük bir çalışma yapmışlardır. Devrimciler haşhaş üreten köylerin birçoğuna uğramışlar ve haşhaş ekiminin, Amerika'nın isteği yüzünden yasaklandığını açıklamışlardır. Hükümetin, haşhaşı yasaklarken köylülere mutlaka alternatif bir geçim kaynağı göstermesi gerektiğini belirtip, Türkiye'de haşhaş üretiminden zaten yeterince yararlanılamazken şimdi tamamen yasaklanmasının insani bir karar olmadığını ve bu kararla köylülerin potansiyel suçlu kabul edildiğini açıklamışlardır. Köy gezilerinde bu gibi konular karşılıklı tartışılmış, Amerikan Emperyalizmi ve haşhaşın yasaklanması konusu üzerine hazırlanan afişler asılmış, yazılan bildiriler yüksek sesle okunarak 14000 kadar bildiri köylerde dağıtılmıştır.

Devrimci gençlerin bu çalışmalardan sonra, Merzifon ve Çorumda ayrı ayrı **Amerikan Emperyalizmini ve Haşhaşın Yasaklanmasını Protesto Mitingleri** yapılmıştır. Her iki mitingde de Amerikan aleyhine sloganlar atılmış, hükümetin tutumu kınanmış, işbirlikçi zihniyet lanetlenmiştir. Merzifon'daki mitingde bir Amerikan bayrağı, Amerikan aleyhine atılan sloganların eşliğinde yakılmıştır. Merzifon'daki coşkuyu gören faşistler polis desteğinde mitinge saldırmışlar, faşistlerin saldırısının miting katılımcıları tarafından püskürtülmesi üzerine bu kez mitinge polis saldırmış ve topluluğu rasgele coplayıp, 5 DEV-GENÇ üyesini gözaltına almıştır. Gözaltına alınan devrimcilere karakolda işkence yapılmış ve iktidarın yerel güçleri ne derece Amerikancı olduklarını bu davranışlarıyla kanıtlamışlardır.

Yine haşhaş ekiminin yasaklanması sorununu işlemek üzere,

5'er kişilik ekipler halinde Malatya'nın köylerini dolaşan DEV-GENÇ üyesi gençler, köylülerle çok sağlam bir diyalog kurmuşlardır. Güçlü bir mitingin yapılacağından endişelenen iktidarın yerel temsilcileri ve güvenlik güçleri, devrimci-köylü ilişkisini engellemek için köylüleri tahdit etmişler, yolları tutmuşlar ve mezhep ayrılıklarını körükleyerek köylüleri birbirlerine düşürmek istemişlerdir. Fakat bütün bu olumsuz çalışmalara ve baskılara rağmen, 1970 Temmuz ayında çok büyük bir katılımla Amerikancı güçleri endişelendirecek bir **Malatya Haşhaş Mitingi** yapılmıştır.

1970 Ağustos ayında Denizli'nin Çivril İlçesi köylerini dolaşan devrimci gençler, 15 gün süren köy çalışmalarıyla, Amerika'nın isteğiyle haşhaş üretiminin yasaklandığını ve bu yüzden köylülerin önemli geçim kaynaklarından birinin ellerinden alındığını anlatılmışlardır.

Köylüler de haşhaş ekimine alıştıklarını, topraklarını ona göre hazırladıklarını, haşhaş ekiminden başka bir alana yönelmelerinin güç olacağını, üstelik topraklarının en verimli gelir getirecek ürünün haşhaş olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmaların sonucunda 20 Ağustos 1970 tarihinde, Çivril'de binlerce üreticinin katıldığı **Çivril Haşhaş Mitingi** yapılmıştır. Çivril mitingini engellemek için, Çivril Ziraat Odası üyeleri Ülkü Ocaklarıyla birlikte hareket ederek mitinge saldırmak istemişler, fakat bu girişimler etkili olamamış ve oldukça coşkulu bir miting gerçekleştirmişlerdir.

Bu yasaklamadan sonra, yüzlerce köyün en önemli geçim kaynağı olan haşhaşın ekimine eski kıvamında bir daha izin verilmemiştir. Bu eylemlerle köylüler bu yasağın anlamını kavramışlardır. Masum köylülerin haşhaş ekmesini yasaklayarak uyuşturucuyla mücadele edilemeyeceği, uyuşturucu bağımlılığının yaygınlığından ve uyuşturucu rantının bugün

ulaştığı boyutlardan anlaşılmaktadır. Köylüler haşhaş ekmeye devam etseydiler bundan daha kötü bir sonuç olacağını kimse savunamaz.

Zeytin üreticiliği yapan Ayvalık köylüleri, kendi sorunlarını dile getirmek üzere kalabalık bir katılımla Ayvalık'ta bir **Zeytin Mitingi** düzenlemişlerdir. Çevredeki devrimci-demokrat kesimlerin de desteklediği bu miting yine, sömürü ve emperyalizm karşıtı bir eyleme dönüştürülmüştür.

1970 Temmuz ayında Manisa'nın Salihli İlçesinde üzüm ve pamuk üreticilerinin izin alıp yapmak istedikleri üretici mitingi, polislerin ve faşistlerin saldırısına uğramış ve 19 devrimci gözaltına alınmıştır. Bu yüzden ertelenmek zorunda kalınan miting bir hafta sonra Salihli'de daha güçlü bir biçimde **Üzüm ve Pamuk Sömürüsünü Protesto Mitingi** olarak, faşist saldırısına karşı gerekli önlemler alınarak gerçekleştirilmiştir.

1970 yaz ayları başında Türkiye'de ve dünyada en kaliteli üzüm ve şarabı üreten Nevşehir ve çevresi üzüm üreticileri, ürünlerinin gerçek değerinin verilmediğini öne sürerek eylem hazırlığı içine girmişlerdi. Bunu haber alan DEV-GENÇ, Ankara ve İstanbul'dan çok sayıda devrimciyi bölgeye göndererek, Eylül ayı içinde, Nevşehir ve Gülşehir'de 15 gün süren bir köy çalışması yaptırmıştı. Mitingden önce, devrimcilerin gittiği köylere bir de Ülkü Ocaklılar gitmişler ve köylülere komünistlerin oyununa gelmemeleri için uyarıda bulunmuşlar, onların görüşlerine karşı çıkarak mitinge katılacaklarını bildiren köylüleri de tehdit etmişlerdi. Buna rağmen, katılımın beklenenden çok daha fazla olduğu **Nevşehir Üzüm Üreticileri Mitingi** gerçekleştirilmişti. Çok kalabalık ve coşkulu olduğu için mitinge saldırmaya cesaret edemeyen faşistler, miting dağıldıktan sonra, geldikleri yerlere geri dönmek üzere şehir garajlarına gelen devrimcilerin üzerine saldırmışlar ve 7

devrimciyi döverek yaralamışlardır. Saldırıya uğrayan gençleri, şehrin güvenlik güçleri korumadığı gibi, olay yerinde toplanan gericiler de dövülme olayına seyirci kalmışlardır.

Fıstık ve üzüm taban fiyatlarının çok düşük tutulduğunu, bu yüzden üreticilerin aç kalacağını öne süren Gaziantep fıstık ve üzüm üreticileri seslerini duyurmak için bir miting düzenlemişlerdir. Yerel DEV-GENÇ örgütünün ve diğer demokrat çevrelerin katkı ve desteğiyle çok güçlü bir potansiyelin oluştuğunu gören vali, köylüleri mitingten caydırmak için uyarmış ve mitingi engellemeye çalışmıştır. Fakat il yönetiminin uyarılarına rağmen üreticiler akın akın şehre gelerek mitinge destek vermişler ve sonuçta beklenenin üzerinde bir katılım sağlanarak **Gaziantep Üretici Mitingi** yapılmıştır.

1970 Ağustos ayı içinde, Çarşamba, Çorlu, Turhal, Mersin ve Ödemiş'te, Üretici haklarını korumak, İşsizliği ve pahalılığı protesto etmek, Amerikan Emperyalizmini ve sömürü düzenini kınamak için **İşsizliği, Pahalılığı ve Emperyalizmi Kınama Mitingleri** düzenlenmiştir. Bu mitinglerin hepsine hem köylüler, hem de devrimci-demokratlar katılmışlardır.

Elazığ'ın Keban İlçesi köyleri, Keban Barajı inşaatı için istimlak edilen arazilerin ücretlerinin uzun zamandan beri ödenmemiş olmasını ve arazilerin gerçek değerinden daha düşük bir fiyatla istimlak edilmesini protesto etmişlerdir. Bu amaçla Elazığ İl merkezinde **Toprak Bedellerinin Ödenmesi Mitingi**ni düzenlenmişlerdir.

Konya Ereğli'sine bağlı köyler, su kanallarının yetersizliği yüzünden sebze ve meyvelerinin kuruması üzerine, Ereğli İlçe merkezinde **Susuzluğu Protesto Mitingi** yapmışlardır. Mitinge, Ankara ve İstanbul'dan gelen devrimcilerle birlikte, Konya ve Ereğli'den çok sayıda öğretmen ve halktan kişiler katılmışlardır. Bu mitingde de Amerikan karşıtı sloganlar atılmıştır.

1970 Ağustos ve Eylül aylarında, Mersin'in Anamur İlçesinde, DEV-GENÇ üyesi gençlerle TÖS üyesi öğretmenler birlikte köyleri dolaşmışlar ve hem toprak sorunu olan dağ köylerinin, hem de fıstık üreticisi sahil köylerinin sorunları üzerinde çalışmışlardır. 26 gün süren bu çalışmaların sonucunda, bundan sonra Anamur'da konulacak olan eylemlerin organizasyonunu yürütecek olan, **Anamur Köylü Birliği** adında bir örgütlenme gerçekleştirilmiştir. Bu birlik, 12 Eylül 1970 tarihinde Anamur'da, fıstık fiyatlarının düşüklüğünü, topraksızlığı, işsizlik ve pahalılığı protesto etmek için **Anamur Fıstık Mitingi**ni yapmıştır. Anamur çalışmasına katılan devrimciler, çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bir rapor hazırlayarak DEV-GENÇ merkez yürütmesine sunmuşlardır.

Uşak'ın Eşme İlçesi köylerini gezen DEV-GENÇ üyesi devrimciler, Eşme'de köylülerle kahve toplantıları düzenleyerek, onlarla yurt ve dünya sorunlarını tartışmışlardır. Yalnız seçim zamanlarında köylere uğrayan politikacıları eleştiren gençler, kendilerinin hiçbir kişisel çıkarları ve hırsları olmadan köylü sorunlarını kavramak ve onları aydınlatmak amacında olduklarını belirtmişlerdir. Her köyün kendi üretim dalına göre çeşitli sorunlarının bulunduğuna değinilen bu toplantılarda, tütün, haşhaş, zeytin, incir gibi sorunlar tartışılıp görüşülmüştür. Eşme'de köylülerle yapılan kahve toplantısını basan polis 8 devrimciyi gözaltına almış ve toplantıyı, izinsiz olduğu gerekçesiyle dağıtmıştır.

1970 yaz sonunda, Torbalı İlçesindeki ağaların tasarrufunda bulunan hazine arazilerini işgal eden köylerin sayısı gittikçe artmış, Atalan, Göllüce ve **Kızılcaavlu** köylerinden sonra **Yenioba** Köylüleri de işgal eylemine katılmışlardır.

1970 yılı Aralık ayında, Adana'nın Ceyhan İlçesi **Akdam** Köyünde toprak ağası Boranlarla topraksız köylüler arasında

toprak yüzünden kavga çıkmış ve jandarma aracılığıyla olaylar güçlükle yatıştırılabilmiştir.

İzmir Ziraat Odası üyeleri, Aralık 1970'de Ziraat Odasında düzenledikleri bir toplantıdan sonra, ziraat ürünleri üzerinde oyunlar oynandığını belirterek, sessiz bir yürüyüş yapmışlar ve iki gün süreyle piyasaya Mal Sürmeme kararı alıp, uygulamışlardır.

1970 yılı sonlarında Konya'nın Ereğli İlçesine bağlı eski köy enstitülerinden biri olan İvriz Öğretmen Okulunda, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ne zaman açılacağı belli olmayacak biçimde eğitim-öğretime ara verilmesi üzerine, okul öğrencilerinin kimisi memleketlerine dönmüşler, kimisi okulda okulun açılacağı günü beklemeye başlamışlar, kimisi de kaydını alıp diğer okullara gitmişlerdi. Bunun üzerine Ankara ve İstanbul'dan Ereğli'ye giden devrimciler, Ereğli köylerini dolaşmışlar, öğrencilerin, öğretmenlerin, velilerin ve çok sayıda köylünün katıldığı **Öğretmen Okulu Açılsın Mitingi**ni gerçekleştirmişlerdir.

d. 1971 Yılı Köylü Eylemleri

12 Mart dönemi hükümetlerinin ülkeyi baskı altına almasına kadar, Türkiye'de bir yandan demokratik köylü hareketleri ve köylülerin Hak Arama Kavgaları, diğer yandan devrimcilerin köylülerle ilişkileri ve köy çalışmaları sürmüştür. 12 Mart yönetimi kısa zamanda niteliğini belli ettikten sonra, ülke genelindeki köylülerin toprak talebinde bulunmalarını ve üretici sorunlarına yönelik eylem yapmalarını yasaklamıştır. Bu nedenle 12 Mart yönetiminin tüm ülkeyi baskı altına aldığı Nisan 1971'den sonra köylü hareketleri durmuş, olanlar da izlenemez olmuştur. 1971 yılı Nisan ayına kadar belirlenebilen önemli köylü hareketleri için şu örnekler sayılabilir:

1970 yılı Aralık ayında, Adana'nın Ceyhan İlçesi **Akdam** Köyünde başlayan Boranlar Ailesiyle, topraksız köylüler arasındaki toprak kavgası, 1971 yılı Ocak ayında da sürmüştür. Bu arada köylülerle ağalar arasında devam eden mahkeme ağalar lehine bitmiş ve köylülerin elinde bulunan **Resneli Çiftliğ**inin boşaltılıp ağalara teslim edilmesine karar verilmiştir. Köylüler çiftliği boşaltmak istemeyince köy jandarma denetimine alındıktan sonra çiftlik boşaltılmak istenmiş, fakat çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu köylü direnişi yüzünden jandarma çiftliği boşaltmaktan vazgeçerek köyü terk etmek zorunda kalmıştır. Çiftlik daha sonra daha etkin önlemler alınıp daha çok sayıda jandarma getirilerek boşaltılmış ve ağalara teslim edilmiştir.

1971 yılı Ocak ayında Aydın'ın Germecik İlçesi **Turalla** köyünde, Torbalı köylerinin etkisiyle Atalan ve Göllüce'de olduğu gibi ağaların elinde bulunan 20000 dönüm hazine arazisi köylüler tarafından işgal edilerek sürülmüştür.

Diyarbakır'a bağlı **Habercin** Köyünde, eskiden beri köylülerin ekmekte olduğu toprakların ağalar tarafından gasp edilmesi üzerine, köylüler direnişe geçerek DEV-GENÇ'ten destek istemişlerdir. Bunun üzerine DEV-GENÇ ve SDD (Sosyal Demokrasi Derneği) üyeleri Habercin Köyü'ne giderek köylülerle görüştükten sonra Diyarbakır'da ortak bir yürüyüş düzenlemişlerdir.

Zonguldak'ın **Ulus İlçesi**nde, yılın belli dönemlerinde geçici orman işçisi olarak çalıştırılan köylüler, verilen ücretin yeterli olmadığından, iş ve sosyal güvenliklerinin bulunmadığından yakınmaktaydılar. Bunun üzerine isteklerini örgütlü olarak yapabilmek amacıyla 1971 yılı Şubat ayında Orman İşçileri Sendikasını kurmuşlardır. Daha ilk kuruluşunda sendikaya 5 bin geçici orman işçisi üye olmuş ve iş güvenliği istemişlerdir. Köylerde yaşam koşulları çok ağır olduğu için, hiçbir sosyal

güvencesi olmadığı halde, Orman Bakanlığına bağlı yerel orman işletmeleri geçici işçi bulmakta hiç güçlük çekmiyordu. Normal işçi statüsünde olmayan geçici orman işçilerinin eylemlerini de köylü hareketleri içinde saymak gerekir.

1971 yılı Mart ayında, Maraş'ın Pazarcık İlçesine bağlı **Emiroğlu** köyünde, yine ağaların elinde bulunan hazineye ait araziler köylüler tarafından işgal edilerek sürülmüştür. Köylülerin isteği üzerine köye getirtilen kadastro yetkilileri arazi üzerinde ölçüm yaparak köylülerin işgal ettiği arazinin ağalara değil, hazineye ait olduğunu kanıtlamışlardır. Daha sonra çevre köyler de Emiroğlu köylülerine destek vermişler ve Maraş merkeze bağlı **Pınarbaşı** Köyünde de ağaların gasp ettikleri hazine arazilerini köylüler işgal edip sürmüşlerdir.

12 Mart yönetimlerinin köylü eylemlerini yasak etmesine ve bu eylemlere karşı baskıyı artırmış olmasına rağmen, yine de çeşitli köylü etkinliklerinin gerçekleştirildiği kesindir. Fakat artık devrimci kadroların köylerde çalışma olanağı kalmadığı gibi, gerçekleştirilen köylü eylemlerini izleme şansı da kalmamıştır.

6. Topraksızlık Sorunu ve Köylüler Arasındaki Toprak Kavgaları

Topraksız köylülerin köylerdeki yaşam koşulları oldukça ağırdı. Çünkü bunlar ya ortakçı olarak ailecek başkalarının topraklarında çalışmakta ve geçimlerini çok zor sürdürmekte ya da dönüm hesabıyla kira ödeyerek tuttukları toprak üzerinde yine ailecek yıl boyu çalışıp ancak karınlarını doyurabilmekteydiler. Topraksız köylülerin çokluğu nedeniyle büyük toprak sahipleri topraklarında çalıştıracak insan bulmakta güçlük çekmiyorlardı. Toprakta geçici işçi çalıştırmakla ilgili bağlayıcı bir kural da olmadığı için çalıştırdıkları kişilere karşı

hiçbir sorumluluk duymuyorlardı. Dolayısıyla ağaların topraklarında geçici olarak çalışan topraksız köylülerin emekleri sömürüldüğü gibi, ne iş ne sağlık ve ne de gelecekle ilgili güvenceleri vardı.

Bunlar her an topraktan atılıp işsiz kalabilmekteydiler. Toprak sahibinin ırgatı olan ya da yarıcı, ortakçı, kiracı gibi konumlarda ağanın topraklarında çalışanların da iş ve geçim koşulları çok ağırdı. Bu unsurların ektikleri topraklardan hangi oranda ya da miktarda, hangi kurala bağlı olarak yararlanacaklarını tamamen toprak sahipleri belirlemekteydi. Bunların da hiçbir güvenceleri yoktu ve bunlar da her an topraktan atılabilmekteydiler. Bu durumda da topraksız köylünün zaten hazineye ait olan toprakları işgal etmekten ya da şehirlere göç etmekten başka çaresi kalmıyordu. Bu nedenle o dönemde az topraklı ya da topraksız köylülerin hazine topraklarını işgal etme eylemleri izlenemeyecek yoğunlukta sürüp gitmiştir.

Diğer yandan, değinildiği gibi 1960'lı yıllarda ekilebilecek toprakların sınırına gelindiği halde, adaletsiz toprak dağılımı yüzünden hala milyonlarca köylünün topraksız olması, yeterince sulama ve teknik önlemlerin alınmayışı, köylüleri kaynaştıracak örgüt ve dayanışma bilincinden yoksun oluşları gibi nedenlerle, köyler ve köylüler arasındaki toprak kavgaları da hiç eksik olmuyordu.

Türkiye Arazi Kanunnamesine göre, toprağın yeri ve konumu yüzölçümüne göre değil, sınırındaki sahiplerine göre belirleniyordu. Bu nedenle toprak sahiplerinden birinin sınırındaki toprağa girmesi resmi kayıtlardan anlaşılmıyordu. Bu durum toprak ihlallerini ve sınır geçmeleri kolaylaştırıyordu. Ayrıca toprak anlaşmazlıklarıyla ilgili açılan davalarının yıllarca sürüp gitmesi bu kavgaların önlenmesini güçleştiriyordu. Çoğunlukla birbirine sınır köyler arasında çıkan ve yıllarca süren bu anlaşmazlıklardan birçok avukatın çıkar sağladığı her

yerde anlatılıyordu. Ülke genelinde yaygın biçimde süren köyler ve köylüler arasındaki bu kavgalar, nesilden nesle geçerek sürüp gitmiştir.

Türkiye köylüleri için toprağın en değerli olduğu 1960 döneminde, bir yandan ağaların elindeki hazine arazilerinin işgalleri sürerken, diğer yandan bu tür köy kavgaları da yoğunlaşarak sürmüş ve bu ilkel çatışmalar nedeniyle birçok köy birbirleriyle düşman hale gelmişlerdi. Ancak bu dönemde, hazine arazilerini elinde tutan ağalara karşı yürütülen köylü direnişleriyle, konumları birbiriyle aynı olan köyler ve köylüler arasındaki bu kavgalar zaman zaman birbirine karışmış ya da karıştırılmıştır. Devrimciler köyler ve köylüler arasındaki kavgalara mümkün olduğunca karışmamışlar, fakat bunların yanlış olduğunu her yerde ve her fırsatta vurgulamışlardır.

Balıkesir'e bağlı Manyas'ın **Kocagöl** köyü ile, yine Balıkesir'e bağlı Gönen'in **Bayramiç** Köyü arasındaki yıllardan beri süren arazi anlaşmazlığı Bayramiç lehine sonuçlanınca iki köy arasında yeniden olaylar çıkmıştır. Olay yerine gelen kaymakam saldırıya uğrarken, köylüler köye gelen Jandarma ile de çatışmışlardır. İzmir'in Selçuk İlçesine bağlı **Havutçulu** ve **Çamlık** köyleri de su anlaşmazlığı yüzünden kavga etmişlerdir.

7. Köy Çalışmalarının ve Köylü Eylemlerinin Genel Değerlendirmesi

Bu bölümde 1967 Aralığında Antalya Elmalı Köylülerinin ellerindeki hazine arazisine ağanın göz dikmesi üzerine başlattıkları direniş eyleminden, 1971 Martında Maraş Pınarbaşı köylülerinin ağaların elinde bulunan hazine arazisini işgal etmelerine kadar gelişen önemli köylü hareketlerine değinildi. Saptanabilen bu olaylar o zamanın yayın organlarına ulaşmış ve çoğu kamuoyunu günlerce meşgul etmişti. Fakat bu kadar

çok olayın yanında, sıradan köylü hareketlerine o zamanki yayın organları pek yer ayırmamıştı. Bu nedenle yayın organlarına girmemiş ülke genelinde çok sayıda köylü eylemlerinin bulunduğu kuşkusuzdur. Ancak bu dönemdeki köylü eylemleri yalnız burada belirtilenler kadar olsa bile, bu 2-3 yıllık dönem yine de Türkiye köylü hareketlerinin en yoğun olduğu dönemdir.[31]

O dönemde sağlanan devrimci-köylü işbirliği sonucunda ortaya konulan eylemler, hak arama kavgasında, köylüleri, miting, yürüyüş ve örgüt bilinciyle buluşturmuş ve anılan çok sayıda miting ve yürüyüşün yanında, Karadeniz Tütün Üreticileri Sendikası, Türkiye Tütün Üreticileri Sendikası, Anamur Köylü Birliği, Atalan Köylülerinin oluşturduğu 600 kişilik işgal komitesi, Ulus geçici orman işçilerinin kurduğu Geçici Orman İşçileri Sendikası, Kütahya Değirmenözü Köylülerinin kütüphane kurup kitap toplaması, Malatya Köylülerinin hapisteki devrimciler ve köylüler için imza kampanyasına girip yüzlerce imza toplaması gibi örgütlenme ve dayanışma hareketleri de olmuştur.

Topraksız köylülerin çoğu kez yapacak başka hiçbir eylem biçimi olmadığı için başlattıkları hazine arazilerini işgalleri, o dönemde CHP Genel Sekreteri olarak Atalan Köyüne giden Bülent Ecevit'i etkilemiş ve daha sonra ortaya attığı "Su kullananın, toprak işleyenindir" sloganına esin kaynağı olmuştu. Bu slogan, 1970'li yıllarda CHP'nin köylülerden oy toplamasını ve kısmen iktidar olmasını sağlamıştı, fakat genel sekreterin attığı slogan hiçbir zaman yerini bulmamıştı.

---

[31] 1970 ve 1971 yılı köylü hareketlerinin topluca değerlendirilmesi için yukarıda verilenlerden başka, bkz. AYDINLIK Sosyalist Dergi, Cilt 5, Sayı 29-30, s. 439-443; 1969 yılı köylü hareketleri için bkz. Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7, s. 2136 vd.

Köy çalışmaları ve köylü eylemlerinin sağladığı örgüt ve bilinç düzeyi sayesinde, köylü ürünlerinin fiyatının devlet tarafından tek yanlı olarak belirlemesi zorlaşmış ve fiyatları belirlemede, demokrasi güçlerinin köylülerle birlikte oluşturduğu muhalefet cephesi de etkili olmaya başlamıştı. Gerçekten de köy çalışmaları sırasında binlerce köylü, yaşamakta olduğu sorunlara genel sömürü düzeni içinde bakmayı öğrenmiş ve emperyalist sömürünün ne olduğunu kavramıştı. Dönemin devrimcileri de tarımsal kesimin sorunlarını kavrayıp kendi ideolojik bakışları içinde yorumlamayı öğrenmişlerdi.

Bu karşılıklı bilinçlenme ve dayanışmanın sonucunda ortaya konulan eylemlerde, köylü sorunlarına yönelik sloganlar atıldığı gibi, **Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye** sloganı sürekli kullanılmış ve bu slogan tıpkı devrimciler gibi köylülerin de diline ve belleğine girmişti. Yine köy çalışmaları sırasında kırsal kesimden Türkiye devrimci mücadelesinde sürekli yer alacak militanlar da yetişmişti. 12 Mart düzenine karşı kırsal bölgelerde savaşım veren devrimciler, bu köy çalışmalarıyla oluşturulan dirençli köylü kadrolarının desteğini ve katkısını görmüşlerdi. 12 Mart döneminde açılan davaların birçoğunda, yataklık suçundan sanık köylüler ve tutuklanmış çok sayıda köylü devrimciler de bulunmaktaydı.

Genel olarak, bütün dünyanın Sosyalizme en yakın olduğu 1968 döneminde Türkiye demokrasi güçleri, egemen sisteme karşı en güçlü ve dirençli toplumsal muhalefeti oluşturmuşlardı. Bu gelişimden etkilenen köylüler de sistemin yarattığı sorunların yanında Türkiye'de tarımsal kesimin kendine özgü sorunlarının da etkisiyle, demokrasi güçlerinin oluşturduğu muhalefet cephesine katılmışlardı. Köylü kesimin sömürü ve talan düzenine karşı harekete geçmesinde, 68'li devrimcilerin hiçbir çıkar gözetmeden onların sorunlarıyla ilgilenmelerinin

büyük etkisi olduğu kuşkusuzdur. Böylece 12 Mart öncesi iktidarlarını güç durumda bırakan gelişmelerde, yalnız şehirlerde oluşan devrimci-demokrat muhalefet değil, aynı zamanda Türkiye kırsalında yükselen bilinçli kitle muhalefeti de etkili olmuştu. Nitekim her köylü eyleminin bastırılışı yeni bir köylü eyleminin nedeni oluyor, tüccar, tefeci ve ağalarla ortak olan iktidarları güç durumda bırakıyordu. 12 Mart müdahalesi o zamanki iktidarı açmaza sokan bütün gelişmelere karşı yapıldığı için, demokratik köylü hareketlerini de kırmak amacı taşımaktaydı. Bu nedenle 12 Mart faşizmi tüm demokratik direnç güçleriyle birlikte demokratik köylü direncini de kırmıştı.

V. 68 HAREKETİNE VE DEĞERLERİNE SALDIRILAR

Egemen güçler her gün biraz daha yoğunlaşan 68 eylemlerini ve toplumun tüm kesimlerinde sağlanan kitlesel muhalefeti kırmak ve yıldırmak için çeşitli önlemler almışlardı. Öğrenci yurtları, örgüt binaları, devrimci aydınların ve köy eylemcilerinin evleri basılıp aranmış, gözaltı ve tutuklamalar artırılmış, kitap, dergi ve gazeteler toplatılmış, yayınevleri baskı altına alınmış, toplantı, miting ve panel gibi etkinlikler kısıtlanmış ve her türlü örgütsel çalışmalar yasaklanmak istenmişti. Bir yandan bu gibi polisiye önlemler artırılırken, diğer yandan ırkçılık, gelenekçilik dincilik ve mezhepçilik kışkırtılıp halkın tutucu özellikleri ön plana çıkarılarak devrimciler kitlelerden soyutlamak istenmişti. Devrimcilerin ahlaka, dine ve aile düzenine saygısı olmayan komünistler olduğu, ülkeyi bölmeye ve batırmaya çalıştıkları, dış kaynaklardan beslendikleri gibi kendi uydurdukları ilkel bir takım düşünceleri toplum içinde yaygınlaştırarak hareketi karalamaya çalışmışlardı.

1961 Anayasasının getirdiği üniversite özerkliğini çiğneyen polisler üniversite bahçelerine girmişler, örgüt yöneticileri ve sıradan eylemlere katılan birçok devrimci toplu halde gözaltına alınıp tutuklanmış, gözaltına alınanlar 24 saatten fazla tutulması yasak olduğu halde günlerce gözaltında tutulup işkence edilmiş ve bazıları da öldürülmüştü. Dönemin İçişleri Bakanlarından Faruk Sükan'a bu uygulamaları nedeniyle halk arasında "Zehir Hafiye" lakabı takılmıştı. Polisler çoğu

miting ve toplantıları dağıtmak için silah kullanmışlar ve birçok devrimciyi kurşunlayarak öldürmüşlerdi. Devrimci aydın ve yazar kadroları yazdıkları yazılar yüzünden çeşitli cezalara çarptırılmışlar ve yıllarca hapis yatmışlardı. Bütün bunların hepsinden daha kötüsü, silahlandırdıkları faşist militanları polis desteğinde devrimcilerin üzerlerine saldırtmışlar ve herkesin bildiği katliamlara neden olmuşlardı. Bu gelişmelerin sonucunda ülkenin her yerinde her gün genç insanların öldürüldüğü bir döneme gelinmiş ve sistemli olarak yarattıkları bu olguya da "Sağ-sol çatışması" adını takmışlardı.

Devrimci gelişimi önlemek için alınan önlemler karşısında muhalefet partileri çoğu kez ses çıkarmamış, çıkarsalar da etkili olamamışlardı. 1965 seçimlerinde 14 milletvekili ile Meclise girerek etkin bir muhalefet yapan TİP, 1969 seçimlerinde seçim yasasının değiştirilip bakiye oyların geçersiz sayılması ve sosyalist cephedeki bölünmeler nedeniyle ancak 3 tane milletvekili çıkarabilmiş ve Meclisteki muhalefetin nitelik gücü zayıflamıştı. Alevi kesimin oylarıyla 8 milletvekili çıkaran Türkiye Birlik Partisi'nin gücü de 5 milletvekilinin, meclisteki çoğunluğunu kaybeden AP'ne para karşılığı destek vermesi üzerine yitmişti. Meclisteki CHP muhalefeti ise devrimcilerin sindirilmesine ölçülü olarak karşı çıkmış ve bu silik muhalefetiyle kendi aydın tabanını bile tatmin edememişti. Sistemle bütünleşen CHP'liler ise bu gelişmeleri keyifle izlemişlerdi.

Bütün bu baskılara karşı direnen devrimci muhalefet güçleri, üniversitelerde ve ülke genelinde sağlanan devrimci-demokrat potansiyeli faşist güçlere teslim etmek istememişler ve mücadeleyle elde edilmiş kazanımları korumaya çalışmışlardı. Sonuçta da egemen güçler üniversiteleri yurt ve dünya sorunlarından uzaklaştırmak, kitleleri Amerikan çıkarına karşı duyarsız hale getirmek, işçileri, işverene karşı kullandıkları grev silahından alıkoymak, üretici köylülerin ürünlerine tek yanlı

fiyat biçmek, topraksız köylülerin toprak işgallerini önlemek gibi tümü kendi çıkarlarına yönelik girişimlerinde yine de başarılı olamamışlar ve devrimcilerin sağladığı kitlesel muhalefeti kıramamışlardı. İşte bu nedenle de 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinde iki faşist darbe gerçekleştirerek bütün güçlerini devrimci birikimi kırmak için kullanmışlardı.

Gelişen demokrat güçlerin muhalefetini yine de kıramayan egemen iktidar güçleri, devrimcilere saldırtarak suç işlettikleri faşist unsurlardan sağladıkları militanlarla gizli organize suç örgütleri oluşturmuşlardır. Bütün bunlardan başka kitleleri duyarsız hale getirecek şekilde eğitimi, kültürü, dostluk, arkadaşlık ve aile ilişkilerini yozlaştırmışlar ve sonuçta da herkesin bildiği bugünkü toplumsal duyarsızlık ortamına gelinmiştir. Eğer 68 değerleri yok edilmemiş olsaydı, bugün ne Amerikancılık bu kadar yaygınlaşırdı, ne kıyılar yağmalanırdı, ne bankaların içi boşaltılırdı ve ne de işsizlik, pahalılık, zam ve zulüm bu boyutlara ulaşırdı. Yaratılan bu ortam mevcut sistemin bilerek yarattığı bir ortamdır. Amerikancı sömürü ve talan düzeni budur.

KAYNAKLAR

ALMIŞSEKİZLİ Dergisi, 68'liler Birliği Vakfı, İstanbul 1996.

AYDINLIK Sosyalist Dergi, 1969-1970

BEŞİKÇİ, İsmail, Doğu Mitinglerinin Analizi (1967),Yurt Kitap-Yayın, Ankara 1992.

Çalışlar, Oral, 68' Başkaldırısının Yedi Rengi, Aralık Yayınları, İstanbul 1998.

ÇETİNKAYA, Hikmet, Sancılı Yıllar, Kuşatılmış Sokaklar, Yenigün Haber Ajansı Basın Yayın, İstanbul 1997.

ÇUBUKÇU, Aydın, Bizim 68, Evrensel Basın Yayın, İstanbul 1993.

Feyizoğlu, Turan, Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi 1960-1968, Belge Yayınları, İstanbul 1993.

....., MAHİR, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2002.

İLERİ Dergisi, 1970

İNAN, Hüseyin, Türkiye Devriminin Yolu, Gümüş Basımevi, İstanbul 1991.

Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları.

OZAN YAYINCILIK KİTAP LİSTESİ	
YAKINTARİH	
İbrahim Kaypakkaya – Kırmızı Bahar	Vehbi Bardakçı
Mahir Çayan / Hasretim Derin Uykularda	Vehbi Bardakçı
Deniz Gezmiş / Ağlasın Gökyüzü	Vehbi Bardakçı
Sinan / Nurhak Dağlarından Sonsuzluğa	Turhan Feyizoğlu
Mahir / On'ların Öyküsü	Turhan Feyizoğlu
Yılmaz Güney/ Bir Çirkin Kral	Turhan Feyizoğlu
FKF/Fikir Kulüpleri Federasyonu	Turhan Feyizoğlu
Gençlik Liderleri Konuşuyor	Turhan Feyizoğlu
İki Adalı / Hüseyin Cevahir-Ulaş Bardakçı	Turhan Feyizoğlu
Mustafa Suphi / Türk Ocağı'ndan Türkiye Komünist Partisi'ne	Turhan Feyizoğlu
KAWA-Kürt Sorunu ve Etnik Örgütlenmeler -1	Raşit Kısacık
RİZGARÎ-Kürt Sorunu Ve Etnik Örgütlenmeler -2	Raşit Kısacık
MİNAREDEN KANDİL'E PKK- Kürt Sorunu ve Etnik Örgt.3	Raşit Kısacık
Nurhak'tan Mamak'a / Raşit Kısacık	Raşit Kısacık
Terörün ve Ölümün Kodu: 33	Raşit Kısacık
Diyarbakır Cezaevi	Raşit Kısacık
Malatya'da Toplumsal Olaylar	Raşit Kısacık
Aşkile Çıkmıştık Yola	Fikret Babuş
Devrim Havarileri	Fikret Babuş
Savaş Yıllarından Anılar	Fikret Babuş
12 Mart'tan 12 Eylul'e	Halim Demir
Ben Nazım Hikmet	Halim Demir
Filistin Fedaileri	A.Kadir Yaşargün
Umutlarımız Yarıda Kaldı	A.Kadir Yaşargün
DİRENİŞ / 12 Mart ve Sonrası	A.Kadir Yaşargün
Devrim Bize Yakışırdı / Gerilla Zeki	Zeki Kırdemir
1 Mayıs 1977 / Türkiye Devrimcilerinin İki 1 Mayıs Belgeseli	Nail Güreli
Terzi Fikri	Sinan Demirbilek
Nazım Hikmet Destanı	Alper Özbek
Deniz Gezmiş Destanı	Alper Özbek
Cezaevi Arkadaşım Yılmaz Güney	Avni Bektaş
Unutmayacağız-Barışmayacağız-Affetmeyeceğiz	Ayhan Sarıhan
Dağın Ardındaki Gerçekler	Bedran Akdağ
Dağın Öteki Yüzü – Nurhak	İsmail Güner
Devrim Yolcuları	Musa Kaplan
12 Eylül'de de Çok Güldük Netekim!	N. Yalçınkaya
Sonsuza Rüzgârdı 68	Öner Yağcı
Barikatlar Düşerken	Oktay Duman
Devrimin Çocuklarıydılar	Ahmet Sefa
Kırkların Direnişi / Çorum Olayları	Fikret Güneş
Sessiz Devrim	Yakup Aslan

Filistin Güncesi	Hasan Mantıcı
Tek Başına	İsmet Erdoğan
DİNBİLİM	
Mesaj (Kuran Çevirisi)	Dr. Edip Yüksel
Üzerinde 19 Var / Dr. Edip Yüksel	Dr. Edip Yüksel
Türkçe Kuran Çevirilerindeki Hatalar	Dr. Edip Yüksel
Müslüman Din Adamlarına 19 Soru	Dr. Edip Yüksel
Hıristiyan Din Adamlarına 19 Soru	Dr. Edip Yüksel
Devlet/Demokrasi/Oligarşi/Teokrasi	Dr. Edip Yüksel
İlginç Sorular	Dr. Edip Yüksel
Mor Mektuplar	Dr. Edip Yüksel
Asal Tartışma	Dr. Edip Yüksel
İslami Reform İçin Manifesto	Dr. Edip Yüksel
Takanlar ve Takılanlar Türban Nedir?	Dr. Edip Yüksel
Müslüman Reformcular	Dr. Edip Yüksel
Kuran Hadis İslam	Rashad Khalifa
Gayya Karanlığından Kuran Aydınlığına	Eren Erdem
Abdestli Kapitalizm / Eren Erdem	Eren Erdem
İncil'i Kim Yazdı	Mehmet U. Sakioglu
Tevrat'ı Kim Yazdı	Mehmet U. Sakioglu
İsa Haçta Öldü mü?	Mehmet U. Sakioglu
Da Vinci Fenomeni	Mehmet U. Sakioglu
Ayetlerin İniş Sırasına Göre Kuran Çevirisi	A.Abdullahoğlu
Konularına Göre Kuran Çevirisi	Prof.Dr. Ömer Dumlu
Kuran'ın Şifresi ve Mukattaa Harflerinin Çözümü	Aydın Gündoğdu
Kuran'ın Sıradan Bir İnsana Düşündürdükleri	İlhami Sadık
Tanrı'dan İnsanlara-Aklınızı Kullanın	İlhami Sadık
Yahudi ve Hıristiyan Kaynaklarında Tanrı İmgesi	Murat H. Yıldırım
Hristiyanlığımızdaki Putperestlik	Arthur Weigall
Kitab-ı Mukaddes Üzerine Bir Çalışma	Yusuf Ulucan
Allah'a İftira mı Ediyorsunuz?	Yahya Kemal Savdır
Papalık Tarihi	Dr. Halim Işık
Kitab-I Mukaddes ve Kuran	Cumhur Erentürk
Monoteist Düşünceler	Cumhur Erentürk
Kuran Açısından Evrim Teorisi /	Kaan Göktaş
İsyan Yazıları	Atilla Fikri Ergun
Ebedi Mutluluk İçin 8 Emir Hayatımıza Yön Veren 40 Kavram	Uğur Karaca
İslam ve Din Bilgisi	Ertuğrul Doğuç
Sosyal Yaşam Ve Dini Kavramlar	Ömer Dedeoğlu
Din – Bilim – İnsan	Erdoğan Dökmen
Çarmıhtaki Sır	Şinasi Hüner
Kuran-I Kerim'de ve İncil'de Dabbetü'l Arz ve Mesih İsa	Şinasi Hüner
Allah – Kuran ve Gerçekler	M. Fethi Üzümoğlu

FİKRET BABUŞ

68 HAREKETİ'NİN KÖY EYLEMLERİ

DEVRİM HAVARİLERİ

FKF☆DEV-GENÇ

Türkiye '68 Hareketi'nin en önemli yönlerinden biri, toplumun tüm kesimlerini içine alması ve sömürü düzenine karşı bilinçli bir muhalefet hareketi olmasıdır. Köy çalışmaları, geçici bir heves ve maceradan kaynaklanmayan, o zamanki devrimcileri, ilkeleri ve inançları doğrultusunda, disiplinli ve planlı olarak "Kitlelerle ilişkiler" bağlamında yürüttükleri çalışmaların oldukça önemli bir parçasıdır.

Kitabın yazarının da katıldığı bu çalışmalar esnasında yaşanan olayların anı tarzında anlatıldığı kitapta, 68 hareketinin içinde yer alan gençlerin kırsal bölgelerde yaşadıkları ilginç serüvenlere tanık olacaksınız. Dönemle ilgili kimi kitapların içinde yer alan küçük anekdotlar sayılmazsa, bu kitap o yıllardaki kırsal çalışmalarla ilgili, bilimsellikten kopmadan hazırlanmış ilk kitaptır.

Demokrasi güçlerinin 68 Döneminde yarattığı toplumsal muhalefet hareketinin anlaşılabilmesi için, 68 kuşağının en değerli miraslarından olan köy çalışmalarının ve köylü eylemlerinin anlaşılması gerekmektedir.

978-975-7891-56-7